

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
22/2023
4. november 2023

Cena 1,- €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Oslavy na pokračovanie. Takto by sme mohli zhodnotiť stošesťdesiate výročie vzniku Matice slovenskej.

Prvá časť slávností sa konala na začiatku augusta. V rámci tradičných matičných dní Martin privítal vyše dvetisíc návštevníkov. Oslavy boli veľkolepé. Program sa začal vo štvrtok 3. augusta piatym Kongresom matíc a inštitúcií slovanských národov. Prišli zástupcovia takmer všetkých slovanských národov z Európy, ruskú vedeckú delegáciu nevynímajúc. V piatok odhalili pred druhou budovou Matice bustu Mons. Františka Fugu, zabudnutého grékokatolíckeho kňaza a národovca, ktorý ako prvý navrhol podobu slovenskej vlajky. Vzápätí sa začal vstupný program osláv inscenovaným Valným zhromaždením MS z roka 1863 príchodom biskupa Štefana Moysesu na alegorickom koči a prihovorom hostí. Sobota sa niesla v atmosfére hlavného dňa osláv. V Športovej hale vystúpili desiatky matičných folklórnych súborov, ale aj SLUK či Zuzana Smatanová.

Ďalšia časť osláv pokračovala 21. októbra slávnostným Snemom Matice slovenskej, ktorý sa konal opäť v Martine. V aule lekárskej fakulty sa stretlo tristoosemdesiat tri matičných delegátov a päťdesiat vzácných hostí zo Slovenska a zahraničia. Rokovanie bolo slávnostné i pracovné. Počas úvodnej časti vedenie Matice odovzdalo päťdesiatdva matičných medailí pre radových matičiarov dobrovoľníkov zo všetkých kútov Slovenska. Snem sa pritom uskutočnil bez aktívnych politíkov – okrem člena Výboru Matice slovenskej Romana Michelka, ktorý sa stal poslancom parlamentu. V pracovnej časti sa zmenili stanovy a prijal program ustanovizne na najbližšie roky. Jeho hlavným pilierom je antiglobalistický postoj v oblastiach kultúry a vedy, v ktorých Matica vykonáva svoje vlastné i štátne úlohy. Okrem iného sa v ňom konštatuje: „Matica slovenská v súčasnosti nestojí proti procesu európskej integrácie a spolupráce európskych národov, ale na druhej strane ostro kritizuje globalizačné, postmodernistické, neoliberalistické a najmä progresivistické trendy, ktoré sa usilujú zasahovať do slovenskej svojbytnosti, suverenity, zvrchovanosti v oblasti politiky a kultúry.“

Slovensko sa dočkalo národne orientovanej vlády. Verme, že i Maticu konečne pochopia aj jej nepravníci, že stále má miesto v slovenskom prostredí ako protipól novodobej internacionalizácie európskej spoločnosti.

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor SNN

R-2023022

MATICA OCEŇOVALA

Foto: Ján SEMAN, IÚMS

Medvedie brlohy stavajú z eurofondov

str. 5

Pásmo Gazy sa zmieta v plameňoch pomsty

str. 11

Svastika je vo svete stále rozšírený symbol

str. 13

TRI OTÁZKY PRE: Rudolfa HULIAKA, starostu Očovej a nevymenovaného ministra

Ochrana prírody ako zárobková činnosť

• Ako novozvolený poslanec za Slovenskú národnú stranu ste boli nominovaný na post ministra životného prostredia. Podľa prezidentky Zuzany Čaputovej ste nespĺňali požadované kritériá. Ako ste osobne vnímali jej rozhodnutie?

V prvom rade sa chcem poďakovať všetkým svojim voličom a sympatizantom, ktorí mi po rozhodnutí Zuzany Čaputovej vyjadrili podporu. Beriem to ako zadostiučenie, pretože dlhodobou poukazujem na rôzne pochybenia dnes už bývalého vedenia envirorezortu. V prípade môjho vymenovania by som okamžite preveril, či boli efektívne vynaložené nemalé finančné prostriedky akože na ochranu prírody. Zrejme by sa ukázalo, že koneční užívatelia výhod sú napojení nielen na prezidentský palác

a rôzne mimovládne organizácie, ale aj na členov a sympatizantov liberálno-progresívnych politických strán.

• Podľa Zuzany Čaputovej svojimi vyjadreniami dlhodobo negujete platnú environmentálnu politiku Slovenskej republiky a jej medzinárodné záväzky, ktorými je viazaná.

Dovoľte mi sa zasmiať. Ako poľovník si veľmi dobre uvedomujem, ako by mala vyzeráť skutočná ochrana prírody. Mne prekáža, že sa vykonáva na úkor poľnohospodárstva, potravinárstva a ekonomického rastu. Som za vyvážený prístup. Jej vyjadrenia preto považujem za účelové. Som presvedčený, že pri svojom rozhodovaní bola ovplyvňovaná tretím sektorom a organizáciami ako Greenpeace Slovensko.

Ich predstavitelia určite nemali záujem, aby sa verejnosť dozvedela, či jedným z končených užívateľom výhod neboli oni sami alebo ich nejaká blízka osoba.

• Ochraňovanie životného prostredia sa budete venovať ako predseda Výboru NR SR pre pôdohospodárstvo a životné prostredie. Plánujete aj z tejto funkcie poukazovať na podozrivé financovanie niektorých mimovládnych organizácií?

Na to sa môžete spoľahnúť! V spolupráci s novým ministrom Tomášom Tarabom urobíme poriadok s každým, kto si z ochrany prírody urobil zárobkovú činnosť na úkor slovenských daňových poplatníkov.

Matej MINDÁR
Foto: SNN

V SNN 23/2023 Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 23 vyjde s dátumom 18. november 2023
SI PREČÍTATE ■ Konsolidácia verejných financií bude základným kameňom slovenskej ekonomiky
■ Nedávne zemetrasenie poškodilo v Tokajiku aj pamätník Návrat do vypálenej obce

Slovensko potrebuje moc, ktorá sa konečne postará aj o našich občanov

Dlhodoboblokovat'sa nedalo – máme novú vládu

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Tak sme sa predsa len dočkali. Prezidentka Slovenskej republiky Zuzana Čaputová sa rozlúčila so svojou úradníckou vládou bez dôvery parlamentu aj akýchkoľvek výsledkov jej práce pre občanov Slovenska a konečne vymenovala novú, tentoraz legitímnu vládu Roberta Fica. Skončilo sa takmer ročné obdobie ignorovania vôle väčšiny občanov Slovenska (počnúc referendum a končiac obštrukciami pri vymenovaní vlády, ktorá vzišla z demokratických volieb) od hlavy štátu.

Hnutie OĽaNO, ktoré si najnovšie privlastnilo oficiálny názov Slovensko, síce ešte pred vymenovaním vlády Roberta Fica opätovne vyzvalo prezidentku Zuzanu Čaputovú, aby odmietla vymenovať Roberta Kaliňáka za ministra obrany, ale z dnešného pohľadu sú to už iba zúfalé výkriky.

KOMPROMIS NÁRODNIAROV

Vymenovať vládu umožnil ústretový prístup SNS, ktorá nepristúpila na prezidentskú progresívnu hru obštrukcií a do vlády ponúkla alternatívne meno na post ministra životného prostredia. Bez tohto prístupu by sa výmena vlád neprimerane oddaľovala. Predseda Smeru – SSD Robert Fico jasne potvrdil, že „prezidentka Zuzana Čaputová naráha na vymenovanie novej vlády“. Jej postoj nevymenovať vládu s Rudolfom Huliakom opísal takto: „Argument prezidentky, že nevymenuje vládu, pokiaľ bude za ministra životného prostredia navrhovaný Huliak, je absurdný a nemá žiadny základ v Ústave SR.“ Aj SNS reagovala, že hlava štátu nerespektuje ústavné princípy a zvyklosti. Strana jej pripomenula, že je viazaná ústavným príkazom vymenovať na návrh predsedu vlády jednotlivých ministrov bez možnosti ich individuálneho posudzovania.

MIENKA POLITOLÓGA

Jozef Lenč pre pravdu.sk k téme povedal: „Je to práve parlament, ktorý má rozhodujúcu legitimitu a moc od občanov a ktorého postavenie určuje charakter republiky. Ten by sa nemal meniť na základe nespokojnosti verejnosti a tlaku na prezidentku, aby prekročila svoje ústavné kompetencie. Pretože ak pristúpime na to, že zmena pravidiel je možná, keď nám tieto pravidlá nevy-

hovujú, môžeme vo výsledku nakoniec prehrať aj súboj o charakter a podobu našej demokracie.“

(S)PRÁVNÝ NÁZOR

„Ak by prezidentka Zuzana Čaputová niektorých členov vlády nevymenovala, nový kabinet môže začať vládnuť aj v nekompletnom zložení. V porovnaní s dohodou na konkrétnych osobách a vymenovaním celej vlády je však takéto riešenie horšie a znamená vznik politického problému,“ povedal bývalý dvojnásobný prezident SR Ivan Gašparovič. Potvrdil, že podľa jeho názoru ústava neumožňuje prezidentovi nevymenovať člena vlády navrhnutého premiérom s výnimkou prípadov definovaných ústavou, napríklad ak by bol vo výkone väzby. „Keby prezidentka povedala, že túto konkrétnu osobu nevymenuje a premiér by bol presvedčený, že na to nie je ústavný a zákonný dôvod, ktorý

by ho vylučoval, došlo by k situácii, že by sa prezidentka alebo tá konkrétna osoba musela obrátiť na ústavný súd,“ skonštatoval bývalý prezident a právnik Ivan Gašparovič.

ŠTVORNÁSOBNÝ PREMIÉR

Významná postava slovenskej politickej scény s bohatou politickou minulosťou aj skúsenosťou. V roku 2006 sa Robert Fico stal prvýkrát premiérom Slovenska. Jeho strana získala významné percento hlasov v parlamentných voľbách v rokoch 2006, 2010 a 2012. Aj po tvrdom diskreditačnom boji voči nemu sa napokon po parlamentných voľbách 2023 Robert Fico opäť zamieril do premiérskeho kresla.

TROJKOALÍČNÝ KABINET

Členmi novej vlády sú Robert Kaliňák (SMER – SSD: Ministerstvo obrany), Juraj Blanár (SMER – SSD:

Ministerstvo zahraničných vecí), Ladislav Kamenický (SMER – SSD: Ministerstvo financií), Boris Susko (SMER – SSD: Ministerstvo spravodlivosti), Richard Takáč (SMER – SSD: Ministerstvo pôdohospodárstva), Jozef Ráž (SMER – SSD: Ministerstvo dopravy), Matúš Šutaj Eštok (HLAS – SSD: Ministerstvo vnútra), Erik Tomáš (HLAS – SSD: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny), Denisa Saková (HLAS – SD: Ministerstvo hospodárstva), Tomáš Drucker (HLAS – SD: Ministerstvo školstva), Peter Kmec (HLAS – SD: vicepremiér pre plán obnovy a eurofondy), Richard Raši (HLAS – SD: Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie), Zuzana Dolinková (HLAS – SD: Ministerstvo zdravotníctva), Martina Šimkovičová (SNS: Ministerstvo kultúry), Tomáš Taraba (SNS: Ministerstvo životného prostredia). Na post ministra nového rezortu cestovného ruchu má v januári nastúpiť za SNS Ján Krišanda.

VEDENIE PARLAMENTU

Vedenie Národnej rady Slovenskej republiky zvolili poslanci hneď na prvej schôdzi. Predsedom parlamentu je tak za stranu Hlas Peter Pellegrini (historicky najvyšší mandát predsedu NR SR – 131 hlasov zo 146 hlasujúcich), ktorý túto funkciu už v minulosti zastával. Podpredsedami sa stali Ľuboš Blaha (Smer – SSD), Peter Žiga (Hlas – SD), Andrej Danko (SNS) a Michal Šimečka (PS).

KAŽDODENNÁ PRÁCA

Po kreovaní parlamentu nový predseda vlády Robert Fico odcestoval na samit Európskej únie. Na členoch vlády je teraz urgentne zmeniť trend ožobračovania občanov Slovenska na úkor najrôznejších zahraničných mocenských záujmov. Údaj Národnej banky Slovenska je totiž odstrašujúci. „Posledné dva roky prestali rásť úspory v bankách a suma, ktorú nosia občania v peňaženkách, sa výrazne znížila. Na konci prvého polroka mali v hotovosti len šesťdesiat percent z toho, čo u nich bolo bežné v rokoch 2020 a 2021,“ ukazujú dáta Národnej banky Slovenska. A medzitým po voľbách na čele s Progresívnym Slovenskom páni či ich kolegyne dámy z mediálneho hlavného prúdu a mnohých „mimovlád“, odstavených od vládnutia, úpenlivo „zachraňujú demokraciu“.

AKTUÁLNE

Zlodej kričí – chytte zlodeja! Do bodky sa tak správajú teraz tí samozvaní, navonok fajnoví a najmä podľa nich samých demokratickí kriklúni, ktorí na základe výsledku demokratických parlamentných volieb museli teraz nedobrovoľne opustiť hracie pole slovenskej politiky.

Dvojtvárnosť odídených

Poslankyňa Veronika Remišová považuje za trápne, ak sa reálne zjavné a preukázateľné chyby jej ministerstva označujú ako „lebo remišová“, trápne jej však nebolo tri roky „leboficovať“. Hovorí sa tomu dve tváre. Keď po ministrovi Harabinovi nastupovala po dávnejších voľbách ministerka Žitňanská, vyhľadala na dlažbu polovicu osadenstva ministerstva iba zdrapom papiera. Keď zvolili niekdajšiu riaditeľku vtedy ešte Slovenského rozhlasu Zemkovú, skôr ako si na vešiak v pracovni zavesila kabát, vyhodila – tiež papierom – takmer celé spravodajstvo. Napokon, po nástupe ministra Mikulca nastal v jeho rezorte na veliacich pozíciách doslova letecký deň.

Teraz sa títo samozvaní pseudodemokrati a ich sektárske médiá pozastavujú nad konaním nového ministra vnútra Matúša Šutaja Eštoka. „Aké nehumánne, aké nekultúrne, aké necivilizované!“ Lenže čo ste si tu zasiali, to teraz žnete.

Inak, polícia je vojensky organizovaná inštitúcia, kde sa rozkazuje, vydávajú sa príkazy. Treba iba oceniť, s akou razantnosťou a rýchlosťou čistí nový minister ten chliev „kráľa Augiáša“ (česť radovým a slušným policajtom).

Alebo niekto čaká, že nechá na dvore úradu naštartovať obrnený transportér, rozvinie bojovú zástavu a začne rozdávať služkam moci vyznamenania? Politizovaný policajti už raz musia skončiť. A je to aj dôvod, aby sa to udialo s hanbou.

Ján ČERNÝ

VŠIMLI SME SI

Ľubica Milánová, bývalá riaditeľka Lesníckeho a drevárskeho múzeu vo Zvolene, na stránkach Zvolenských novín pravidelne približuje životné osudy a dielo osobností, ktoré sa významne zapísali do histórie mesta. Poznatky, ku ktorým sa dostala, prezentuje na výstave (Ne)známe osobnosti Zvolena I., ktorá v múzeu na Námestí SNP potrvá do 6. januára budúceho roka.

Medzi významných Zvolenčanov sa radí aj spisovateľ a niekdajší významný správca MS Jozef Ciger Hronský.

lokalit v chotári Zvolena aj inde. Jeho zásluhou vzniklo vo Zvolene Mestské múzeum (dnešné LaDM), ktorého bol prvým správcom. O históriu mesta sa zaujímal aj mestský notár Juraj Bánik, ktorý zohral významnú úlohu pri zvolení Ľudovíta Štúra za vyslanca do uhorského snemu v roku 1847. Do udalostí SNP sa zapísali bratia Veselovci, Daniel Ertl a Jan Bezrouk, ktorého telo našli v masovom hrobe v Kováčovej. Ján Vesel patril medzi významné zvolenské osobnosti na konci 19. a začiatku 20. storočia. Jeho zásluhou vznikla Zvolenská ľudová banka i Zvolenské noviny. Do spoločenského a kultúrneho života mesta sa zapájala aj jeho manželka Kornélia. Z rodiny Veselovcov tiež pochádzala herečka Zora Paulendová. Bola pri zrode Divadla Jozefa Gregora Tajovského v roku 1949 a na jeho scéne stvárnila veľa nezbudnutelných postáv. Do štúrovských čias a začiatkov Matice slovenskej sa zapísali zvolenský rodáci Mikuláš Štefan Ferienčík a Jozef Kozáček a neskôr správca MS spisovateľ Jozef Ciger Hronský. Aktívna bola i rodina Medveckých. K nej patrila aj spisovateľka Terézia Vansová, ktorá sa síce narodila vo Zvolenskej Slatine, ale rada navštevovala príbuzných vo Zvolene a s históriou mesta sa spája jej román Kľatba...

Text a foto: Jozef SLIACKY

(Ne)známi Zvolenčania

Na paneloch sa z fotiek a textov dozvieme známe i neznáme údaje zo života dvoch desiatok Zvolenčanov. Každý z nich si zasluži osobitnú pozornosť a pri rôznych príležitostiach sa k nim vrátíme i na stránkach Slovenských národných novín. V tejto chvíli aspoň stručne. Gejza Balaša, ktorého 110. výročie narodenia a 30. výročie úmrtia si pripomenieme na budúci rok, odkryl niekoľko archeologických

Zaujímavá výpravná expozícia v košickej Urbanovej veži

Oživené stretnutia s kardinálom Tomkom

V blízkosti Dómu svätej Alžbety, pred košickou Urbanovou vežou, stojí rovnomenný odliatok zvona. Pôvodný odliat v roku 1557 košický zvonolejár František Illenfeld, pôvodom z Olomouca. Zvon poškodil požiar Urbanovej veže v roku 1966. Renovovala ho zvonolejárka dielňa Marie Tomáškovskej-Dytrichovej v Brodku pri Přerove. Pre tých, ktorí by sa chceli dozvedieť viac, je v priestoroch veže nainštalovaná expozícia nielen o historickom zvone...

Sprievodca nám na prvom poschodí veže približuje okolnosti košického eucharistického zázraku. Okolo roka 1352 sa pri slávení svätej omše vo farskom kostole stalo, že kňaz rozliat na korporál posvätené víno, na ktorom sa vytvoril obraz Kristovej tváre. Cirkevná vrchnosť uzavrela prípad ako zázrak; pápež Bonifác IX. udelil dómu mimoriadne odpustky a povýšil ho na pútnický chrám. V expozícii túto udalosť sprítomňuje kópia barokového obrazu. Teraší návštevníci expozície môžu ochutnať z troch druhov omšového vína. Expozícia tiež ilustruje históriu zvona. Z fotografického panelu sa dozvedáme, že po katastrofálnom požiari v roku 1556, pri ktorom zhoreli aj zvony vtedajšieho farského Kostola svätej Alžbety Uhorskej, už spomínaný košický zvonolejár z ich pozostatkov zhotovil 168 centimetrov vysoký ornamentálny a päť ton vážiaci zvon svätého Urbana, patróna vinohradníkov. Po jeho zničení pri požiari v roku 1966 ho o tridsať rokov neskôr odliali majstri vo Východoslovenských železiarňach. Venovali ho Dómu svätej Alžbety a zaujal miesto v Urbanovej veži. Na ďalších poschodiach Urbanovej

ČO INÍ NEPÍŠU

Návštevníčka expozície v Urbanovej veži pred fotografiami, na ktorých je zachytený akt, keď kardinál Jozef Tomko 13. januára 1993 vysvätil Bernarda Bobera za biskupa.

veže sú umiestnené panely a predmety ilustrujúce život a dielo Jozefa kardinála Tomka, rodáka z Udavského. Najmä vďaka fotografiám a filmu, kde si kardinál pomocou videozáznamov oživuje spomienky na miesta a udalosti zviazané s jeho pôsobením, sa môžeme zoznámiť s jeho osobnosťou. Jozef Tomko po absolvovaní základnej školy v rodnej obci a gymnaziálnych štúdiách v Michalovciach pokračoval na rímskokatolíckej Cyrilometodskej bohosloveckej fakulte bratislavskej Slovenskej univerzity. Na jeseň 1945 ho biskup Jozef Čársky poslal na štúdiá do Ríma. Za kňaza ho vysvätili 12. marca 1949, a keďže v jeho vlasti sa moci chopili komunisti, vrátiť sa už nemohol. Pápež Ján Pavol II. ho najskeôr v roku 1979 vymenoval za titulárneho arcibiskupa a generálneho tajomníka synody biskupov a v roku 1985 za proprefekta kongregácie pre evanjelizáciu národov. Na Turíce bol potom vymenovaný za kardinála. Zomrel vo svojom rímskom byte 8. augusta 2022 vo veku 98 rokov. Posledná rozlúčka bola vo vatikánskej Bazilike svätého Petra. Pochovali ho v košickej Katedrále svätej Alžbety.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Výbušnou zbraňou je aj vplyv

Ivan BROŽÍK

Máme za sebou takmer štvorročné obdobie, v ktorom každý, kto nesúhlasil so svojvoľnou politikou aj nelegitímnej moci bez dôvery parlamentu, a to či už v zahranično-politickej orientácii Slovenska, alebo bol proti mocenským výkladom pojmu demokracia v praxi v domácich pomeroch, bol označený za agenta. Najčastejšie za „agenta plateného Putinom“.

Politici mdlého rozumu a stádovitých médií úplne bez rozumu onálepkovali, koho sa im politicky zažiadalo, a basta. Za tichého nadšenia a zrejme aj pod takou vybranou mimovládnych organizácií, ktorých jediným poslaním na Slovensku bolo udržať moc podľa pokynov, objednávky a vyplateného žoldu zo zahraničia. Nesúhlasíš s nami? Si Putinov agent. Si platený Putinov agent. K tomu žoldu. Samotní prota-

gonisti niektorých mimovládok či médií sa v našom mediálnom priestore bez akýchkoľvek okolov arogantne vyjadrili, že bez finančnej podpory zo zahraničia by svoju existenciu nedokázali udržať a svoje „poslanie“ na Slovensku vykonávať. Nečudo, že téma niektorých – zámerne duplikujeme – niektorých mimovládok bola jednou z hlavných tém volebnej kampane v nedávnych parlamentných voľbách. A mandát, ktorý nastupujúca vláda od voličov dostala, je jasný. Treba s tým niečo urobiť. S politicky činnými mimovládami organizáciami, ktorých ambíciou je mocensky sa na Slovensku etablovať a obísť tak tradičný systém parlamentnej demokracie, treba niečo spraviť. Napokon, Slovensko v tom určite nebude prvé, spomeňme niekoľko príkladov – USA, Izrael, Ruská federácia. A viaceré ďal-

šie aj európske krajiny. Najskôr si však definujeme slovo agent, a to z jediného dôvodu. Zákony, viažu sa k mimovládny organizáciám v spomínanom zahraničí, totiž všetky obsahujú slovo agent.

KOMENTÁR

Agent je slovo, používané najmä v anglosaských krajinách. Alebo v krajinách, v ktorých rodny jazyk svojvoľne vymenili za angličtinu. Ide o osoby, ktoré „podľa pokynov riadiacich orgánov v zahraničí plnia na domácej pôde úlohy informačné, dokumentačné, dezinformačné, vplyvové, v dobách vojen i sabotážne a podobne.“

V Spojených štátoch amerických sa podľa zákona pokladá za zástupcu (agenta) akákoľvek osoba alebo organizácia, ktorá koná na základe rozkazu, požiadavky, pod

vplyvom, kontrolou zahraničného subjektu alebo ktorej aktivity sú riadené zahraničným subjektom. (Foreign Agents Registration Act z roku 1938, ustanovený ako 22 U.S.C. § 611 et seq.)

V Izraeli predkladateľ tamojšieho zákona o zahraničných agentoch povedal: „Krajina, ktorá chce brániť svoju suverenitu, musí stanoviť limity pre zapájanie sa cudzieho vplyvu.“ Povedal to tamojší minister spravodlivosti Ayelet Shaked. „Podpora zasahovania do vnútorných záležitostí inej krajiny porušuje suverenitu, najmä keď to nie je transparentné. Zbrane a nože nie sú jedinými zbraňami. Falošný a dobre financovaný príbeh môže byť tiež zbraňou...“ uviedol ešte k situácii, keď údajne mimovládne organizácie vyhlasujú, že zastupujú záujmy Izraela, ale v skutočnosti ich financujú cudzie vlády, ktoré ich používajú aj na svoje ciele vo svete a v regióne. Aj preto sa v návrhu zákona ustanovilo, že „vládne ministerstvá a izraelské obranné sily sa musia vyhnúť spolupráci so zahraničným agentom“.

Pre úplnosť – zákon, ktorý platí v Ruskej federácii. V roku 2015 ruský prezident Vladimir Putin

podpísal zákon, ktorý rovnako sprísňuje kontrolu mimovládnych nátlakových organizácií, financovaných zo zahraničia. Na základe zákona sa mimovládne organizácie podieľajúce sa na „politickej aktivite“ budú musieť zaregistrovať na ministerstve spravodlivosti ako „zahraniční agenti“. Budú tiež predkladať úradom správy každý štvrtý rok. Vláda v Moskve vníma prijatie zákona ako nástroj na zabránenie miešania sa cudzích krajín do ruských záležitostí. Trebárs tým, že dotujú nátlakové (mimovládne) organizácie, ktoré realizujú pokyny zvonku a vytvárajú chaos v krajine. (Prípadne sa pokúšajú riadiť hlavu štátu.)

„Skončila sa éra, keď v tejto krajine vládli mimovládne organizácie,“ vyhlásil v polovici októbra dva týždne po voľbách Robert Fico, predseda strany SMER – SSD. „Ten zákon hovorí, že ak pôsobí mimovládne organizácie na území Slovenskej republiky a sú financované zo zahraničia, musia mať označenie zahraničný agent,“ pokračoval. „Doslova by som preložil zákon, ktorý platí v Spojených štátoch amerických,“ spresnil R. Fico. Zdá sa, že ten správny čas prišiel. Čas takpovediac najvyšší.

Rímska pevnosť v počítačoch

Ivan KRAČOVIČ

Gerulata bol opevnený tábor, ktorý postavili Rimania v druhom storočí na území dnešných Rusoviec. Jeho éra trvala len približne dvesto rokov. Bol súčasťou pevnostného systému Limes Romanum, teda cisárskych hraníc Rímskej ríše. Dnes je zrekonštruovaný a patrí pod správu Múzea mesta Bratislavy.

Ak ste zďaleka, ani nemusíte ísť do tejto malebnej dedinky so zanedbaným kaštieľom. Možno na vás pozerá ako Veľký brat aj z domáceho počítača. Káduje. Vyberá. Štúra sa vo vašich statusoch. Cenzorsky určuje, kto má správne názory a kto tie zlé. Vznesenejšie povedané, venuje sa analýze dát a boju proti fake news. Dostali na to štedrú dotáciu z vlády Igora Matoviča a Eduarda Hegera, a teraz z dosluhujúcej vlády Ľudovíta Ódora, ktorá nepadla len vďaka úpornej snahe prezidentky Zuzany Čaputovej.

vej podržať ich v neutrálnej funkcii čo najdlhšie.

Oligarchovia z Esetu financovali v minulosti starostu Bratislavského Nového Mesta Rudolfa Kusého, čudne cez stranu KDH. Spoluzakladateľ firmy Eset Rudolf Hrubý zaslal finan-

POZNÁMKA

cie strane, a tá ich posunula Kusému. Rovnako ako v roku 2019 pri prezidentských voľbách. Majitelia Esetu financovali Progresívne Slovensko a jeho kandidátku Zuzanu Čaputovú. Investovali aj do Denníka N, do nadácie Zastavme korupciu, do politických strán ako Progresívne Slovensko alebo Team Bratislava, teda Matúša Valla, kandidujúceho v roku 2022 na primátora hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy. Aj vďaka ich peniazom progresívci ovládli hlavné mesto Slovenska.

Predsedom predstavenstva a jediným akcionárom Gerulata Technologies je Michal Trnka, syn zakladateľa firmy Eset. Základné imanie pri vzniku firmy bolo 1€, slovom jedno euro. Od toho času firma Gerulata zdvihla základné imanie do výšin, o ktorých sa iným firmám ani nemôže zdať. Spoločnosť na konci roka 2022 podpísala zmluvu za vlády Ľudovíta Ódora, verejné obstarávanie ale vyhrala ešte za premiéra Eduarda Hegera. Rámcovú zmluvu na zabezpečenie analytického nástroja na monitorovanie hybridných hrozieb a informačných operácií má poskytovať pre päť vládnych rezortov, podľa Centrálného registra zmlúv do konca roka 2025. Zmluvy podpísali Ľudovít Ódor, predseda vlády poverený riadením Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Michal Luciak, vedúci Úradu vlády SR, Miroslav Wlachovský, minister zahraničných vecí a európskych záleži-

stostí Slovenskej republiky, Martin Sklelnár, minister obrany Slovenskej republiky a Michal Horváth, minister financií Slovenskej republiky. Za to získajú prístup k analytickému nástroju na automatizované monitorovanie a vyhodnocovanie obsahu v online priestore, ktorý môže byť súčasťou hybridných operácií od nepriateľských cudzích štátov. Cena je 499 500 eur s DPH. To je však iba akési neoficiálne číslo za 37 prístupov. Nevedno, či pre jedno ministerstvo, alebo pre všetky. Ak si prečítame zmluvy, tak bude v podstate robiť to, čo má robiť Slovenská informačná služba, teda strážiť elektronickú bezpečnosť Slovenska.

Úlohou firmy je kontrolovať, čo píše blogeri na Facebooku, Telegramu a na platforme Youtube. Navyše voliteľné sú webové stránky, Instagram, VKontakte a Tik-Tok. Takže vlastne všetko. Bude zaujímavé sledovať, ako sa zber dát zmení po zmene vlády.

Michal Trnka už v minulosti vytvoril kontroverzný zoznam, podľa neho, ruských trollů. Figurovali v ňom však iba zástupcovia opozície. Kto má iný, ako jedine správny progresívny názor, je označený za nepriateľa štátu. Tak ako kandidát na ministra životného prostredia Rudolf Huliak. Nič nové pod slnkom.

SPOZA OPONY

Trenčín má pred sebou pripravy na prestížny rok, keď bude Európskym hlavným mestom kultúry. Dovtedy sa iste pohne aj s obnovou múzea, kedysi najvýznamnejšej adresy v meste, veď to bol župný dom. Onedlho uplynie tristo rokov odvtedy, čo na túto adresu prišiel list, ktorý vošiel do slovenských dejín a osobitne do dejín slovenčiny, aj keď celý bol napísaný vo vtedajšom úradnom jazyku monarchie – po latinsky. Adresátom bol župan a „najosvietenejší pán gróf Jozef Illešházy z Illešházy, večný pán z Trenčína a dedičný župan slávnej Trenčianskej a Liptovskej župy, komorník svätej cisársko-kráľovskej výsosti“. Odosielateľom boli „Stavy slávnej Trenčianskej župy“. Teda šľachta, duchovenstvo a meštania. Spis adresovali županovi ako súčasť obrany proti opovrhliivosti „neznesiteľnými smradľavými výparmi napadnúť Tvoju župu, najjasnejší župan, ako i mesto Trenčín a jeho obyvateľstvo tak, že každý, komu len srdce bije, musí to považovať za najťažšiu urážku“.

Dnes je celý spis, ako aj rozsiahle záležitosti okolo známe ako Obrana slávnej župy Trenčianskej a mesta tohože mena. Lebo župa a mesto Trenčín boli terčom na zneváženie celého národa. V texte – polemike – sa okrem iného hovorí

Prečo v Trenčíne písali po latinsky

Dušan D. KERNÝ

o pôvode Slovanov, o slovenskej reči, o pôvode Maďarov a postavení Slovanov v Panónii, rozoberá sa rozlíšenie terminu Slovan a Slovák, píše sa o Svätoplukovi, o legende, že údajne predal krajinu za bieleho koňa, sedlo o uzdu. Historici konštatujú: autori dvoch predhovorov a samotného spisu boli jednak neobyčajne vzdelaní a zároveň museli byť na autora hanopisu veľmi rozhorčení. Všetko súviselo s rokaním uhorského snemu v Bratislave. Tam, kde je dnes Univerzitná knižnica.

Magin. Obrana bola vlastne prejavom kolektívneho názoru župných stavov, šľachty, mešťanov a duchovenstva o pôvode Slovanov a ich rovnocenného postavenia v monarchii.

Aj vtedy sponzori a peniaze hrali dôležitú úlohu – a tak tri trenčianske stavy vyzbierali päťdesiat zlatých, čo umožnilo prácu dubnického kňaza spísať, vydať a rozširovať. Prvým adresátom bol pochopiteľne župan Illešházy, spis mu dal argumenty, veď bol dohrou zasadani

uhorského snemu v Bratislave. Okolnosti okolo spisu nám aj po rokoch navrávajú, že prvá Obrana zrejme vznikla v trenčianskom kultúrnom prostredí – konštatuje rešpektovaná autorita na históriu prof. Richard Marsina. Vyjadrovala totiž

presvedčenie, ktoré v tomto kultúrnom prostredí vtedy prevládalo.

Prečo sa Obranou zaoberáme, má aj osobitnú maticnú motiváciu. Aj keď významný spis vznikol v roku 1728, jeho „objaviteľ“ bol maticiar Anton Augustín Baník v rokoch 1936 – 1937. V slovenčine ho sprístupnil vyše dvesto rokov po vzniku!

Baník venoval obrovské pátracie úsilie po matrikách, aby určil dovtedy neznámy dátum narodenia, ako aj smrti Jána Baltazára Magina. On ako prvý z latinského originálu

z roka 1723, ktorý sa mu dostal do rúk, pochopil jeho veľký význam pre slovenské dejiny. To bolo v tridsiatych rokoch 20. storočia, teda pred druhou svetovou vojnou. Pozoruhodné je, že aj preklad maticiaru Gašpara Sedláka, ktorý vznikol v roku 1947, ležal vyše pol storočia ako málo známy, vlastne neznámy rukopis v Literárnom archíve Matice slovenskej. Zrejme aj preto, že Obrana bola písaná zložitou latinčinou. Napokon prof. Vincent Sedlák, maticiar, v roku 2002 (!) ako editor vydáva Obranu vo Vydavateľstve Matice slovenskej v spolupráci so Slovenským historickým ústavom Matice slovenskej. Mimoriadne cenné a pôvodné sú súvislosti z pera Dr. Jána Tibenského Apológa Jána Baltazára Magina v kontexte slovenských národných obrán. Dokonale rámcujú udalosti okolo práce, ktorá je obranou všetkých Slovanov a celého slovenského národa.

Dnes máme prístup k tomuto dokumentu v súčasnej slovenčine. Vďaka za to vytrvalosti maticných vzdelancov. Po dramatických 274 rokoch.

SEBAOBRAÑA

Sú tu, práve tak ako výklady v supermarketoch obťažané vianočnými ozdobami. Podvodníci majú ťažbu svojej sezóny...

Zdá sa vám, že rafinérskym spoločnostiam sa darí vždy? A že dividendy, teda výplata časti zisku z predaja, sú úplne zaručené? Áno, na základe takejto logiky by chcel byť napríklad v Slovnafte každý „účastníkom“. Práve preto tu máme aktuálny druh a spôsob podvodu. Na sociálnych sieťach sa totiž masívne šíria príspěvky, ktoré vyzývajú ľudí na investovanie práve do Slovnaftu. Samotná rafinéria však upozorňuje, že ide o pokus o podvod. Takže nijaké investovanie do tejto spoločnosti ani nákup jej akcií! (Napríklad na burze.) Ani za cenu podvodníkmi sľubovaného vysokého výnosu.

Vianočné hody podvodníkov

Tento podvod sa naplno rozbehol na sieťach Facebook, Instagram a Youtube. Dokonca s ním prichádzajú zloději už aj vo neobytných otravných telefonátoch. V nich drzo manipulujú volaného, vytvárajú zdanie časovej tiesne, že ak nie teraz, tak nikdy, a dokonca sa vyhrožujú aj akýmiisi sankciami, ak obťažovaný nebude reagovať podľa ich predstáv. Podobné podvodné maniere sa objavujú opakovane a zneužívajú názvy známych firiem alebo úradov.

V ďalšej kategórii podvodov sú sľubované kráľovské zárobky, lenže nie zadarmo. Uvedme príklad – trestné stíhanie vo veci trestného činu podvodu vedie policajný vyšetrovateľ v Humennom v súvislosti s podvodom, pri ktorom muž z obce Jasenov prišiel o takmer 4000 eur. Muž z Jasenova dostal prostredníctvom internetu odkaz z jemu neznámym názvom, na ktorý reagoval. Išlo o ponuku pasívneho zárobku za obchodovanie s kryptomenou, a preto zadal svoje osobné údaje i údaje k svojmu bankovému účtu. Ako vstupný poplatok bolo potrebné uhradiť sumu 230 eur na určený účet, čo aj urobil. Neskôr okradnutého kontaktovala osoba, ktorá sa mu predstavila ako finančný poradca a analytik a ktorá s ním komunikovala spolu s ďalšou osobou, ktorá vystupovala v pozícii zástupkyne banky z Londýna. Od podvedeného muža postupne obaja pod rôznymi inými zámienkami vylákali sumu 3950 eur...

Nenaleťte ani volajúcim takzvaným lekárom. Obeťou takého podvodu sa stala napríklad seniorka v Bratislave, ktorá ešte začiatkom októbra naletela falošnej lekárke a neznámemu mužovi odovzdala 900 eur. Poškodenú seniorku najprv telefonicky cez pevnú linku kontaktovala „lekárka“. Oznámila jej, že jej dcéra mala dopravnu nehodu, pri ktorej poškodila auto, v ktorom sa nachádzal aj trojročný chlapec. Ako odškodnenie za neuverejnenie informácií v novinách však rodina chlapca požaduje vyplatiť sumu vo výške 9000. Falošná lekárka ju navihovala, ako má nenápadne odovzdať peniaze. Sumu, ktorú mala seniorka v hotovosti doma, konkrétne 900 eur, vložila do obálky. Peniaze mala vzápätí odovzdať inej žene. Pri vchodových dverách však seniorku už čakal muž, ktorému peniaze aj tak dala. Po telefonáte s vnukom zistila, že sa stala obeťou podvodu.

Usilujte sa mať Vianoce šťastné a radostné, a preto – nedajte šancu podvodníkom!

Ján ČERNÝ

S Ivetou ŽDILOVOU o nedávnom Európskom dni opatrovateľiek
Náročná práca za nízku mzdu

Zhovárал sa Maroš SMOLEC – Foto: (iž), ilustračné foto: Solid care

Profesia opatrovateľky je na Slovensku podceňovaná. Pritom ide o povolanie, bez ktorého by mnoho starších, resp. chorých ľudí malo vážne problémy nielen so svojim zdravotným stavom, ale s kvalitou svojho života vôbec. Napriek tomu sú opatrovateľky najmä finančne nedocenené. O ich problémoch sme sa porozprávali s podpredsedníčkou Komory opatrovateľiek na Slovensku Ivetou ŽDILOVOU.

• V októbri sme si pripomenuli Európsky deň opatrovateľiek. Je všeobecne známe, že na Slovensku je táto profesia finančne i spoločensky podceňovaná. Prečo?

Opatrovateľky ako povolanie sa u nás objavili až okolo roka 2007, a to v nadväznosti na reformu sociálneho systému ako lacná alternatíva zdravotníckych pracovníkov v sociálnych službách. Odvtedy, v podstate až do súčasnosti, sú najlacnejšou pracovnou silou v republike v pomere k dôležitosti a náročnosti ich práce.

• Kto sa môže stať opatrovateľom? Podľa dostupných informácií to nie je zložitá...

Opatrovateľom sa môže stať ktokoľvek, ak si urobí kurz opatrovania. Je to najväčší omyl, ktorý so sebou reforma priniesla. Bez posúdenia osobnostných predpokladov, psychickej a zdravotnej spôsobilosti, bez potvrdenia o bezúhonnosti. Do systému sa dostali aj ľudia, určite ich však nie je väčšina, ktorí nerobia dobré meno tejto profesii. Nepriaznivo na verejnú mienku vplýva aj nespokojnosť opatrovateľiek s výškou platu a pracovnými podmienkami.

INTERVIEW

Ich náplň práce sa oficiálne zúžila na hygienu, kŕmenie a pomoc. Neoficiálne sa od nich očakáva, aby mali okrem osobnostných predpokladov i vedomosti zo psychológie aj z psychiatrie, fyzioterapie, poznali prvú pomoc, deeskalačné techniky, zákłady sebaobrány, komunikáciu, ale aj zdravotný stav klientov a poskytovali základnú ošetrovateľskú starostlivosť, čoraz častejšie nahradili tiež zdravotníckeho pracovníka a boli zároveň i sociálnym pracovníkom ovládajúcim sociálnu rehabilitáciu, zákony a poradenstvo. V teréne ešte nanosiť drevo či uhlie a zakúriť do pece...

• Počas bývalej vlády sa zvyšovali platy v zdravotníckom systéme pre doktorov i zdrav-

otné sestry či personál. Dotklo sa zvyšovanie miezd aj opatrovateľiek? Ak áno, sú s valorizáciou spokojné?

Pri zvyšovaní plátov a valorizácii sa najviac prejavila nespravodlivosť systému. Opatrovateľky

u verejných poskytovateľov pracujú podľa tabuľkových plátov. U neverejných poskytovateľov majú minimálny plat a príplatky podľa Zákonníka práce zadefinované v pracovnej zmluve. Väčšinou nie je možné si podmienky dohodnúť. Valorizované boli platy v sociálnych službách iba u verejných poskytovateľov. Príspěvky a bonusy predchádzajúcich vlád sa vzťahovali na opatrovateľky, ktoré mali pracovnú zmluvu na trvalý pracovný pomer. Ministerstvo práce aktuálne zvýšilo príspěvek na poskytovanie sociálnej služby. Plat opatrovateľkám sa zvýšil, ale zároveň sa znížil osobný príplatek. To dokazuje existenciu fenoménu, že osobné príplatky neslúžia ako

motivačný prvok. Je tu ešte príspěvek na opatrovanie pre neformálnych opatrovateľov. Zvýšili ho na úroveň čistej minimálnej mzdy. Týka sa iba žiadateľov v 5. alebo 6. stupni odkázanosti. To sú už veľmi vážne stavy.

• Koľko evidujete opatrovateľiek na Slovensku a koľko by sme ich reálne potrebovali na uspokojenie potrieb?

V zahraničí pracuje odhadom vyše tridsaťtisíc opatrovateľov, iba v Rakúsku okolo dvadsaťpäťtisíc z Slovenska. Na Slovensku je nás sedemnášťtisíc. V systéme chýba približne sedemtisíc opatrovateľov/opatrovateľiek.

• Vo svojom vyhlásení k Európskemu dňu opatrovateľiek ste uviedli, že systém starostlivosti je na Slovensku príliš komplikovaný. Pravdou je, že aj veľmi nespravodlivý. Prečo nie je spravodlivý?

V podstate som to spomenula. Týka sa to v prvom rade odmeňo-

Október je už tradične Mesiac úcty k starším a v tomto jesennom období si pripomíname aj Európsky deň opatrovateľiek, o ktorom sme hovorili s podpredsedníčkou Komory opatrovateľiek na Slovensku Ivetou ŽDILOVOU.

vania, ktoré nie je jednotné, líši sa z východu na západ – od typu poskytovateľa. Pritom je opatrovateľská práca stále rovnaká. Náročnosť práce sa môže meniť v závislosti od mnohých faktorov, ale to nevlýva na výšku platu. Bez ohľadu na skúsenosti, znalosti, dopĺňujúce vzdelávanie, počet odpracovaných rokov majú stále rovnaký plat. Ak VÚC tvrdí, že zvýšil plat svojim opatrovateľkám, to neznamena plošne všetkým, ale iba v zariadeniach, ktoré sú v ich originálnej kompetencii. Sieť poskytovateľov sa delí na verejnú a neverejnú a každá je regulovaná iným právnym predpisom. Dva iné zákony oddeľujú formálne opatrovanie a neformálne. Opatrovatelia čelia osobitne náročným pracovným podmienkam, nízkym mzdám, preťaženiu, nedeklarovanej práci, neprimeranej sociálnej ochrane a nedodržiavaniu základných pravidiel ochrany práce, ako aj nelegálnym formám zamestnania. Ako môže byť tento systém spravodlivý?

• Aký je rozdiel medzi formálnymi a neformálnymi opatrovateľkami?

Rozdeľuje opatrovateľky na platené a neplatené. Formálne musia spĺňať isté kvalifikačné kritériá, pracujú v zamestnaneckom pomere, za ktorý dostávajú mzdu. Na druhej strane, neformálne poskytujú starostlivosť v domácom prostredí príbuznému. Môžu, ale tiež nemusia poberať príspěvek na opatrovanie.

rej pokračovanie by umožnil volebný pat. Prekvapujúci mat čakal máloko. Vyhrál najlepší slovenský politik a bez hyperbolického prívlastku najvýraznejší slovenský štátnik počas troch dekád aktuálneho storočia.

Robert Fico bol ako poslanec pri vzniku Slovenskej republiky, päťkrát vyhral voľby, štyri razy skladal sľub predsedu vlády a v septembrových voľbách 2023 získal vyše pol milióna

Suverénne Slovensko je priorita

Ludovít ŠTEVKO

prednostných hlasov. Na tomto historickom fakte nič nezmenia kúvičie hlasy napríklad takých nenávisťných hysterických postavičiek ako Igor Matovič, Veronika Remišová, Michal Šipoš alebo „liberálny sociálny demokrat“ Boris Zala, najznámejší bratislavský návštevník juhoafrických barov...

Progresívny podpredseda parlamentu Michal Šimečka povedal pred skupinkou novinárov: „Novovymenovaný predseda vlády Robert Fico si na samite Európskej únie nemôže hovoriť, čo chce.“ Podľa neho je vraj viazaný tým, čo chce Výbor NR SR pre európ-

ske záležitosti. Je to hlúposť. Robert Fico naozaj nemieni na medzinárodnom fóre hovoriť, čo sa mu zachce. Bude zastupovať a obhajovať záujmy Slovenskej republiky ako predstaviteľ výkonnej moci, ktorá tvorí vnútornú i zahraničnú politiku a zodpovedá za jej výkon. Výbor NR SR nemá výkonnú moc, ale kontrolnú funkciu, to mladý Šimečka vie alebo tuší. Novovymenovaný predseda vlády informoval výbor

NR SR, že bude na samite prezentovať suverénnu zahraničnú politiku, že nebude súhlasiť s ničím, čo by poškodzovalo Slovensko. Lenže opozičnému politikovi pojem suverenity Slovenskej republiky zjavne prekáža.

Predseda slovenskej vlády pri stretnutí s predsedníčkou Európskej komisie Ursulou von der Leyenovou veľmi jasne na začiatku svojho štvrtého mandátu vyslovil kritiku na adresu EK za to, ako „odignorovala hrubé porušovanie ľudských práv a zneužívanie trestného práva proti opozícii na Slovensku“ a informoval ju, že „nová

slovenská vláda nebude vojensky podporovať Ukrajinu a že sa sústreďí len na humanitárnu pomoc.“

Už z prvých krokov predsedu slovenskej vlády na bruselskej pôde je zrejme, že nebude pred šéfkou Európskej komisie salutovať ako jeho predchodca Heger, že na zdesenie prezidentky, Šimečka & comp. Fico nezakrepčí po slovensky podľa toho, ako sa z Bruselu zapíska. Možno niektoré mediálne trasoritiky budú z toho omdlievať a ďalšie známe „hviezdy“ TA3, Markiza a JOJ spustia na začiatku spravodajstva jedovaté tirády.

Verme, že to nebude vánok, ale vietor, čo zaľúka do zhrbených postáv v zatuchnutých kútoch doterajšej nesvojprávnej politiky. Všeličo treba prevetrať. V trestnom práve, špeciálnej prokuratúre, vo vedení policajného zboru, ale aj vo verejnoprávnej RTVS platenej zo štátneho mešca. Nie z pomsty, ale z prirodzenej potreby napraviť pokrivenú demokraciu, právo i morálku.

Oživiť hospodársky a finančne zdevastovanú krajinu po takmer štvoročnom chaotickom pôsobení predchádzajúcej vládnej garnitúry nebude jednoduché. Bude to boľieľ tak ako po vojne najmä tých, čo z tej našej vnútornej vojny profitovali a na vojne zbohatli.

Stále rozhadzujeme európske peniaze, na ktoré sa skladajú z daní občania

Miliónové medvedie brlohy z eurofondov

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: Gustáv MURÍN

Vo Vysokých Tatrách vyrástlo nedávno stotrinásť nových stojísk na kontajnery za 2 946 000 eur mimo dosah obydľí a turistických chodníkov. Slúžiť majú ako ochrana pred vykrádaním odpadkov medveďmi. Iste, zaplatila ich Európska únia. Ale z našich daní.

Ako prvý na to upozornil v dvoch blogoch vedec a spisovateľ Gustáv Murín, ktorý bol v regióne na pracovnom pobyte. Všimol si niekoľko nezrovnalostí. Búdky – inak sa to nazvať nedá – postavili aj v neschodnom teréne, kde sa len tak ľahko smetiarske auto nedostane. Ak by aj betónový základ je nad terénom asi pätnásť centimetrov vysoký, čo vylučuje, aby kontajnery pracovníci technických služieb dostali bez námahy k autu a potom späť. Známy literát ich

Takto vyzerá nezmyselné stojisko na kontajnery mimo ľudských obydľí vo Vysokých Tatrách. Je zrejmé, že pridelené eurofondy kompetentní asi nevedia na čo minúť.

prostredia Slovenskej republiky“. Pán Murín však namietol, že v Tatrách sú už kryty na kontajnery a ďalšie nie sú potrebné. Navyše je nezmysel, aby boli nové mimo ľudských obydľí. Poukázal trebárs na fakt, že zabezpečené stojisko s pevnými mrežami proti medveďom je pri Hotelovej škole v Hornom Smokovci, pritom nedaľko vyrástla eurofondová drevená TANAP-stanička na kontajnery.

Riaditeľ TANAP-u Pavol Majko tvrdí, že ich „staničky“ mali byť v skutočnosti stojiská na kontajnery komunálneho odpadu. Sú na štátom vlastnenej pôde, takže sa obyvateľov, ktorí by ich mali užívať, nebolo treba na nič pýtať. Dokonca sú na miestach, kde ani nie je ľudské obydlie. Problém je ešte jeden – v celej oblasti Tatier sú už niekoľko rokov všetky kontajnery zabezpečené uzamykateľnými železnými klieťkami, ktoré sa osvedčili a medvede ich neprekonajú.

Pán Murín ešte upozornil na jeden fakt – riaditeľ Pavol Majko dostal dekrét až tri mesiace po tom, čo bol vymenovaný.

■ VYSÁVANIE EUROFONDŮ

Za 195-tisíc eur sa na slovensko-moravskej hranici postavili tri rozhladne – dve na slovenskej a jedna na českej strane v rámci projektu Pozrime sa cez hranice z výšky. Vedúcim partnerom bolo mesto Myjava, zahraničným obec Javorník a slovenská obec Brestovec. Problém je, že rozhladne boli na rovine. V Javorníku zbúrali rozhladňu vo februári 2021, v Brestovci v auguste 2022. Zlé boli len schody, ale obce na opravu nemali peniaze.

Dizajnových osem lavičiek na námestí v Hnúšti stálo neuveriteľných 62-tisíc eur, čo bola cena, za ktorú sa v čase realizácie dal v regióne kúpiť byt. Ihrisko v Hnilčíku s 550 obyvateľmi stálo pol milióna. Takto by sa dalo pokračovať donekonečna...

ktorých realizáciou by sa ušetrilo 10 milión eur, čo predstavuje 7 percent HDP. Táto suma výrazne prekračuje potrebu minimálnej konsolidácie na úrovni 0,5 percent HDP, čo vo finančnom vyjadrení predstavuje miliardu eur ročne. Problémom znižovania zadlženosti bude okrem deficitu aj budúci vývoj ukazovateľa HDP, ktorého rast Národná banka Slovenska prognózuje nad 2,5 percenta, s čím však väčšina ekonomických analytikov nesúhlasí. Z hľadiska znižovania ročného deficitu verejných financií, ako aj kumulovaného deficitu verejného dlhu k HDP je dôležité, aby rast HDP bol vyšší ako percento zvyšovania schodku oboch rozpočtových ukazovateľov.

■ UŤAHOVANIE OPASKOV

Návrh Ódorovej vlády usporiť aspoň 6 miliárd eur v nasledujúcich troch rokoch predpokladá na strane príjmov so zvyšovaním niektorých terajších nepriamych daní či so znovuzavedením dedičnej, ako aj darovacej dane, tiež aj so zdaňovaním osobných áut občanov... Pokiaľ ide o výdavky, ráta sa so znižovaním nákladov na správu vecí verejných, čo znamená najmä zníženie počtu štátnych zamestnancov. V zozname sú aj opatrenia ako zrušenie rodičovského a trinásteho dôchodku, tiež aj zavedenie poplatkov za návštevu lekára.

Nezaznamenali sme, ako sa bude v praxi realizovať očakávaný návrh zákona Ministerstva financií o dorovnávačnej dani, podľa ktorej by nadnárodné spoločnosti s obrátom vyššie 750 miliónov eur mali platiť do štátneho rozpočtu daň vo výške 15 percent tam, kde podnikajú, čo platí aj u nás. O tom, že niektoré z navrhovaných opatrení sa dotknú oboch strán štátneho rozpočtu, sa nepochybuje, keďže splácanie dlhov dnes sa nám oproti obdobiu z pred covidom zvýšilo štvornásobne.

prísnych podmienok čerpáme. To nám Únia kontroluje. Inak by to bolo bezbrehé rozkrádanie. Slovensko už muselo veľa eurofondových peňazí vrátiť. Napríklad v minulom roku sme boli zaviazaní zaplatiť štyridsaťosem miliónov eur za dva sfužované amatérske eurofondové IT projekty bývalej ministerky Veroniky Remišovej.

Pomerne veľká časť vyčerpaných eurofondov je určená na banner, ktoré hlásia, že sú to európske peniaze. Klamstvo. Sú to naše peniaze. Občas sa stáva, že banner je plochou väčší ako plocha chodníka, ktorý sa vybuďoval. Ak peniaze nevyužijeme, vrátíme ich, a tie sa použijú na projekty úspešnejších štátov. Inak by to bola len európska pyramidová hra so smutným koncom. Slovensko

je už roky iba platičom, a nie reálnym využívatelom fondov.

■ SMOKOVECKÉ STOJISKÁ

Peter Dzurilla, vedúci odboru osobitného určenia zo Správy Tatranského národného parku, napísal, že ide o „stojisko so zabezpečením pred prístupom medveďa hnedého a súvisí s realizáciou projektu Prevencia výskytu medveďa hnedého v blízkosti ľudí a ľudských obydľí. Cieľom predmetného projektu je realizácia opatrení praktickej starostlivosti o chráneného živočícha európskeho významu – medveďa hnedého, ktoré vyplývajú z Programu starostlivosti o medveďa hnedého na Slovensku a jeho doplnkov, ktorý bol schválený Ministerstvom životného

Štátny rozpočet Slovenska očami konsolidácie verejných rozpočtov

Koaličnú vládu čaká vyhrňovanie rukávov

Róbert HÖLCZ – Kresba: Ľubomír KOTRHA

Štátny rozpočet je najvyšší finančný plán v krajine, ktorý po jeho schválení v parlamente nadobúda charakter zákona. Cez jeho príjmovú a výdavkovú stránku sa presadzuje hospodárska politika koaličnej vlády. Ten nemáme, lebo prezidentka Čaputová pri vyhlásení predčasných parlamentných volieb „prehliadla“, že v októbri musí najprv vzniknúť nová koaličná vláda, čo nie je otázka na niekoľko dní.

Až keď prezidentka vymenuje nový kabinet, môžu sa ministri trojkoaličnej vlády pustiť do spracovania jednotlivých kapitol štátneho rozpočtu na budúci rok. Pred odsúhlasením v parlamente má do obsahu čo pove-

EKONOMIKA

dať ešte Európska komisia, pričom konečné stanovisko vysloví nový slovenský parlament. To môže byť súhlasné alebo aj nie. Ak štátny rozpočet parlament neschváli, vyhlasuje sa na čas do jeho schválenia rozpočtové provizorium.

■ (NE)VYROVNANÝ ROZPOČET

Tento zaužívaný mechanizmus však teraz u nás neplatí, keďže máme prezidentkou vymenovanú úradnícku vládu bez dôvery, ktorá na vymenovanie novej vlády nečaká, a tak v súlade s ústavným zákonom o rozpočtovej zodpovednosti má povinnosť pripraviť na budúci rok štátny rozpočet. Keďže vykazujeme rozpočtový dlh vyše 57 percent, vláda nespí v súlade s piatym pásmom dlhovej brzdy predložiť do parlamentu štátny rozpočet so schodkom, ale len vyrovnaný, čo sa však doteraz nikdy nestalo. Táto zákonná povinnosť platí len za podmienky, že úradnícka vláda vymenovaná prezidentkou v tomto roku bude pokračovať v „úradovaní“ aj v budúcom roku. Ak nebude, má nová koaličná vláda aj povinnosť predložiť do novozvole-

ného parlamentu štátny rozpočet tak, aby bol schválený ešte v tomto roku, bez rešpektovania pravidiel rozpočtovej zodpovednosti, a teda nemusí byť vyrovnaný. Uvedené riziko si parlamentné politické strany a hnutia uvedomujú, preto sme v minulých dňoch boli svedkami ich úsilia čo najskôr sa dohodnúť na zložení budúcej koaličnej vlády. Hlavným zámerom bolo, aby sme v budúcom roku hospodárili nie podľa vyrovnaného, ale schváleného štátneho rozpočtu, keďže ten prvý by podľa všetkého znamenal prepád ekonomiky o viac ako 6 percent, tiež nárast nezamestnanosti u vyše 100-tisíc pracovníkov.

■ VAROVNÝ SCHODOK

So zostavením budúceho rozpočtu bude mať koaličná vláda obrovské problémy. Dôvody sú zrejmé. V tomto roku vykazujeme náš štátny

rozpočet schodok takmer 4 miliardy eur. Ten sa do konca roka určite ešte zvýši. Do septembra sa síce jeho príjmy zvýšili až o 16,7 percenta, čo je výsledok daňových príjmov aj príjmov z rozpočtu EÚ a z Plánu obnovy a odolnosti, na druhej strane sa zvýšili výdavky až o 32,7 percenta. Najväčší podiel výdavkov predstavuje zastropovanie cien energií pre domácnosti, transfer

peňazí do Sociálnej poisťovne aj na opakované zvyšovanie dôchodkov, výrazne vyššie sociálne dávky, a takto by sme mohli pokračovať.

■ KOĽKO NA KONSOLIDÁCIU?

Dôsledkom rozšafnej fiškálnej politiky vlády je aj tohtoročný zvýšený deficit verejných financií o vyše 6 percent k HDP, čo je v eurozóne najviac. O potrebe konsolidovať verejné financie aj znižovaním schodku štátneho rozpočtu, politici nepochybujú. Otázkou je, koľko ročne vyčleniť na konsolidáciu, aby nedošlo k poklesu sociálneho štandardu, čo podľa všetkého nebude možné zabezpečiť.

Úradnícka vláda premiéra Ľ. Ódora nás po predčasných parlamentných voľbách oboznámila s celým súborom možných opatrení na ozdravenie verejných financií,

NA OKRAJ

Podľa všetkého peňažná manna padajúca z kovidového neba mRNA vakcín končí. Takisto ako končí zlatý dážď z predaja kovidových testov každého druhu, rúšok, injekčných striekačiek, dezinfekčných prostriedkov a príslušnej reklamy.

Kovidové zaklínadlá

Aspoň v Spojených štátoch. Akcie firmy Pfizer ako najväčšieho beneficienta financií z vakcinácie toho roku padli o tridsaťpäť percent a samotná firma odhaduje pokles predaja v tomto roku o deväť miliárd dolárov. Firma Moderna zaznamenala pokles svojich akcií o štyridsaťdeväť percent. Sú na najnižšej úrovni od novembra 2020. Skrachovali menšie firmy ako Lucira Health alebo Ellume, výrobcovia domácich kovidových testov. V USA sa mimoriadny stav vyhlásený pre kovid skončil v ešte v máji. Farmafirmy síce tvrdia, že ťažko predpovedať, ako sa vyvinie miera zaočkovanosti obyvateľstva. Ale pri pohľade na trvale sa znižujúce zisky farmafiriem je isté, že kovidová hystéria sa skončila. Ako ironicky poznamenal redaktor stránky Zero Hedge, on už v januári tohto roka konštatoval koniec Tik Tok videí tancujúcich sestričiek na kovidových oddeleniach. To, čomu sa kovidovo angažovaní finančníci, obchodníci, politici a zdravotníci mylne tešili ako trvalému stavu, sa skončilo ako mávnutím čarovného prútika. Skončili sa práce z domu, obmedzenia a izolácie, povinné nosenie rúšok, ulice, námestia, letiská sú plné ľudí. A skončili sa aj ich nádeje na nekonečné vysávanie peňazí zo štátneho rozpočtu a zo zdravotných poisťovní pod vlajkou COVID-19. Nielen v USA. Niektoré firmy sa urýchlene preorientovali na iné druhy liekov a zdravotníckych pomôcok.

Samozrejme, varianty vírusu kovidu sú tu stále. S príchodom zimného obdobia možno očakávať nárast respiračných ochorení, len nebudú schované za zaklínadlom kovid. Objaví sa chrípka, angína, všetko, na čo sme boli zvyknutí. Očkovanie však je a musí byť na báze dobrovoľnosti. K dispozícii musia byť objektívne a všestranné informácie o plusoch a mínusoch očkovani od odborníkov bez finančnej závislosti od farmafiriem.

Otázka znie, čo sa udeje na Slovensku. Predchádzajúca odvolaná vláda podpisovala zmluvy na vakcíny a ostatné zdravotnícke materiály krížom-krážom – od tých nadiktovaných z EÚ až po objednávky dohadzované rôznym pofidérnym firmičkám na rovnako pofidérne materiály. Nové vedenie ministerstva by určite malo urobiť hĺbkovú kontrolu nielen toho, čo sa objednalo a dodalo, ale aj toho, čo sa ešte dodá, komu to bude určené a nakoľko je to potrebné. Uvidíme, ako sa zachová nová ministerka zdravotníctva. Niektoré jej vyjadrenia v minulosti z pohľadu dnešných vedomostí a celkovej situácie v postkovidovej ére vzbudzujú rozpačité pocity. Je tiež možné, že najviac práce so slovenským zdravotníctvom v retrospektíve budú mať dve nezdravotnícke ministerstvá – vnútro a spravodlivosť.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

GLOSA

Kúzo národných pohárových športových súťaží najmä vo futbale má veľa podôb. Tou najvýraznejšou je však možnosť stretnúť sa s amatérskym celkom z nižších poschodí futbalovej pyramidy s extraligovými tímami. Samozrejme, mužstvá sa musia prebojovať aspoň do tretieho kola Slovnafť Cupu (Slovenského pohára) a potom si užívať stretnutia so Slovanom Bratislava, s Trnavou, s Dunajskou Stredou, so Žilinou a s ďalšími účastníkmi Niké ligy.

Futbalové sviatky

Už v treťom kole sa na troch štadiónoch zišlo po vyše tisíc divákov, čo už niečo hovorí. Najviac, takmer dvetisíc platiacich (presne 1960), videlo zápas Horné Saliby – Dunajská Streda 0 : 4, až tisícpäťstôpätidesiat sledovalo stretnutie Sokol Zubrohlava – Ružomberok 0 : 3 a vyše tisíc ich bolo na súboji Vranova a Michaloviec 1 : 2.

Každé takéto stretnutie má svoj zaujímavý a niekedy doslova dojímavý príbeh. Trebárs zápas Spišský Štiavnik – FC Košice domáci nazvali „zápasom storočia“, dali vyhotoviť špeciálne plagáty i vlajočky. Spišský Štiavnik je nováčikom VI. ligy a toto stretnutie s tímom elitnej súťaže bolo pre hráčov domáckich naozaj nezabudnuteľným zážitkom. Mnohí neskrývali ani slzy v očiach, keď dovtedy nehrali nikdy ani s tretoligistami. Dvaja bratia Dávid a Dominik Maliňákovci síce mali skúsenosti s profesionálnym futbalom z čias pôsobenia v Poprade, ale zápas v rodnej obci si nemohli nechať ujsť. Napriek tomu, že pracujú na turnusoch v strojárnej výrobe v Holandsku, vybavili si voľno a na pohárové meranie síl prileteli lietadlom! Hostitelia už po žrebovaní, keď spoznali meno súpera, sľubovali Košičanom vrelé privítanie a po skončení zápasu štedré pohostenie pri švédskych stoloch. Sľub aj splnili a napriek výraznej prehre boli spokojní. V Spišskom Štiavniku sa do neskorej noci jedlo, pilo a tancovalo. Pritom niektorí domáci hráči v ten deň prišli na ihrisko priamo zo svojich pracovísk. Stretnutie na trávniku sa skončilo podľa očakávania presvedčivým víťazstvom Košičanov 6 : 0. Do 73. minúty však domáci s profesionálnymi dokázali držať krok, prehrávali iba 0 : 2. Až potom rozhodol nielen priepastný rozdiel piatich stupňov súťaží, ale najmä fyzická pripravenosť účastníka elitnej Niké ligy. Počet divákov na tomto stretnutí síce nepresiahol tisícku, prišlo ich „iba“ 850 platiacich, aj tak to predstavuje každého tretieho obyvateľa obce. V každom prípade sa v Spišskom Štiavniku opäť tešila na podanie prihlášky do Slovnafť Cupu...

Podobné chvíle zažívala obec Siladice s približne šesťsto obyvateľmi. Jej futbalisti zo VII. ligy sa z predkola Slovnafť Cupu prebojovali až do jeho tretieho kola, v ktorom hostili účastníka Niké ligy Skalicu (0 : 4). Zhodou okolností aj tu do 73. minúty jednoznačný favorit vyhral iba 1 : 0. Zápas sledovalo 620 platiacich divákov, teda približne toľko, koľko má celá dedina. V Podkoniciach pri Banskej Bystrici, obci s momentálne 877 obyvateľmi, si už vďaka Slovnafť Cupu na účastníkov najvyššej súťaže zvykli. V uplynulých ročníkoch tu hrali Dunajská Streda i Zlaté Moravce, v tomto ročníku Dukla Banská Bystrica. Domáci futbalisti však už predtým absolvovali dlhú, namáhavú, ale úspešnú cestu z okresnej súťaže až do tretej ligy. S Duklou síce prehrali 0 : 3, ale môže ich mrziť nevyužitie troch tzv. čistých šancí, preto si rozhodne zaslúžili dať aspoň jeden gól. Zápas sledovalo 821 platiacich divákov...

Vladimír MEZENEC

Vladimír JANOČKO je jedna z legend zelených trávnikov

Aj amatérsky dedinský futbal má čaro

Vladimír MEZENEC – Foto: archív V. J.

Od spomínaného roku sa v „kráľovskej listine“ zapísalo iba štrnásť mien, keď piati získali túto cennú trofej aspoň dvakrát, Marek Hamšík až osemkrát, Milan Škriniar a Martin Škrtel po štyrikrát, Dušan Tittel o raz menej ... Nečudo, že dostať sa do zoznamu medzi takéto osobnosti sa mnohým elitným hráčom nikdy nepodariť. Darom, čo rok, to môže byť dekorovaný iba jeden z množstva kandidátov.

Jeden z výberov talentov a nádeji futbalovej akadémie v Košiciach, ktorá nesie meno Vladimíra JANOČKA (stojí úplne vpravo).

V jubilejnom roku zrodu samostatnej Slovenskej republiky si svoje vyhlásenie za najlepšieho slovenského futbalistu roka pripomína aj košícký rodák Vladimír JANOČKO – víťaz ankety v desiatom roku suverénneho Slovenska – teda v roku 2003. Pri tejto príležitosti sme mu položili niekoľko otázok.

• **Pripomenul vám niekto z vášho okolia, okruhu priateľov a príbuzných, že máte dôvod na oslavu?**

Zatiaľ nie, redakcia Slovenských národných novín bola prvá, ktorá mi pripomenula toto jubileum. V závere roka, keď sa zvykne vyhlasovať nový futbalový kráľ, by som si na to určite spomenul. Samozrejme, túto anketu tradične pozorne sledujem.

• **Vráťme sa teda o dve desaťročia dozadu. Rok 2003 bol pre vás neobyčajne úspešný. Košícký futbal si pripomína svoju storočnicu a odborníci, tréneri i najvýznamnejšie vtedy ešte žijúce osobnosti, spojené s futbalom v druhom najväčšom slovenskom meste, v ankete vybrali jedenástku storočia. Dostali ste sa do nej ako najmladší, mali ste iba dvadsaťšesť rokov, k takým futbalovým hviezdám ako Jaroslav Pollák, Jozef Móder, Ján Kozák, Anton Švajlen, Ján Strausz... O niekoľko mesiacov neskôr vás rakúski bundesligoví tréneri vyhlásili za najlepšieho hráča tamojšej najvyššej súťaže, teda získali ste Trofej Bruno a v závere roka ste sa stali slovenským futbalovým kráľom...**

Tieto ocenenia rozhodne nemožno považovať za blesk z jasného neba. Už v predošlom roku, teda v roku 2002, ma v Rakúsku vyhlásili za futbalistu roka, doma na Slovensku som sa stal korunným princom futbalového kráľa Mareka Mintála, teda v ankete o nášho futbalového kráľa som skončil druhý.

• **Na prelome tisícročí ste zažívali skutočne slávne a úspešné hráčske obdobie. Veď s 1. FC Košice ste sa stali dvojnásobným majstrom Slovenska v rokoch 1997 a 1998, víťazom národného Superpohára, na vlastnej koži ste skúsili, čo je to prebojovať sa a hrať v skupinovej fáze Ligy majstrov, v slovenskej Jedenástke roka sa vaše meno po prvýkrát objavilo už v roku 1999...**

Počas troch desaťročí existencie samostatného slovenského futbalu sa iba dvom mužstvám úspešne podarilo prejsť ťažkými vyradovacími súbojmi a nakoniec sa prebojovať do jednej zo skupín elitnej európskej klubovej súťaže, konkrétne nám Košičanom a Petržalke. Hostili sme vtedy také slávne tímy ako Manchester United,

Juventus Turín, Feyenoord Rotterdam! Nastupoval som vo všetkých stretnutiach v základnej zostave a ešte nie tak dávno sa mi ani nesnívalo, že budem hrať proti takým osobnostiam svetového futbalu, ako vtedy boli Zidane, Del Piero či Deschamps. A aj keď odvtedy pretieklo Hornádom veľmi veľa vody, na to obdobie sa jednoducho nedá zabudnúť.

• **Z Košíc viedla vaša futbalová cesta na iba ročné pôsobenie v Grécku, ale po ňom nasledovala skvelá etapa hráčskej kariéry v susednom Rakúsku. Trvala až jedenásť rokov, deväť z nich v elitnej súťaži a jej výsledkom okrem už spomenutých individuálnych ocenení bol zisk dohromady štyroch titulov, po dva s Austriou Viedeň a Red Bullom Salzburg, troch Rakúskych pohárov a dvoch Superpohárov, všetky s Austriou. Naozaj vynikajúca bilancia!**

Možno keby ma neprenasledovali zranenia, tých kolektívnych trofejí by bolo i viac. Samozrejme, vážim si to a som hrdý na svoje pôsobenie u našich juhozápadných susedov, na to, že som dôstojne reprezentoval svoje kluby aj v európskych pohárových súťažiach, ale predsa je stále niečo, čo ma mrzí – rakúska najvyššia súťaž nemala vtedy až takú vysokú úroveň, že by pred ňou svetoví experti snímali klobúky z hláv. Práve pre môj nie najideálnejší zdravotný stav som sa nemohol posunúť do kvalitnejšej súťaže, napríklad v Nemecku, Taliansku, Španielsku alebo vo Francúzsku.

• **Pri tomto skromnom bilančovaní vašej hráčskej kariéry nemožno nespomenúť vaše pôsobenie v slovenských reprezentáciách. Veď žije ešte dosť priaznivcov futbalu, ktorí si stále pamätajú váš nádherný gól z priameho kopu v roku 2003 v anglickom Middlesbrough...**

Hrala sa vtedy kvalifikácia o postup na európsky šampionát 2004 v Portugalsku. V prvom stretnutí s Anglickom v Bratislave sme vyhrali gólom Szilárda Németha 1 : 0, ale nakoniec sme prehrali 1 : 2. Žiaľ, rovnaká situácia sa zopakovala v odvete. Prvý polčas sme síce tým mojim gólom vyhrali, ale po zmene strán sme inkasovali dva. Touto prehrou sa definitívne rozhodlo o tom, že na majstrovstvá Európy nepocestujeme. Pokiaľ hovoríme o účasti v rôznych reprezentačných výberoch, začínal som v nich hrať už ako päťnásťročný, teda ešte za čias existencie Česko-Slovenska. Dohromady som za Slovenskú republiku v rokoch 1999 – 2006 odohral päťdesiatšesť stretnutí a vsietil v nich tri góly.

• **Na prelome tisícročí bol 1. FC Košice azda najbohatší klub na Slovensku a mohol si dovoliť kupovať hráčov zo všetkých svetových strán. Predsa však, šancu hrať vo vtedajšej Corgoň lige ste dostali aj vy ako vlastný odchovanec...**

Nielen ja, ale i ďalší budúci reprezentanti, napríklad brankár Kamil Čontofalský, Marek Zábavnik, Radoslav Zábavnik... Konkrétne v mojom prípade na tom mali zásluhu aj niektorí tréneri. Jozef Kopejko upozorňoval na moje výkony zostavovateľov reprezentačných výberov už v mojom žiackom veku, v „dvadsiťjednotke“ ma viedol vynikajúci odborník Dušan Radolský, šancu hrať v našej najvyššej súťaži mi dal Ján Zachar, veľký kvalitatívny skok vpred som urobil pod vedením Jána Kozáka. Vynikajúci tréneri ma viedli aj v Rakúsku.

• **O vašom úprimnom vzťahu k futbalu svedčí aj to, že ste mu zostali verný aj v časoch, keď vás už neživil. Profesionálnu kariéru ste ukončili v roku 2014 v druholigových Michalovciach, ktoré sa už vtedy netajili ambíciami postúpiť medzi elitu. Svojimi nádhernými gólmi, aké diváci môžu vidieť iba sporadicky aj v najvyššej súťaži, ste zabávali fanúšikov v VI. lige, keď ste spolu so synom Michalom hrali za obec Malá Ida...**

Aj amatérsky dedinský futbal má svoje čaro, ale i on potrebuje obetavých nadšencov a nezištných podporovateľov.

• **V súčasnosti ste tréner i manažér v jednej osobe, ale venujete sa už iba mládežníckemu futbalu, a to dokonca vo vlastnej akadémii. Prečo práve tým najmladším?**

Trénerstvo ma síce lákalo, ale zároveň som si uvedomoval, že moja budúcnosť bude v takom prípade v kočovnom živote – a to som rozhodne nechcel. Rodina bola u mňa vždy na prvom mieste. Rozhodol som sa preto založiť futbalovú akadémiu, existuje už deviaty rok. V súčasnosti v nej máme stodvadsať chlapcov vo veku od piatich do osemnástich rokov. Akadémia nesie moje meno, nie je anonymná ako v prípadoch, keď pôsobí pri kluboch. Usilujem sa robiť svoju prácu čo najlepšie, svojím menom rozhodne nechcem hazardovať. Môžem povedať, že ide o akýsi rodinný podnik, manželka Zuzana má na starosti organizačnú a administratívnu prácu.

• **Akadémie sú už v dnešnom futbalovom svete samozrejmosťou, majú ich všetky najúspešnejšie kluby. Na druhej strane odborníci tvrdia, že tí najlepší hráči vyrastali s loptou na nohe na uliciach a v parkoch...**

Vladimír JANOČKO v časoch najväčšej slávy, keď bol na Slovensku futbalovým kráľom.

Súhlasím s týmto názorom. Trénoval som na kvalitných trávnikoch, ale moju generáciu veľa naučil aj uličný futbal. V detstve sme nemali veľa možností na pestré trávenie voľného času, ulice a improvizované ihriská medzi obytnými domami nám dávali možnosť rozvíjať všestrannosť.

• **Vráťme sa k vašej futbalovej akadémii. Páči sa nám, že na rozdiel od iných ľudí, pôsobiacich v športe, nerozprávate o tom, čo by ste chceli, ale nedá sa nič robiť, lebo chýbajú financie. Ako je to dnes pracovať s deťmi, ktoré žijú v iných podmienkach a možnostiach, ako mala vaša generácia?**

Každému, teda aj nám, by sa nejaké tie eurá navyše zišli. Rozhodne však preto nebudeme plakať. Pri rozdelení dotácií zo Slovenského futbalového zväzu však vládne určitý chaos a neporiadok, ale to si musia vyriešiť samotní zodpovední funkcionári. Pokiaľ ide o terajšie deti, vidíme, že sú pod rozličnými vplyvmi, chýba im pocit súťaživosti; kým pridú k nám, je na nich vidieť, že im chýba aj pravidelný pohyb. Vedeť ich k tomu, aby futbal v prvom rade považovali za zábavu, priťažlivú hru, dbáme o ich všestranný fyzický rozvoj. Učíme ich, že dosiahnuť dobrý výsledok sa dá iba cieľavedomou a poctivou prípravou. Vo futbale je veľmi veľa dôležitejších vecí ako samotný výsledok zápasu. Zatiaľ so svojou prácou môžeme byť spokojní, mená niektorých našich odchovancov sú už na súpiskách mužstiev Niké ligy a, samozrejme, aj nižších súťaží.

• **Ste otcom troch synov. Už od prvých krokov vedeli, čo je to futbal. Ako pokračovali ďalej už na ihriskách?**

Najstarší Michal mal pred sebou celkom slušnú kariéru, ale zranenie spôsobilo, že sa venuje iba amatérskej hre. Druhý Jakub má deväť rokov a hrá zatiaľ IV. ligu. Uvidíme, čo bude ďalej. Azda najviac talentu po mne zdedil najmladší dvanásťročný Matej. Má skutočný talent, ale najmä od neho závisí, ako ho bude rozvíjať. V akadémii má všetky podmienky na to, aby z neho vyrástol kvalitný futbalista. Všetko však chce a potrebuje svoj čas.

• **V tomto ročníku Niké ligy majú jej účastníci dohromady približne sto zahraničných futbalistov. Nie je to podľa vás trochu veľa? Pritom toľko ich bývalo aj v predchádzajúcich ročníkoch...**

Sám som jedával legionársky chlebič, preto v podstate nič nemám proti zahraničným hráčom na našich prvoligových trávnikoch, ale... Nemali by sme zabúdať na to, že príležitosť v Niké lige by mali dostávať aj vlastní odchovanci. Žiaľ, majiteľom mnohých klubov na tom veľmi nezáleží, za všetkým vidia iba body a postavenie v tabuľke a spoliehajú sa na cudzincov. Vždy platilo a stále platí, že legionári musia byť kvalitnejší ako domáci, a zároveň i to, že mladí slovenskí futbalisti musia dostávať príležitosti i čas, aby získali potrebné skúsenosti. Vždy som uznával tých trénerov, ktorí dokázali skĺbiť v jednom tíme skúsenosť s mladíckym elánom.

OROL TATRANSKÝ

Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846
Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

bezplatné

11

2023

Zdroje obrázkov:
Pixabay, autori príspevkov

NA KRÍDLACH BUDÚCNOSTI

JUDITA ĎURČOVÁ

V každom z nás občas drieme hlboká a nenaplnená túžba dozvedieť sa, aký osud nás čaká. Predvídať udalosti budúcich dní však nie je ľahkým orieškom ani pre rozličných veštcov či jasnovidcov, tobôž pre obyčajného človeka. V minulosti si s touto priam sisyfovskou úlohou dokázal poradiť azda iba ak francúzsky lekár a astrológ Nostradamus...

Aj keď sa občas cítime nedobrovoľne unášaní rukou budúcnosti po prúde neznámej rieky, v skutočnosti sa veci majú celkom inak. Myslím si, že všetko na svete je tak, ako má byť, a svetové, národné alebo regionálne udalosti prebiehajú podľa Božieho stvoriteľského poriadku... Na druhej strane možno polemizovať, či je hybnou silou udalostí tvoriacich nemenný rámec našej budúcnosti naozaj výlučne vyššia moc. Za mnohými činmi a osobnými i politickými rozhodnutiami sa však skôr skrýva slobodná ľudská vôľa, ktorá vedie k dobrým, ale neraz aj zlým výsledkom. Človek totiž odnepamäti si sám určuje zmysel aj konečný cieľ života na základe vlastného konania, ktoré ho vedie aj k protichodným skutkom. Môže budovať mestá, ulice či monumentálne pomníky a nebotčné mrakodrapy alebo sa pričiniť o zvelaďovanie dobrých medziľudských vzťahov, no rovnako dobre môže podnecovať konflikty vedúce k vojnám a páliť tak súdržné mosty, ktoré ľudstvo spájajú už od stvorenia sveta... Budúcnosť teda nie je striktné daná nevyhnutným vývojom či nadprirodzenými okolnosťami, ale jej mnohotvárnou podobu formujú práve naše vlastné rozhodnutia. Uvedené je dôležité najmä z hľadiska uvedomenia si zodpovednosti za svoje činy, ktoré spočíva na našich pleciach. Neobstoja tu žiadne výhovorky ani obľúbené argumenty svedčiace v prospech ľudskej slabosti alebo poľahčujúcej neznalosti morálnych pomerov. O budúcnosti do veľkej miery rozhoduje naša vlastná myseľ, srdce a tiež chodníky, po ktorých sa rozhodneme kráčať...

Neoddeliteľnou súčasťou ľudského ponímania budúcnosti je aj stáročiami overené pravidlo, ktoré si pre svoju pravdivosť nepochybne zaslúži výstižný prívlastok „zlaté“, keďže stojí na neomylných nohách. Jeho poslanstvo spočíva v uvedomení si skutočnosti, že pri rojení o nastávajúcich udalostiach sa človek nemôže obzerať dozadu, lebo z krehkej pôdy jeho minulosti nemôžu vyklíčiť pevné výhonky bu-

dúcnosti. Ich korene totiž nie sú zalievané vodou zo spoľahlivej krhly, ktorá by poskytovala bezpečnú záruku toho, že sa nám v budúcnosti musí výlučne dariť... Minulosť by preto mala zostať iba akousi clivou spomienkou na slnečné, no aj strastiplné okamihy ľudského života. Nikdy by sme z nej však nemali čerpať šablónové presvedčenie, že čo sa udialo včera, to musí nevyhnutne nastať aj zajtra.

Určite nie som jediná, kto je zástancom uvedenej mienky. V histórii nachádzame viaceré osobnosti vehementne sa zaoberajúce páľčivými otázkami budúcnosti. Za všetky možno uviesť Ľudovíta Štúra, ktorý sa okrem iného preslávil výrokom: „*Naspät cesta nemožná, napred sa ísť musí...*“

Hoci tento politik, filozof a jazykovedec svoje slová nepochybne vnímal v kontexte danej doby a vyslovil ich z pozície vedúceho predstaviteľa slovenského národného obrodovania, ich platnosť je nepochybniteľná aj v súčasnosti. Štúr si uvedomoval, že ak chce na vlasteneckom poli vykonať kus nesmrteľnej práce, nesmie sa nechať dobrovoľne spútať reťazami minulosti. Ich mrazivé objatie prináša so sebou okrem priaznivých spomienok aj pomyslenie na všetky predošlé zlyhania a neúspechy, ktorých sme sa niekedy dopustili... Keďže spätné analyzovanie žalostných momentov nás neposúva vpred, ale práve, naopak, ubíja naše vrodené sklony k míľovému napredovaniu, náš kodifikátor spisovnej slovenčiny sa pridržal svojho hesla a namiesto spiatočnického obzerania sa ponad plece svoj čas radšej venoval dvíhaniu národného povedomia.

Nie je dôstojnejším riešením vziať si príklad z jeho odvážneho postoja ako rozpačito prešľapovať na mieste a nechať sa unášať pocitom ľahostajnosti? Myslím, že ak sa pohneme smerom vpred a svoju budúcnosť v myšlienkach privítame s otvorenou náručou, veci sa začnú meniť k lepšiemu. Ľady nášho sveta sa prelomia a budeme sa môcť zaoberať tým, čo je pre nás dôležitejšie ako včerajšok – plánovaním a zároveň aj plnohodnotným prežívaním dní, ktoré ležia pred nami. Veď opraty budúcnosti by mal každý z nás pevne uchopiť do vlastných rúk, hoci nie všetko vieme ovplyvniť. Vo vlastnej rézii však máme to, ako bude zajtra alebo o niekoľko rokov vyzerat' náš život... A mladí autori/autorky majú vo vlastnom vedomí šancu hľadať nové témy pre svoje literárne diela a ísť s nimi k čitateľom aj na stránkach Orla tatranského. Veď aj založením tejto literárnej prílohy L. Štúr chcel naplniť konkrétnymi skutkami tú svoju myšlienku, že „... naspät cesta nemožná, napred sa ísť musí“.

MIROSLAV BÚRAN

Dýcham

Nahé slnká
sklonili hlavy
stratený
v konečnej záhrade
počujem tlkot
aj keď som
naoko mŕtvy
stále dýcham

Čakám

kým vo mne
zazvoníš
tvoje bosé ústa
blednú
nehybne hltám
cudzie kroky
ktorým
nerozumiem

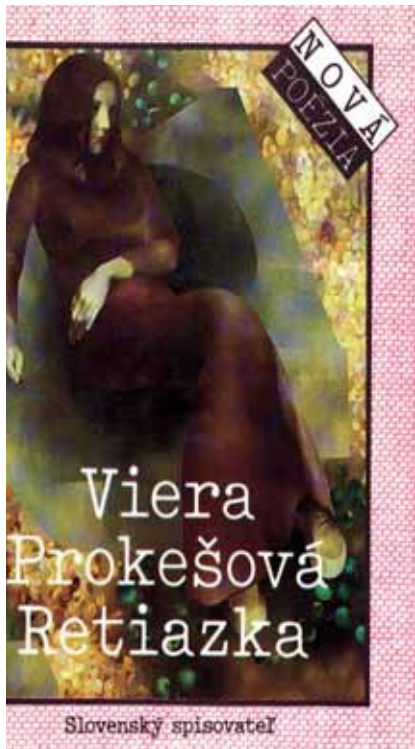
Koleso

Pod nánosmi
ustáva ticho
rany vyryté do asfaltu
pretína siréna
vynára sa z hmly
ako maják
sníva sa ti
o skutočnosti
dnes je včera
a zajtra je dnes
deň sa (ne)končí tmou

Výsostne ženská poetka Viera Prokešová

(2. 8. 1957 — 31. 12. 2008)

PETER CABADA

Obálka knihy *Retiazka*

a emócií. Debutový titul bol postavený na fundamente obvyčajnosti a všednosti, pričom každodennosť predstavovala v Prokešovej vnímaní záruku stálosti a pocitu životnej istoty – v zhode s presvedčením, že všedné je to, „čo napokon po všetkom inom zostane“.

Básne uverejňovala Viera Prokešová od roku 1974 v týždenníku *Nové slovo*, respektíve v jeho prílohe pre mladú literatúru *Nové slovo mladých*. Knižne debutovala zbierkou veršov *Cudzia* (1984). Prezentovala sa v nej ako poetka slovnej askézy. Lyrické glosy evokujú nesúlad subjektu s vonkajšími situáciami a vzťahmi – hlavne partnerskými, ktoré autorka vníma ako mĺňanie sa, „omeškávanie“. Napriek uvedenému z „lyrickej bilancie“ vyžaruje túžba po priamom, autentickom kontakte, potešenie zo stretnutia alebo z ľudského dotyku, v ktorom je koncentrovaná silná intenzita citu

Poetka a prekladateľka, rodáčka z Bratislavy, obohatila dobovú básnickú tendenciu ku každodennosti akcentom na nekaždodenné chvíle prechádzok a prebudenej vnímavosti, ktoré človeka vzdávajú od životných stereotypov a konvencií. Absolvovala štúdium slovenčiny a bulharčiny na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, po krátkom účinkovaní v Bábkovom divadle v Nitre (lektorka dramaturgie) bola dlhodobo redaktorkou vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ (1982 – 2000). Od roku 2000 pracovala v Ústave svetovej literatúry Slovenskej akadémie vied v Bratislave.

Časové a psychické metamorfózy hrdinky poetka zobrazuje v básnickej knihe *Slnečnica* (1988), hoci tu ide najmä o súzvuk s okolím, o harmóniu nachádzanú v „zátišiach“ bytových priestorov i v exteriéroch sídliska. Hľadám v celej Prokešovej tvorbe registrujeme situácie odchodu partnera, ktoré sa odohrávajú na prahu bytia a označujú medziny osobného života ženy. Nepriamo autorka nabáda recipienta žiť po svojom, nepoddať sa manipuláciám prostredia vókol. Zároveň ale vo viacerých „mikropríbehoch“ dáva najavo súcit s ťažkou chorou osobou, ktorá je poetke evidentne blízka. Silný rozmer má tiež aspekt sebareflexie, keď Prokešová „priamo pomenúva svoje vlastnosti a rozlišuje medzi tým, ako sa javí v očiach druhých, a tým, ako sa sama cíti“. Otvorene prezrádza „autocharakteristiky – od popudlivosti po trepezlivosť“.

Prekladateľská empiria so starou čínskou poéziou žien (knížny výber *Krehké ako chryzantémy*, 1992) má zjavný podiel na tom, že v zbierke *Retiazka* (1992) autorka vrstvie obraz intimity do línie štylizovaných „scenérií“. Dôkazom je nárast atribútov a epitet, ktoré opis spresňujú alebo posúvajú do atmosférickej roviny snívania. Z básní jasne cítiť krištáľovo úprimnú radosť z prítomného okamihu, v pozadí ale ostáva „visieť“ priznaná samota, neistota inscenovaná s náznakmi shakespearovskej hrdinky Ofélie.

Intímna lyrická poézia, podfarbená tónmi smútku i schopnosťou objavovať krásu v jej rozmanitých formách a nuansách, charakterizuje poslednú Prokešovej knihu veršov *Vanilka* (2007). Celkové umelecké vyznenie opusu kongenialne umocňujú farebné tempéry excelentnej maliarky Viery Kraicovej.

Zlomok Prokešovej literárneho diela má i odľahčenú polohu a tvár. Konkrétne ide o piesňové texty z muzikálu *Mária Stuartová* (1995), tvoriace finálnu časť básnickej zbierky *Pleť* (1998). Labyrinty človečenského vnútra autorka reflektuje bez zbytočného páťosu, jej hlbavé analýzy psychologických stavov charakterizuje stretávanie sa civilných akordov s estetickým pohľadom na vonkajškovú krásu vecí a javov.

Literárna kritička a historička Dana Kršáková uvádza, že „už pri debute v roku 1984 bola Prokešovej poézia označená spojením „výsostne ženská“. Ženskosť sa odôvodňovala jemnosťou a krehkosťou básní, lipnutím na živote a detailoch. Takýto charakter mala jej poézia stále. Bez výraznejšej zmeny poetiky, no s istým prehĺbením pohľadu súvisiacim s pribúdajúcou životnou skúsenosťou, zostávala Viera Prokešová stále „uprene obrátená do seba“. Jej kultivovaný básnický prejav ju zaraďuje k popredným slovenským poetkám“.

Okrem písania poézie, redaktorskej a editorskej činnosti sa Viera Prokešová venovala prekladaniu a prebásňovaniu veršov, bola členkou porôt literárnych súťaží. Zomrela pred pätnástimi rokmi, na Silvestra 2008, vo veku 51 rokov.

Márnomysel'ná

Prišla som zo stanice
celkom uzímená;
ruky skrehnuté
a biele, akoby na ne
svietil sneh,
trocha rozpačitá
pod všetkými svetrami,
s kožou nahou
ako zrkadlo.

Práve teraz
by si mal byť tu
a hlboko na mňa hľadiet
potme.

O láske

Rozpráva o výstave, peknej,
ktorú neuvidel s tebou,
o novom a starom byte, o aute,
o ovocí a tak.
Tiež si tam, nepozeraš naňho,
zosmutnievaš: je to,
akoby hovoril o láske.

Výtvarné umenie

Obojručný kresliar, grafik a maliar Alexander Eckerdt

PETER CABADA

Alexander „Šaňo“ Eckerdt prišiel na tento svet 6. júla 1932 v Košiciach. Hlboký vzťah ku kresleniu a grafike si vytvoril už v mladom veku. Chodil na základnú grafickú školu, bol litografickým učňom v tlačiarenskom podniku v rodnom meste a dva roky navštevoval grafickú priemyslovku v Prahe. Vzápätí ho prijali na Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave – do ročníka profesora Ladislava Čemického. Ten ale študenta zakrátko vyhodil s odôvodnením, že vraj nemá cit pre farbu, čo Eckerdt znášal bolestne ťažko... „Záchrané koleso“ mu na uvedenej škole poskytol empatický Vincent Hložník, ktorý mládenca prijal na „svoje“ oddelenie knižnej grafiky a ilustrácie.

Už ako dospievajúci chlapec mal Eckerdt pre svoju absolútne nekompromisnú letoru a poetické videnie sveta veľké

Označovali ho za posledného dediča košickej výtvarnej tradície, ktorý sa už v ranej fáze tvorby, koncom 50. rokov minulého storočia, venoval figurálnym motívom a krajine. Autorove grafiky a kresby boli asketicky čisté, výtvarne perfekcionistické, pričom jeho dielo charakterizuje úspornosť, koloristická zdržanlivosť a výrazná umelecká skratka. Základnú emocionálnu hodnotu tvorby vyjadruje schopnosť bravúrne tlmočiť lyrické nálady a jemné, intímne emócie medzi ženou a mužom. Motívy lásky a harmónie dospeli vo finálnej etape výtvarníckej činnosti až do erotického vyústenia.

problémy. Keď bol vyhodený z gymnázia so samými päťkami, vysvedčenie si rozmnožil a zvesela ho rozdával kamarátom a známym ako ironickú persiflaž dobového školstva... Bezprostredne po úspešnom absolvovaní bratislavských štúdií (1958) prichádza späť do rodných Košíc a plynutím času zaujal osobitým štýlom aj umeleckým programom. Inicialoval vznik umeleckej skupiny Roveň (1962 – 1965), paralelne sa venoval kresbe, grafike, maľbe, občas i monumentálnemu kumštu.

Ako excelentný kresliar Eckerdt spočiatku uplatňoval najmä litografickú kresbu, rovnako aj bazálne grafické postupy (linoryt, linorez, suchá ihla, lept), neskôr využíval širokú škálu grafických techník. Výtvarníckove grafické diela majú atribúty poézie, vtípu až satiry, charakterizuje ich spontánnosť rukopisu a litografická mákkosť. Osobitým štýlom, založeným na skratke a symbolike s výrazným akcentom na farebnosť obrazu, sa vyznačuje aj Eckerdtova maľba. Súhrnne je pre ňu typická zhutnená poetická inšpirácia a cieľavedomý odklon od tradičného maliarskeho vyjadrenia. Príznačná bola tiež lyrickosť, nostalgia, cudnosť, smútok, ale i láskavý humor. Tvorca najčastejšie zobrazoval známe prostredia a situácie – obyčajné veci, portréty, ženský akt, vzťah muža a ženy, figurálne kompozície z mesta, športové motívy...

Invenčný Eckerdt dokonale ovládal fenomén obojručnej kresby, čo je i vo svetovom kontexte vskutku ojedinelý jav. Bol ľavák, avšak pravú ruku používal ako ľavú. Prioritu mala ale ľavačka. „Akt krásnej ženy Eckerdt zhotovil tak, že v jednej aj druhej ruke držal ceruzku a kreslil súčasne.“ Vytvoril tiež mnoho cyklov založených na práci s perom a tušom. Istotne stojí za zmienku, že autor od začiatku vlastnej profesionálnej dráhy jednoznačne odmietal dobovú socialisticko-realistickú estetiku. Hodnotovo inklinoval k českej a európskej výtvarnej moderne. „Umeleckým azylom bola pre Eckerdta ateliérová tvorba, v ktorej sa stváňovala jeho výtvarná vízia.“

Kunsthistorici plným právom zaraďujú Alexandra Eckerdta do kategórie dôležitých reprezentantov nášho imaginatívneho umenia. Hlavné v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch 20. storočia kľúčovo ovplyvnil charakter slovenskej grafickej tvorby. Maliarske, grafické a kresliarske dielo úspešne pre-

zentoval na mnohých samostatných i kolektívnych výstavách doma aj v zahraničí. Najdôležitejšie individuálne expozície mal v Košiciach, Bratislave, Brne a vo vtedajšom Západnom Berlíne. Celý život tvoril v rodných Košiciach, kde v rokoch 1960 – 1964 pôsobil na ľudovej škole umenia. Ako principiálny a občiansky vyhranený človek sa angažoval v prelomových udalostiach Novembra 1989. Patril k zakladateľom a najaktívnejším členom hnutia Verejnosť proti násiliu v Košiciach, kde napokon v plnom tvorivom nasadení 24. augusta 1992 vo veku šesťdesiat rokov aj zomrel. Zasluhou švagrinej Emílie Nedzelovej existuje od roku 2004 na Kováčskej ulici č. 33 v Košiciach Malá galéria Alexandra Eckerdta.

Jednooký (litografia, 1984; v zbierkach Východoslovenskej galérie)

V prieniku vizuálneho umenia, minulosti, estetiky a literatúry

Rozhovor s autorkou Amáliou Ľudmilou Valenčíkovou

PATRÍCIA GABRIŠOVÁ

Amália Ľudmila Valenčíková (1980) vyštudovala Ateliér slobodnej kreativity 3D Fakulty umení na Technickej univerzite v Košiciach. Žije a tvorí v slobodnom povolani v Spišskej Novej Vsi. Venuje sa vizuálnemu umeniu a svoju tvorbu pravidelne vystavuje. Písaniu poézie a prózy sa venuje v rámci voľného času a pravidelne navštevuje Spišský literárny klub, ktorého členkou je od roku 2018. V roku 2023 získala na literárnej súťaži Poetická Ľubovňa Hlavnú cenu Vasiľa Kočembu.

Patrícia GABRIŠOVÁ: Píšete poéziu aj prózu. Ktoré z uvede-
ného viac preferujete a prečo?

Amália Ľudmila VALENČIKOVÁ: Zatiaľ neviem jednoznačne povedať, či preferujem viac písanie poézie, alebo prózy. Hoci som členkou Spišského literárneho klubu už piaty rok, stále mám pocit, že sa len objavujem. Sú dni, keď mi napadajú spojenia slov a obrazy, z ktorých vznikajú básne a inokedy sa mi zas vynárajú témy alebo celé príbehy, ktoré ďalej spracovávam alebo si ich len poznačím a nechám dozrieť. Mám rada aj jedno, aj druhé obdobie. Poéziu väčšinou používam ako intímnu výpoveď svojho aktuálneho stavu a v próze sa skôr hrám so skladaním spomienok a tvorením celku. Oba varianty sú pre mňa prínosom.

Próza Návšteva, ocenená na literárnej súťaži Poetická Ľubovňa, tematizuje umieranie starej mamy ako neoddeliteľný proces života. Pri posteli umierajúcej sa stretávajú rodinní príslušníci plniaci akýsi rituál, spomienky sa prepájajú s realitou, pričom sa nebojíte otvorene písať aj o stiesnenosti, ktoré so sebou takéto situácie prinášajú. Ide o autobiografické písanie? Funguje do istej miery ako terapia? Áno, Návšteva je mojou osobnou výpoveďou zažitej udalosti s dostatočným odstupom, takže písanie som už nevnímala ako terapiu. Pri týchto poviedkach sa snažím usporiadať si spomienky a poskladať ich tak, aby ako celok boli zaujímavou výpoveďou aj pre čitateľa. Opisujem už len útržky zážitkov spred 25 – 30 rokov a som veľmi rada, že som sa rozhodla takto načrtnúť do svojej minulosti. Vynárajú sa mi vždy nové

fragmenty a ja si uvedomujem ich vplyv na mňa samotnú a som za to vďačná. Aj za udelenú cenu, ktorá ma prekvapila, lebo to bola prvá súťaž, na ktorú som sa odhodlala poslať svoju literárnu tvorbu.

Aké je to byť v slobodnom povolaní? Je tam väčší priestor pre slobodu a samostatnosť umelca?

Všetko má svoje plus aj mínus a len my sami rozhodujeme o tom, akú úroveň slobody a zodpovednosti si volíme. Mne momentálne vyhovuje slobodné povolanie, no niekedy mi dá riadne zabráť ustriehnuť si povinnosti a termíny a ešte to sklbiť s rodinou a voľnou tvorbou. Realita je taká, že zatiaľ ma živí remeslo, ale verím, že už aj na Slovensku sa dá žiť z umenia. Takže svoju umeleckú slobodu a samostatnosť pri zákazkách ešte obmedzujem, ale to tiež vnímam ako súčasť vývoja. Ešte nemám za sebou ani rok pôsobenia ako SZČO, no som spokojná so svojím rozhodnutím urobiť túto zmenu.

Čomu sa v súčasnosti v oblasti vizuálneho umenia venujete?

V oblasti vizuálneho umenia sa v poslednom čase najviac venujem mäkkej plastike, tvorbe objektov alebo interaktívnych inštalácií a asambláží. Rada pracujem s textilom a čipkami, pričom vytváram aj kombinácie iných rôznorodých materiálov. Venujem sa prednostne ženským témam. Momentálne pripravujem rekonštrukciu objektu z inštalácie PO-RY (POcitové priestory), ktorý bude v novembri vystavený na art fair The others v talianskom Turíne v spolupráci s EQO v Sp. Hrhove s podporou Fondu na podporu umenia.

Vaše diela z oblasti vizuálneho umenia sú často vystavované v rámci vernisáží. Ktorá z výstav vás najviac vystihuje ako umelkyňu?

Každá moja samostatná výstava naplno vystihuje určité obdobie a polohu môjho života. Momentálne už cítim vzdialenosť od minuloročnej výstavy IN(TIME) v Múzeu Vojtecha Löfflera v Košiciach, kde som sa venovala predovšetkým téme materstva a preroďu ženy v matku. Už v roku 2020 som mala samostatnú výstavu týkajúcu sa tejto problematiky v Galérii umelcov Spiša pod názvom Priestor IN(dentity), na ktorej som prvýkrát použila aj poéziu ako súčasť výpovede. No majú stálou témou sú pocitové vnútorné priestory a ich spracovanie do objektov a inštalácií, v ktorých často pracujem so svetlom a zvukom a hľadám stále nové podoby a pôsobenia. Riešim v nich priestor dnu a von, pričom dovoľujem divákovi stať sa súčasťou diela.

V zverejnených ukázkach z básní dominuje motív telesnosti, ktorá v súvislosti s fyziologickými zmenami prináša pocity frustrácie a znechutenia: koža visí / telo mľandavie / chcelo byť ešte mladé / neschopné padá únavou no zároveň sa ukazuje túžba po plnohodnotnejšom prežívaní ženskosti: a predsa znovu chcem / byť ženou / do červena poškrvnenu / a nájsť prsiam lepšie miesto / na svojom tele. Súvisia tieto pocity s vyrovnávaním sa s novou životnou rolou matky, v ktorej sa lyrický/á subjekt/ka ocitá?

Áno, práve tieto básne boli súčasťou už spomínaných výstav IN(TIME) a Priestor IN(dentity), na ktorých som spracovávala vyrovnávanie sa s touto pre mňa novou rolou. Vnímala som to ako náročné obdobie a písanie mi veľmi pomohlo sa s ním vyrovnáť. Takže v tomto prípade môžem hovoriť o te-

rapeutickom pôsobení samotného tvorivého procesu či už v hmotnej, alebo nehmotnej podobe, lebo tvorba sa mi vtedy prelínala od textov k vizuálu a naopak. Niektoré básne vznikli na základe manuálnej tvorby a niektoré objekty sú zas inšpirované textami. Teraz sa mi to zdá až neuveriteľné, ako som sa vďaka tejto svojej intímnej výpovedi a sústredení sa na ňu dokázala posunúť.

Pôsobíte aj v rámci Spišského literárneho klubu. Vnímate na vývoji svojej tvorby aj jeho názorový vplyv?

Jednoznačne musím povedať, že stretnutia literárneho klubu sú pre mňa prínosné, keďže sa tam nešetří zdravou viacnázorovou kritikou, čo mi pomáha vytvárať si nadhľad a rozvíjať svoju tvorbu smerom mne blízkym.

Aké sú vaše ďalšie literárne ambície?

Ešte ako študentka som snívala o tom, že raz by som chcela napísať knihu, no vtedy som nenabrala odvahy ani chuť na tom pracovať. A teraz, keď vnímam, že sa to dá, rozhodla som sa na začiatok vytvoriť zbierku poviedok. Verím, že aj pre svoju literárnu tvorbu získam štipendium z FPU a určite budem naďalej prepájať svoju vizuálnu umeleckú tvorbu s písaním. Taktiež si chcem postupne vyskúšať aj ďalšie polohy a možnosti literárnej tvorby, aby som zistila, čo mi sedí a v čom sa cítim najlepšie. Skrátka, vnímam to, že som na začiatku a sama som zvedavá, ako sa vyprofilujem.

Bohyne (ukážka z tvorby A. Ľ. Valenčíkovej)

Ukážka z tvorby

do hĺbky zneuctená odbornými pohľadmi
rutina vrytá v hlavách
koľko stehov, toľko jaziev na
vášeň ostnatým drôtom stiahnutá
ani pierko nepoštekli

-

koža visí
telo mľandavie
chcelo byť ešte mladé
neschopné padá únavou

-

s roztekajúcim bruchom sa už nerozprávam
padajúcu kožu natiahnem ako pančuchy
gumičkami stiahnem ramená
vyrovnávam chrbát,

s bolesťou držím pózu,
ani zázvorový čaj nezahreje
dlhá chvíľa pomalého tykania
začínať znovu

-

chvejivý hlas mi tvaruje pery
a sponka do vlasov medzi prstami

som

figúrka rozobraná z vnútra
vypadávam z vlastného obrazu
nedá mi dýchať
navarím, operiem, upravem

v súznení sa rozkvapkávam
z nových tvarov tela
drobné pery mi neustále pokrývajú
dvorce

zabúdam na čas
pre seba

-

a predsa znovu chcem
byť ženou
do červena poškrvnenu
a nájsť prsiam lepšie miesto
na svojom tele

Alexandra Múdra

ukážky z autorkinej
prozaickej a poetickej tvorby

Alexandra Múdra (2000) sa úspešne zúčastnila na viacerých literárnych súťažiach (Medzihradky, Literárny Zvolen, Literárny Kežmarok, Wolkrova Polianka, Akademický Prešov). Od roku 2019 študuje učiteľstvo slovenského a anglického jazyka a literatúry na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika. Jej básne boli publikované v rámci projektu Lines from Viségrad, tiež v časopise Glosolália, na portáli knihy na dosah a v literárnom časopise Slovákroses. Venuje sa aj hudbe a umeleckému prekladu.

Nedávam pozor, keď vypínam

Pozerám sa do okna oproti: vtedy, keď nedávam pozor na to, čo mi je kladené pred tvárou a pomimo myslím na to, čo za ním asi robíte. Nedávam pozor, keď vypínam.

Každý večer sa jedno rozsvieti, druhé zhasne. Hra svetielok pôsobí lákavo a tak prirodzene – človek by bol povedal, že je to akési divadlo. Ak ste niekedy plávali v otvorenej vode, poznáte to – neustály strach z toho, že vás vylejú. Ryska stále nižšie a nižšie, až vám skrsne na um, že empirické poznanie je vsutku limitované a vy okupujete ako nadradený druh hotel akvário. Myslím, že obytné domy, paneláky, bytovky, činžiaky, a iné výdobytky vybraných izmov, sú ideálne predstavy modelových množných staníc. Narodíš sa do bytu, vyrastieš v byte, ješ v byte, series v byte, v byte sa učíš, v byte plodíš, v byte seješ a v byte aj zomrieš. V ideálnom prípade postrašíš susedov, v menej ideálnom na Tvoj popud sa na domovej schôdzi zhodnú Tvoji súputníci na derato generálke. Ako bonus cena bytu klesne a ty rýchlejšie predáš nejakému študákovi odtiaľ.

Dávam pozor len, keď si zapálím na cestu. Vtedy vidím jasne a zreteľne, vy však ostávate za zahmlenými oknami, gýčovými závesmi vašich úbohých životov. Do smrti budem tvrdiť, že ste mi ukradnutí, chrobač a háveď úbohá nevzdelaná. Ale tieto myšlienky nespoznávam, nie sú totiž moje.

Sedím v rade medzi duchom neprítomnými hladnými a spotenými schránkami, šúchajúcimi si ruky od celodenného prachu a studeného potu, lebo aj dnes sa bude skúšať, či je už na programe iQ, eQ alebo sQ. Moralizovanie privilegovaných systémom zatiaľ týchto kolegov nedoviedlo k popretiu samých seba, ale oslovenie kolega je len maska. V skutočnosti je hlásenie sa k univerzite skôr konfesia a ideologický posunok smerom k oknu a von, za oslutený horizont. Interpretovať si to môžeme rôzne, buď odsúdime Dubisko alebo povieme vypadni. No a takto celé dni až do konca semestra. Pre každý prípad sme nezabudli poprieť samých seba slovami "neexistuje zlá interpretácia", ak už nič iné.

Takže sa teraz pozerám medzi týmito duchom neprítomnými vykradnutými schránkami do náprotivného okna na Kuzke a premýšľam, či aj za ním sedí celý vesmír kriticky zmýšľajúcich otrokov, ktorých univerzita naučila ako myslieť, len aby si niečo konečne mysleli. Dnes na všetko treba mať názor, mať myšlienky ľúbivé, koherentné a koncízne skladané. Žiaľ, výstavným exponátom ubehla expiračná doba, a tak sa vysporiadam s otázkou jedinečnosti, ktorá je len tak krehká, ako vedomie o sebe samom. Skutočné peklo začína v bode, keď si uvedomíte, že ste vyšli z továrne na mozgy ako poškodený tovar. Že vám zlyháva demo verzia inštalačného programu už v základoch a že reset na továrenské nastavenia nie je zadarmo a už tak trochu nie je cesty späť. Jedine, že by ste sa tvárili, že ste sa pomýlili a takýmto spôsobom budete svoje tvrdenia a ich validitu testovať až do bodu, kým totálne nerezignujete.

Hoviem si na svojom vyhriatom mieste (na chvíľu sa mi nikto nepchá do p*iazne) a uvedomujem si, rovnako ako vy teraz za oknom na Kuzke, že obaja máme obmedzené možnosti úteku. Nehovoriac o možnostiach úniku. Unik je abstraktný útek: najprv konať, zabudnúť na plánovanie. Jedinú prežitú päťročnicu v živote završím štátnicou. Ak pán boh dá. "Vidím vás," zašepkám si pre seba v hlave. Postava sa nehýbe, a ja to chápem, obaja sme väzňami firmy - je jedno, či lokálni alebo nadnárodní. Tak len zhasína, začína, zhasína, začína, a tak dookola, a lemujeme časové osi priateľov, linky ich životov, ich vyhasínanie a vzbĺknutie zas raz a znova, a hrá sa na boha, kým ja reprezentujem status vecí. „V nehybnosti je čaro,“ nahne sa ku mne docent univerzity, zvláštne empatický druh, špeciálne v miere svojej nevedomosti, a odrazu mám pocit, že ste to všetci na tej druhej strane Kuzky počuli a začali sa cítiť výnimočne, že prišiel práve na západnú stranu. Tot' tragédia intelektuálov.

Aby sme však zbytočne nezatracovali, a naše rozprávania malo atribúty epiky, potrebujeme priznať farbu. Vaše zhasínanie a začínanie je v podstate len systematickým rozhodovaním nad plánovanou zmenou – zhasne tak, ako sa zomiera. Vonku tma, zapálím si na cestu. Oheň vyhasnutý, tribalizmus už nie je v móde.

Názory potrebujeme dnes verifikovať, nie sa v nich podporovať. Načo potrebujeme základňu, keď môžeme byť všetci kúloví filozofi? Budme postmoderný patriarchát. Po popretí každého konceptu do jedného ostane len nahé, imanentné svetlo, ktoré budeme nazývať poznáním. A my ideme ďalej.

Alena Brindová vyštudovala masmediálne štúdiá a literárnu vedu, pričom sa venuje písaniu poézie, esejí, tvorbe pre rozhlas, výtvarnej tvorbe, prekladu filmových titulov, knižným a filmovým recenziám. Brindová začína byť postupne známa literárnej verejnosti prostredníctvom rozhovorov či prezentácií tvorby na stránkach RTVS. Z krátkych esejistických útvarov je zrejme, že ide o bytosť vzdelanú, rozhladenú a so zmyslom pre humor a iróniu.

Poetický debut pod názvom *Horolezci* označil recenzent a vydavateľ Ján Gavura ako „literárny rozhovor s čitateľom plný unikania do výšok a hlbok ako aj sebaironie a zdravých pochybností, pričom sa autorka vníma ako súčasť veľkého mesta a napojenie sa na dejiny a realitu sveta žien.“ Aj recenzentka Mila Haugová na diele „oceňuje ušľachtilosť, hlbku, čistotu a jedinečnosť“.

Pri čítaní *Horolezcov* je z veršov „cítiť“ autorkinu osobnosť, ktorá spája tragické s ironickým, víno a krv. Autorka je miestami postmodernisticky nezrozumiteľná a píše v šifrách, čo však dielu neuberá na kvalite, naopak, otvára nové interpretácie. Vie písať tak zložito, teda až v šifrách („z prastarej sopky uprostred roviny / kotúľajú sa plody / oddáva sa s nimi hrajú hry“; „isícročná podzemná voda ti nachvíľu obmyje päty“; „LET VRANY A SVETELNÁ REFRAKČIA“, „ešte mi chýbajú vystreté Joshuove ruky/dračia krv Sokotry / japonské Mono no aware rozkvitnutých čerešní“), inokedy infantilne, ale s hlbokou pointou („načo si ľudia robia selfička / keď je to taká sprostosť, celkom zbytočná / to sa povie ľahko tým, čo majú iné spôsoby, ako sa priblížiť“), čo dielo robí hravým a kreatívnym. Autorka využíva celý rad popkultúrnych, umeleckých, mytologických a iných odkazov a súvislostí (Disney princess filter, Darkweb, Markéta Lazarová, Pierre Cardin, Hobbit, bohynia Morrigan, údolie Žltých hôr, archanjel Michal, Taisen Dešimaru, odkaz na Straussa vo Vesmírnej odysei a pod.) a prechádza aj do ťažkých filozofických otázok koexistencie (včerajšia verzia teba).

Súčasťou jej tvorby sú aj interné zážitky z výtvarnej tvorby a celkovo výtvarné nazeranie na svet je dominantnou súčasťou autorkinej tvorby a jej fantázie. V básňach tiež nachádzame motívy Košíc a okolia, ale taktiež sveta (Čína, Francúzsko,

svet nomádov, šerpov), čo prezrádza autorkinu inšpiráciu okolím. Autorka tiež miestami básne uvádza citátmi. Kniha je po estetickú stránku mimoriadne kvalitne spracovaná, zjednotená a bez typografických chýb. Dielo predpokladá vysoko sčítaného až prevzdelaného čitateľa, ktorý dokáže pracovať so šiframi a symbolizmom, preto je pomerne užitočné mať pri čítaní k dispozícii pomocníka – „uja“ Google – pretože poznanie znovohojeného majstra Taisena Dešimaru nie je súčasťou bežného aparátu.

Za debutujúcu básnickú zbierku bola autorka ocenená Cenou Ivana Kraska, ktorú jej udelil Literárny fond.

Slovenský literárny ústav
Matica slovenskej
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, tel.: +421 918 904 942,
e-mail: snn@matica.sk

Redakčná rada
Július Lomenčík (hlavný redaktor),
Zuzana Bukovenová, Peter Cabadaj, Patrícia Gabrišová,
Martin Kubuš, Daniela Lysá, Marcel Páleš,
Lukáš Perný, Lenka Želonková,
Eva Čulenová – Signis, vydavateľstvo (grafika)

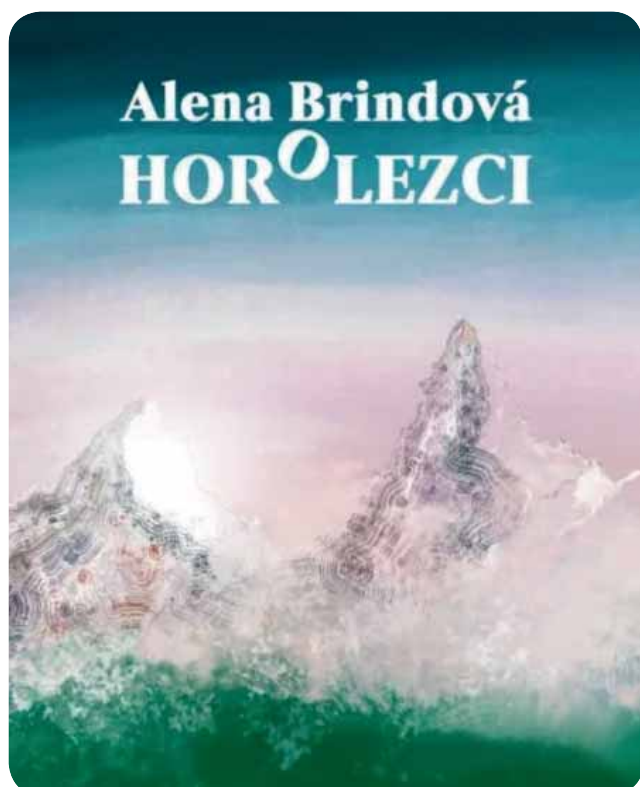

Vydavateľ
Matica slovenská

Literárny rozhovor...

Alena Brindová: Horolezci. Vydavateľstvo OZ FACE, 2022

LUKÁŠ PERNÝ

Súčasný arabsko-izraelský konflikt má historickú podmienenosť a príčiny

Blízky východ sa opäť zmietá v plameňoch

Radoslav ŽGRADA – Kresba: Ľubomír KOTRHA

Nevraživosť medzi židovským a arabským obyvateľstvom má ďalšie pokračovanie. Súčasný stav je vyústením krvavej stopy lemovanej dlhou históriou regiónu a arabsko-izraelských vzťahov. A existujú vážne obavy z eskalácie konfliktu do nežiaducich rozmerov pre celý svet.

Izrael vznikol iba pred sedemdesiatimi piatimi rokmi. Myšlienka na sformovanie samostatného izraelského štátu existovala oveľa skôr. Ako jeden z prvých verejných manifestov o nutnosti a potrebe zhromaždiť a presídliť židovské obyvateľstvo z po stáročia antisemitskej Európy bola kniha Židovský štát od Theodora Herzla, vydaná vo Viedni v roku 1896. Herzl pochopil, že stúpencom myšlienky samostatného židovského štátu treba zjednotiť a založil Sionistickú organizáciu. Na jej prvom kongrese, ktorý sa konal v auguste 1897 vo švajčiarskom Bazileji, prijali program s posolstvom: „Sionizmus sa usiluje o zriadenie verejnoprávnej domoviny židovského národa v Palestíne.“

■ SVÄTÁ ZEM

Oblasť známa aj ako Svätá zem je posvätným územím pre všetky tri svetové monoteistické náboženstvá. Od roka 1905 sa začal pozvoľný proces osídľovania Palestíny skupovaním pozemkov v okolí prístavného mesta Jaffa. Po rozpade Osmanskej ríše sa dostalo územie pod správu Veľkej Británie, prúd presídlencov zosilnel a s ním aj napätie s domorodým arabským obyvateľstvom. Prvá vážnejšia konfrontácia so stovkami obetí na životoch na oboch stranách sa odohrala v roku 1929 v Jeruzaleme. Konflikty pretrvávali počas celých tridsiatych rokov minulého storočia. Následkom veľkej hospodárskej krízy a nástupom Hitlera k moci prúd prisťahovalcov silnel na nevdľu britských úradov, ktoré chceli v oblasti udržať spoločenský zmier. Rozhodujúcim zlomom bola druhá svetová vojna s hanebným počínaním nemeckého nacistického režimu. Istý čas sa špekulovalo o presídlení Židov na Madagaskar, kým sa v hitlerovskom Nemecku neprišlo s koncepciou „konečného riešenia“. Vo viacerých prúdoch – alijach – časom narástol podiel židovského obyvateľstva. Ku koncu druhej svetovej vojny tvorili Židia v Palestíne tridsaťtri percent populácie oproti jedenástim percentám v roku 1922, ale vlastnili len šesť percent pôdy.

■ ROZDELENIE PALESTÍNY

Novovytvorená Organizácia Spojených národov prijala pod dojmami najväčšieho vraždenia Židov v histórii (holokaust) 29. novembra 1947 Plán OSN na rozdelenie Palestíny, podľa ktorého sa územie malo rozdeliť na arabský a židovský štát a Jeruzalem mal zostať pod medzinárodnou správou OSN. Židia plán prijali, napriek tomu že sedemdesiatpäť percent územia, ktoré im malo pripadnúť, bola púšť, zatiaľ čo Liga arabských štátov a Vysoká arabská komisia ho odmietli. Štrnásteho mája 1948, deň pred ukončením Britského mandátu, bola vyhlásená nezávislosť Izraela. Hneď na druhý deň armády piatich arabských štátov napadli Izrael a rozpútali tak prvú arabsko-izraelskú vojnu. Podľa odhadov OSN počas tejto vojny opustilo krajinu 711-tisíc Arabov, t. j. zhruba osemdesiat percent skoršej populácie, a osud týchto utečencov dodnes zatažuje arabsko-izraelské vzťahy. Ich potomkovia teraz žijú ako šesť miliónov utečencov v 58 táboroch po celej Palestíne a v susedných krajinách – Libanone, Syrii, Jordánsku a Egypte.

Prvá tzv. palestínska vojna, respektíve vojna za nezávislosť zo strany

Židov a Nakba (katastrofa) zo strany Arabov (15. máj 1948 – 20. júl 1949), sa začala agresiou koalície Egypt, Irak, Jordánsko, Libanon, Sýria, obmedzene Jemen a Saudská Arábia.

■ NAŠA POMOCNÁ RUKA

Cieľom bolo úplné zničenie židovského štátu, skončila sa však víťazstvom Izraela a podstatným rozšírením jeho teritória. Pomocnú ruku mu vtedy poskytlo zbraňami a výcvikom pilotov socialistické Československo. Prvé roky židovského štátu boli poznamenané obrovskou imigračnou vlnou osôb, ktoré prežili holokaust, a Židov, ktorí boli vyhnaní z arabských štátov.

flikt, aby si neznepriatelili moslimské monarchie pri etablovaní tzv. petrodolára.

■ DIKTÁT STRACHU

Vo vedomí izraelského národa pogromy na európskom kontinente, zavržené holokaustom, a permanentné vojny so susednými krajinami aj Palestíncami zanechali hlbokú stopu strachu o vlastnú existenciu až do dnešných dní a z utláčaných spravili utláčateľov. V roku 1964 vznikla v Jeruzaleme Organizácia pre oslobodenie Palestíny (OOP) a o rok neskôr politická strana Fatah. V decembri 1967 vznikol po marxis-

Druhá arabsko-izraelská vojna, ako súčasť Suezskej krízy, sa začala izraelským útokom na Egypt 29. októbra 1956, ktorý potom podporili jednotky Veľkej Británie a Francúzska. Koalícia však čoskoro bola prinútená ukončiť boj a stiahnuť sa (izraelské jednotky opustili Sinaj v marci 1957). Vojna sa skončila definitívnou stratou veľmocenského postavenia Francúzska a Veľkej Británie. Pre Izrael znamenala víťazstvo a načas odvrátenie hrozby od Egypta zničením jeho vojenského potenciálu.

Tretia arabsko-izraelská vojna, tzv. šesťdňová, sa začala leteckým útokom Izraela na Egypt skoro ráno 5. júna 1967 ako odpoveď na uzatvorenie Tiranskej úžiny jeho lodiam. Izrael v predvečer napadnutia arabskou presilou, ktorej lídri hovorili o fyzickej likvidácii Židov a židovského štátu, vykonal prevapujúci preventívny úder a vojnu presvedčivo vyhral. Na pomoc Egyptu prišli Jordánsko a Sýria. Vojna sa skončila zdruvujúcou porážkou arabskej koalície. Izrael v priebehu tejto vojny obsadil Gazu, Východný Jeruzalem, Západný breh Jordánu a Golanské výšiny.

Štvrtá arabsko-izraelská vojna, tzv. opotrebovávajúca, začala sa 21. októbra 1967 potopením izraelského torpédoborca Ejlat dvoma raketovými člmi egyptského námorníctva. Pokračovala sériami lokálnych cezhraničných incidentov a útokov, ktoré však neboli spojené s klasickými frontovými bojmi a obsadzovaním krajiny. Skončila sa 7. augusta 1970 so škodami na obidvoch stranách. Na arabskej strane sa angažovali najmä Egypt, Jordánsko a arabské obyvateľstvo obsadených území.

Piata arabsko-izraelská vojna, tzv. jomkippurská vojna, prepukla nečakaným útokom Sýrie a Egypta na Izrael 6. októbra 1973 a skončila sa nastolením primeria 25. októbra 1973 napriek tomu, že Izrael získaval prevahu. Hrozil zásah ZSSR a Spojené štáty chceli zastaviť kon-

ticko-leninskej línií Ľudový front na oslobodenie Palestíny (PFLP). Izraelský režim začal výstavbu osád na okupovanom Západnom brehu Jordánu a v pásme Gazy. Bol vytvorený dvojtupňový systém apartheidu, v ktorom boli židovským osadníkom udelené práva a výsady izraelských občanov, zatiaľ čo Palestínčania museli žiť pod vojenskou okupáciou, ktorá ich diskriminovala a zakazovala akúkoľvek formu prejavu, politického alebo občianskeho.

V rokoch 1987 – 1993 prebehla pod arabským názvom zodpovedajúcim „povstaniu“ prvá palestínska intifáda v pásme Gazy, čo viedlo aj ku vzniku hnutia Hamas v decembri 1987. Tvrdá reakcia izraelskej armády bola zhrnutá v politike „Zlom im kosti“, ktorú zastával vtedajší minister obrany Jicchak Rabin. Zahŕňala hromadné popravy, uzavretie univerzít, deportáciu aktivistov a ničenie domovov. V roku 1988 Liga arabských štátov uznala OOP za jediného zástupcu palestínskeho ľudu.

■ ARABSKÁ INTIFÁDA

Intifádu charakterizovali ľudové mobilizácie, masové protesty, občianska neposlušnosť, dobre organizované štrajky a komunálne družstvá. Podľa izraelskej organizácie pre ľudské práva B'Tselom zabili izraelské sily počas intifády 1 070 Palestínčanov, medzi nimi 237 detí. Bolo zatknutých vyše 175-tisíc Palestínčanov. Intifáda sa skončila podpísaním dohôd z Osla v roku 1993 a vytvorením Palestínskej národnej správy (PNA), dočasnej vlády, ktorá získala obmedzenú samosprávu v oblastiach okupovaného Západného brehu Jordánu a Pásmu Gazy.

V roku 1995 postavil Izrael okolo pásma Gazy elektrický plot a betónový múr, čím prerušil interakciu medzi rozdelenými palestínskymi územiami.

Druhá intifáda sa začala 28. septembra 2000, keď vodca opozície strany Likud Ariel Sharon po-

vokatívne navštívil komplex mešity Al-Aksá, tretieho najvýznamnejšieho chrámu svetovej islamskej komunity. Incident vyvolal rozsiahle ozbrojené povstanie. Počas intifády spôsobil okupačný režim palestínskej ekonomike a infraštruktúre bezprecedentné škody. Izraelský režim znovu obsadil oblasti spravované Palestínskou samosprávou a začal stavbu deliacej steny, ktorá spolu s nekontrolovateľnou výstavbou osád zničila živobytie palestínskych komunít. Osady sú podľa medzinárodného práva nezákonné, ale v priebehu rokov sa do týchto kolónií, vybudovaných na ukradnutej palestínskej pôde, prisťahovali státisíce židovských osadníkov. Priestor pre Palestínčanov sa zmenšuje, pretože cesty a infraštruktúra iba pre Židov rozdeľujú okupovaný Západný breh Jordánu, čo mení palestínske mestá na bantustany.

■ KRVAVÁ GAZA

Vodcu OOP Jásira Arafata zavraždili v roku 2004 a o rok neskôr sa skončila druhá intifáda, izraelské osady v pásme Gazy boli rozobrané a izraelskí vojaci a deväťtisíc osadníkov opustili oblasť. O rok neskôr Palestínčania prvýkrát volili vo všeobecných voľbách. Hamas získal väčšinu. Medzi Fatahom a Hamasom však došlo k ozbrojenému stretu, ktorý trval mesiace a viedol k smrti stoviek Palestínčanov. Hamas vyhnal Fatah z pásma Gazy a Fatah znovu získal kontrolu nad časťami Západného brehu.

V júni 2007 izraelská okupácia uvalila pozemnú, vzdušnú a námornú blokádu na pásmo Gazy a obvinila Hamas z terorizmu. Izrael začal štyri dlhodobé vojenské útoky proti Gaze: v rokoch 2008, 2012, 2014 a 2021. Tisíce Palestínčanov bolo zabitých vrátane mnohých detí a desiatky tisíc domov, škôl a budov boli zničené. Rekonštrukcia bola takmer nemožná, pretože Izrael obmedzuje dovoz stavebných materiálov, ako je oceľ a cement, do Gazy. Útok v roku 2008 zahŕňal použitie medzinárodne zakázaných zbraní, ako je biely fosfor. V roku 2014 zabil Izrael počas päťdesiatich dní vyše 2 100 Palestínčanov vrátane 1 462 civilistov a takmer 500 detí. Počas tohto útoku, nazývaného „Operácia ochranná hrana“, bolo zranených asi 11 000 Palestínčanov, zničených 20 000 domov a pol milióna ľudí vysídlených.

■ DESAŤROČIA OKUPÁCIE

Desaťročia okupácie Západného brehu – vrátane východného Jeruzalema – a pásma Gazy izraelským režimom viedli k systematickému porušovaniu ľudských práv palestínskeho obyvateľstva. Od začiatku okupácie v júni 1967 spôsobila izraelská vytrvalá politika konfiškácie pôdy, nezákonné osídľovanie, ničenie a vyvlastňovanie spolu s rozšírenou diskrimináciou nesmierne utrpenie palestínskeho obyvateľstva tým, že ho zbavovala základných práv. Za posledných sedemdesiatpäť rokov Izrael vytvoril rasistický štát, ktorého odpoveďou na akýkoľvek palestínsky odpor – od nenásilných demonstrácií až po ozbrojené akcie – bolo neskonale násilie. To je kontext, v ktorom sa odvíjal brutálny útok Hamasu zo 7. októbra. Izrael odpovedá na útok Hamasu nepredstaviteľným násilím nie proti Hamasu, ale proti obyvateľom Gazy.

NA MARGO

V polovici októbra sa konali parlamentné voľby u nášho severného suseda. Patrili medzi najsledovanejšie v Únii. Vo vybičovanom predvolebnom zápase v Poľsku ich prezentovali ako najdôležitejšie od pádu socializmu, čo prispelo k rekordne vysokej účasti voličov. Príčinou je extrémna polarizácia spoločnosti v celom západnom svete, kde vznikli dva nezmieriteľné tábory: zo Spojených štátov vyvázaný progresívny liberalizmus, hraničiaci so sociálnym inžinierstvom, ktorý si za svoj vzali bruselské politické elity, a korporátna sféra s ich mamutími mediálnymi domami.

Poľská zmena

Na druhom póle stojí národný konzervatizmus. V jednom kole sa 15. októbra volili obe komory Parlamentu Poľskej republiky. Do dolnej komory – Sejmu – sa volilo pomerným spôsobom na základe zoznamu v štyridsaťjednom viacmandátových obvodech 460 poslancov. Hornou komorou je stočlenný Senát, kde sa dostali kandidáti, ktorí získali v jednomandátových obvodech najviac hlasov. Súčasne s parlamentnými voľbami sa konalo aj referendum so štyrmi otázkami týkajúcimi sa súhlasu s výpedom štátneho majetku do zahraničia, so zvyšovaním veku odchodu do dôchodku, zrušenia bariéry na bieloruskej hranici a o prijatí tisícov ilegálnych migrantov z mimoeurópskych krajín. Pri komplikovanosti poľského politického života môžeme zjednodušene povedať, že šlo najmä o súboj dvoch pravicových koncepcií, a to medzi konzervatívnym zoskupením Právo a spravodlivosť (PiS) na čele s Jarosławom Kaczyńskim a liberálnou Občianskou koalíciou s dominantnou stranou Občianska platforma (OP) vedenou Donaldom Tuskom. Viťazom sa stala PiS s 35,39 percenta hlasov pred Občianskou koalíciou s 30,68 percenta. Na treťom mieste skončila Tretia cesta (14,41 percenta) a Lavica ako štvrtá (8,61 percenta). Do parlamentu sa dostala aj Konfederácia (7,16 percenta), Nestranická samospráva získava 1,86 percenta a Poľsko je jedno 1,63 percenta. Referendum, na bojkot ktorého vyzývala opozícia, sa stalo neplatným, zúčastnilo sa na ňom len štyridsať percent oprávnených voličov, ktorí však na položené otázky odpovedali z vyše 95 percent nie. Na voľbách do Sejmu sa zúčastnilo 74,37 percenta a do Senátu 74,28 percenta voličov, čo je najviac od pádu socializmu. Čo sa týka rozloženia mandátov v rozhodujúcej komore v Sejme, si výrazne polepšila oproti posledným voľbám aliancia Tretia cesta o 35 mandátov na 65 a Občianska koalícia o 23 na 157 zástupcov. Víťaz Právo a spravodlivosť stratil až 41 kresiel, a tým aj doterajšiu parlamentnú väčšinu, stále však zostáva výraznou silou so 194 mandátmi. Novú vládu s najväčšou pravdepodobnosťou zostaví Občianska koalícia s alianciou Tretia cesta a stranou Lavica. Poľsko čaká obdobie politickej neistoty v podmienkach zložitej bezpečnostnej a sociálno-ekonomickej situácie pri výrazne rozdelenej spoločnosti.

Radoslav ŽGRADA

FEJTÓN

Vážený pán minister, aj keď s oneskorením, ale aj tak Vás dovoľujem požiadať o dvadsaťpäťtisíc eur, na ktoré má naša rodina nesporný nárok. Až teraz som sa dozvedel, že na systle pasienkov Vami riadené ministerstvo darovalo vyše päť miliónov eur. Neviem, na koľko syslov to bolo rozpočítané. Vychádzam z počtu tisíc, to je na jedného sysla päťtisíc eur. V prepočte na našu v budúcnosti

Korešpondencia s envirošéfom

sysliu rodinu s troma deťmi by to bolo dvadsaťpäťtisíc. Peniaze si zaslúžime. Sme pokroková rodina. Oceňujeme prínos gender, woke a inej osvietenскеj agendy na vývoj ľudstva. Preto sa celá rodina identifikujeme ako systle pasienkové. Pre takúto zmenu máme niekoľko nesporných argumentov. Sysel žerie trávu a hmyz. Porovnaním príjmov domácností so stúpajúcimi cenami potravín a v duchu nového trendu skrmovania hmyzu nám vychádza, že zanedlho budeme na tom rovnako ako systle. Seno na zimu si nemúsime pripravovať. Tiež ako systle. Vinou energetické chudoby ako následku drastického zvýšenia cien plynu a elektriny nezostáva nám nič iné, ako sa s celou rodinou odobrať na zimný spánok. Zahibernujeme sa. Zavrieme vonkajšie dvere a skrútime sa do kbiiek. Na naše rozhodnutie sa treba pozitívne dívať aj z globálneho hľadiska. Vybabreme s nepriateľskými dodávateľmi lacných energií. Zachránime svet pred klimatickými zmenami. Počas spánku nebudeme vytvárať emisie a zanechávať uhlíkovú stopu. Nebudeme obťažovať zdravotníctvo. Najmä nie zubárov. Systlom zuby dorastajú. Našími spiacimi deťmi nezaťažime finančne podvyživené školstvo. Jednoznačne sa hlásime k progresívnemu smerovaniu školstva – žiadne memorovanie. Do školy deti chodiť nemusia. Všetko je na internete. Včítane malej násobilky a dátumu vzniku ČSR. Dokonca vraj s menom prvého prezidenta ČSR. Takže detičky môžu pokojne prespať celý školský rok a zobudiť sa pred prázdninami. Ich budúcu kariéru politikov a poslancov parlamentov každého stupňa to určite neohrozí. Diplomovky im niekto vytvorí alebo ich opajujú. S Vami poskytnutých päťtisíc na osobu to vydá aj na doktorandské práce. Hlasovať v parlamente sa hádam naučia. Palec hore – áno, palec dole – nie. Palec vodorovne – ide sa do bufetu. Tiež sa môžu živiť ako aktivisti. Vyberú si výnosný druh aktivity podľa Vášho odporúčania. Niečo ako My sme močiar. Vyfasujú pár miliónov, budú pozorovať korytnačky a člapkať sa s nimi v teplom bahne. Alebo za skoro tri milióny sa budú hrať na motýľkarov na česko-slovenskom pomedzí. A nebojte sa, naučili sme našich syslíkov, čo sa patrí. Vaša strana dostane príspevok od úplne cudzieho človeka, na Vás nepadne ani tieň podozrenia. Takže ako vidíte, ministerské peniaze neprehádzame v prílohe a tešíme sa na ďalšiu spoluprácu pri ochrane životného prostredia.

S úctou

Milan „Sysel“ MIKŠ

Magická sila travertínového oka láka k ružbašskému kráteru stovky zvedavcov

Živá voda v doline Zalažného potoka

Text a foto: Emil SEMANCO

Aj pod Spišskou Magurou bolo počas tohto leta pár dní, keď bolo tridsať stupňov v tieni. Práve na konci takého horúceho víkendu všimol som si na železničnej stanici v Starej Ľubovni dve postaršie dámy, ktoré sa po rekreačnom pobyte v tomto čarokrásnom kúte prírody vracali do Bratislavy. Keďže náhoda chcela, aby sme v rýchliku Tatran obsadili štvorku pri spoločnom stolíku, mohol som nerušené počúvať vodopád ich zážitkov a sem-tam vhodiť do pokojnej hladiny konverzácie kamienok osobných poznatkov...

Dôchodkyne strávili očividne prospešný rehabilitačný kúpeľný turnus vo Vyšných Ružbachoch a ja som s potešením zaznamenával prúd ich pochvál takmer na všetko, čo mohli počas týždňa absolvovať a s čím sa tu mohli stretnúť. Zvlášť príjemne zúrčali ich slová o blahodarnosti tamojších liečebných prameňov, vynikajúcej starostlivosti a opatere lekárov a pracovníkov kúpeľov, ale aj o kvalite reštauračných služieb s ponukou prístupných i chutných jedál, krajových špecialít a mimoriadnej ochote a ústretovosti personálu. Vari len cukráreň s lepším sortimentom by nebola od veci, ale im vlastne zákusky ani nechýbali. Azda jedinou ponosou bolo, že v kúpalisku,

FOTORIPOST

ktoré dal ešte pred vojnou postaviť gróf Zamojský, bola v tej páľave „hlava na hlave“ a návštevníci si nemali kde rozložiť ani najmenší uteráčik. Na nervy!

Čo nariobíš? Bránil som v duchu Zamojského a na jeho časy prenikavo modernú koncepciu kúpeľného areálu s rozšafným panským Bielym domom i bazény s typickým ostrovcokom a majestátnym smrekom uprostred. Veď priemerná ročná teplota v Zama-gurí neprevyšuje šesť stupňov Celzia a jeden z mojích tamojších známych to sarkasticky hodnotí, že u nich je chladno alebo svinská zima... Nuž, a keď sa po týždňoch pluští spustí cez Maguru pár teplejších lúčov, každý ich chce užiť – aj na kúpalisku a vo vode. Tá je hydrouhličitanovo-sírnata, vápenato-horečnatá, mineralizovaná, konštantne 21- až 24-stupňová a popri tom, že slúži na procedúry v liečebných domoch Dukla, Travertín i v novej balneoterapii, kde ňou zdravotnícki

Bežných návštevníkov, ale aj kúpeľných klientov vo Vyšných Ružbachoch azda najviac láka travertínové jazierko Kráter.

špecialisti prehradzujú v poškodenom ľudskom organizme vysoké hladiny krvného tlaku a najmä nepatričné vlny psychických porúch, z ktorých dnešok neubral, skôr, naopak, je skutočne na nervy... Na liečenie neuróz!

Prvý raz som sa podrobnejšie zaoberal liečebno-preventívnym účinkom ružbašských vôd v roku 1988, keď po piatich rokoch výstavby mal byť dokončený nový balneoterapeutický komplex. Nebo! A ešte aj dlho potom kúpele v neujasnených organizačných podmienkach doslova chátrali a zdalo sa, že im nepomôže ani svätená voda.

S vtedajším vedúcim lekárom kúpeľov MUDr. Ladislavom Vollmanom sme aj hľadali ospravedlnenia pre pomalý postup stavbárov z prešovských Pozemných stavieb, ktorí sa pustili do veľkoryso zamýšľanej pre-

stavby. Kameňom úrazu bolo aj podložie z chýrneho ružbašského travertínu, ktoré do odolného kopca vymodelovalo štrnásť minerálmi nasýtených prameňov, z ktorých je najznámejší najuhličitejší európsky zdroj Izabela, ktorý dáva stosekundových litrov liečivej minerálnej vody. Tá sa využíva pri všetkých balneoterapeutických procedúrach aj v rovnomennom prírodnom kúpalisku.

Stavebné mechanizmy si so skalným podloží nevedeli rady. Pri výkopových prácach sa uvažovalo aj s odstrelmi. Ale vrtaj a odstreluj v citlivom labyrinte podzemných žíl so živou vodou tak, aby si nenarušil vnútorný a istotne aj prepojený systém prameňov a nenarobil viac škody ako úžitku. Doktor Vollmann radil opatrnosť a uvážení nenáhlivý postup a len viera odborníka mu vkladala do úst vety, že kúpele

Termálny prameň Ščensný pred kúpeľným hotelom Minerál I.

čakajú skvelé perspektívy, hoci to vtedy nevyznievalo dosť presvedčivo.

Mal pravdu. Kúpele odvtedy prekonali viac kameňov úrazu a to, čo ich drží nad vodou, je práve ich voda.

Už pred vyše tristošesťdesiatimi rokmi o jej podivuhodných vlastnostiach napísal Inocent Petriczy spis O wodach v Družbaku. Pred ním v roku 1549 objavil liečivú silu ružbašskej sadrovej kyselky Juraj Wernher, ale Nova Rusunbach sa spomína aj dvesto rokov pred ním, rovnako ako „mirabile opus naturae“. Na tomto mieste v doline Zalažného alebo Ružbašského potoka, kde sa Ľubovnianska vrchovina vncem mohutných ihličnanov spája s Levočskými vrchmi, sa usadili prví ľudia už v paleolite. Zaiste ich tu pričarovala magická sila dvadsaťmetrového travertínového oka, ktoré oddávna ľudia volajú Kráter – od roka 1967 chránený prírodný výtvor s klokotajúcimi bublinami ako hlasom tajomného podzemia. Uhanuli ich travertínové jamy s unikajúcim kyslíčnikom uhličitým. A keď zistili, že im pramene zahánajú nielen smäd, ale aj telesné neduhy, spojili s touto vodou svoje životy.

Toto som chcel rozpovedať svojim dvom spolucestujúcim v rýchliku Tatran, ale už pri Bešeňovej sladko spali. Možno si túto rozprávku o živej vode aspoň prečítajú.

Automatizácia zmenila observatórium v Jaslovských Bohuniciach

Počasie už meteorológov nepotrebuje

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

Dominantou panorámy Jaslovských Bohuníc nie je len atómová elektráreň, ale aj vyše dvestometrová veža meteorologickej stanice. Do roka 1992 poskytovala údaje prednostne elektrárňam. V súčasnosti funguje v automatickom režime a ako jediná zberá údaje o rádioaktívite ovzdušia z celého Slovenska.

Prvá meteostanica vznikla v Bohuniciach v roku 1959 kvôli výstavbe elektrárne A1. Tú pre haváriu odstavili a likvidujú ju. Stavbárom poskytovala údaje o počasí aj o škodlivých prvkoch v ovzduší. Meteorológovia žili skromne v unimobunkách blízko stavby elektrárne. Na súčasné miesto do murovanej budovy sa stanica presťahovala v roku 1986. Dva roky predtým sa začal stavať stožiar vysoký 203,5 metra. Posledná hladina merania rýchlosti vetra a teploty je v 200 metroch. Na stožiar je ešte asi deväť metrov vysoká anténa, takže spolu predstavuje výšku 212,5 metra. Na stožiar možno vyjsť po schodoch, ale aj zamestnanci dávajú radšej prednosť výťahu. Výhľad nie je určený pre bojazlivých. Naposledy mi umožnili výstup len do sto metrov, pretože poryvy vetra kmitajú vrcholom aj o niekoľko metrov. Ešte aj dnes veža patrí do desiatky najvyšších stavieb na Slovensku. Kedysi z jej stožiara vysielali aj miestne rádiá Zet a Forte...

■ AGRO ODDELENIE

V časoch najväčšej slávy tu mali meteorológovia aj poličko so zeleninou a s obilninami, kde sa merali výpary z vodnej hladiny, teplota nad zemou

a vlhkosť. Bol to jeden z mála slovenských objektov, kde sa pracovníci neriadili letným časom, pretože celosvetovo sa merania vykonávajú od roka 1884 podľa svetového času, odvodeného od poludníka, ktorý prechádza greenwichskou hviezdárňou.

Na ploche okolo budovy boli kedysi desiatky prístrojov, napríklad na meranie teploty na ploche s porastom, merač teploty pôdy v desiatich metroch hĺbky alebo plavákový zrážkomer. Iné merali silu a smer vetra, množstvo zrážok, odparovanie, teplotu v rôznych hladinách výšky, slnečný svit, rádioaktivitu a veľa ďalších meraní, z ktorých sa zostavovala okrem iného aj viac-menej presná predpoveď počasia. Meralo sa trikrát do dňa.

■ JEDINEČNÝ ČAS

Každá stanica má pridelený svoj jedinečný čas merania. V Jaslovských Bohuniciach to bola 49. minúta. V súčasnosti všetky merače nahradila jedna automatická stanica a gamasonda na meranie rádioaktivity. Kedysi prístroje obsluhovalo tridsať pracovníkov, neskôr iba štyria, dnes tu meteorológov nenájdete. „Automatizácia staničnej siete je pri-

Veža meteorologickej stanice v Jaslovských Bohuniciach.

rodzený trend,“ hovorí riaditeľ úseku Meteorologickej služby Slovenského hydrometeorologického ústavu Branislav Chvíla. „Je potrebné získať informácie v reálnom čase pre potreby výstražnej a predpovednej služby, čo nie je možné zabezpečiť iba prostredníctvom obsluhovaných meraní. Automatické stanice bežne fungujú aj v iných krajinách sveta, dokonca v automatickom režime sú prevádzkované aj niektoré

významné medzinárodné letiská. Dnes je budova stanice opustená, okolie neupravené, meracie prístroje spustené a zarastené burinou. V čase mojej návštevy bol vnútri iba servisný pracovník. Branislav Chvíla informoval, že prevádzka meteorologickej observatória v Jaslovských Bohuniciach bola ukončená v priebehu roka 2011 z ekonomických dôvodov, ale meracie zariadenia sú funkčné a sú pod pravidelnou kontrolou technických pracovníkov.

„Rozhodujúcim faktorom bola aj skutočnosť, že platná legislatíva Slovenskej republiky si nevyžaduje prevádzku obsluhovanej stanice v pôvodnom zámere, pre ktoré bolo observatórium zriadené – teda meteorologické zabezpečenie bezpečnosti prevádzky jadrovej elektrárne. Meracie zariadenia sú funkčné vrátane meraní na meteorologických stožiaroch.“

Branislav Chvíla však súhlasí s konštatovaním, že pozemok je zanedbaný. „S udržiavaním objektu v esteticky vhodnom stave máme v roku 2023 problém, ktorý súvisí s dlhodobou absenciou zamestnanca, ktorý vykonával údržbu areálu z dôvodu jeho práceneschopnosti.“

■ REKONŠTRUKCIA NEHROZÍ

Otázkou je čo s budovou, kde bol kedysi čulý pracovný ruch. Branislav Chvíla je v tejto chvíli mierne skeptický: „Ako správca tohto majetku štátu sme sa, bohužiaľ, neúspešne pokúsili o rekonštrukciu hlavnej budovy z fondov Európskej únie, keďže náš príspevok zo štátneho rozpočtu ani vlastné zdroje, ktorými disponujeme, na potrebnú rekonštrukciu nestačia. Odpredaj objektu alebo jeho časti momentálne nie je v pláne.“

Symbol, ktorý nájdeme v kultúre Slovanov a mnohých ďalších spoločností

Svastika ako láska a šťastie, ale aj zabíjanie i smrť

Pavol IČO – Foto: autor a Emil SEMANCO

Hitlerovo zneužitie svastiky celkom zastrelo pôvodné významy tohto starobylého symbolu, ktorý poznali príslušníci kultúr v rôznych končinách sveta vrátane Slovanov po celé stáročia.

Svastika dokonca zdobila stredoveké chrámy v Česku i na Slovensku a vyznamenanie s týmto symbolom vlastnil aj prvý česko-slovenský prezident T. G. Masaryk. Výraz „svastika“ po prvý raz písomne zaznamenal indický lingvista Pāṇini približne v piatom storočí p. n. l. Jazykovedci sa domnievajú, že pochádza zo starého sanskrtského pojmu „swasti“ (šťastie), ktorý je zložený zo slov „Su“ (dobré, priaznivé, úžasné, krásne) a „Asti“ (tu je).

Ďalšou možnosťou je, že ide o odvodeninu od mena hinduistického boha remesiel Tvastrího. Ale archeologické artefakty svedčia o tom, že ľudstvo poznalo tento symbol už oveľa skôr, a nielen v Indii.

■ TRIUMF DUŠE

Za najstarší doteraz nájdený dôkaz o používaní hákového križa považujú niektorí bádatelia objav predmetu z mamutej slonoviny v blízkosti ukrajinskej obce Mizyn, datovaný do rokov 8000 – 13 000 p. n. l. Tento artefakt predstavuje podľa archeológov vtáka z doby ľadovej, na ktorom sú vyryté svastiky, pričom, ako upozornil americký literárny historik Joseph Campbell v knihe Masky Boha: primitívna mytológia, vták v tých časoch a v danom prostredí symbolizoval dušu, resp. ľudského ducha, ktorý posmrtné dokáže opustiť telo a uletieť. Keďže viacerí autori interpretujú symbol svastiky ako znak pre dobro, svetlo či víťazstvo, môže svastika na soške vtáka znázorňovať triumf duše nad smrťou. V prenesenom význame teda môže duša podobne ako vták vzlietnuť, uniknúť smrti a náručiu záhuby.

Lenže už v roku 1965, zhruba šesťdesiat rokov po náleze tohto artefaktu, jeho súvislosť so svastikou spochybnila sovietska paleontologička Valentina Bibikova, keď upozornila na to, že motív vyrytý na soške pripomína vzor prirodzene sa vyskytujúci na priereze slonovinovej kosti. Vo vedeckých kruhoch tiež zazneli teórie, že v skutočnosti ide len o fragment väčšieho obrazca a jeho podobnosť s hákovým križom je preto čisto náhodná. Vzhľadom na to sa aj samotný Campbell v zbierke esejí Let divokého gunára: Vysvetlenia v mytologickej rovine prikláňa k názoru, že prvé známe vyobrazenie svastiky pochádza z prostredia neolitického sámarskej kultúry v Mezopotámii (približne 5500 – 4000 p. n. l.), kde sa našiel symbol hákového križa na dne keramickej misy.

Z obdobia neolitu pochádzajú i nálezy svastík kultúry Vinča, ktorá sa rozvíjala na území juhovýchodnej Európy zhruba pred šiestimi až siedmimi tisícročiami. Ešte evidentnejší dôkaz o používaní svastiky v minulosti poskytujú nálezy pečatidiel z čias harapskej kultúry v dnešnom Pakistane a Indii (približne 2600 – 1500 p. n. l.).

■ ROZŠÍRENÝ SYMBOL

Svastiky staré vyše tritisíc rokov našiel na maloázijskej trójskej keramike v druhej polovici 19. storočia nemecký archeológ Heinrich Schliemann. Slávny výskumník postrehol, že podobné tvary objavili na starogermánskych artefaktoch v Nemecku, a preto považoval hákový križ za významný náboženský symbol našich dávnych predkov v rámci rôznych starovekých spoločností. S uvedenou teóriou sa stotožnili viacerí ďalší učenici, a tak vznikol názor, že znak by mohol mať spojitost s árijskou kultúrou, ktorá pokrývala Európu a Áziu.

Svastiku poznali aj príslušníci Minojskej civilizácie na Kréte (zhruba 2700 – 1450 p. n. l.), starovekí Ilýrčania

na Balkáne, obyvatelia severnej Európy, antickí Rimania či americkí Indiáni.

Historici jej pripisujú rôzne významy. Najčastejšie sa o nej hovorí ako o symbole šťastia, no súvisí i s pohybom Slnka, so Severným pólom, s kométou s chvostom či so štyrmi smermi vetra (ako napríklad u Indiánov z kmeňa Pima v Arizone). Symbol svastiky bol použitý i v systéme čínskych znakov, kde odkazoval na nespočetné množstvo, ako dokazuje slovník zostavený za vlády cisára Kchang-siho v roku 1716.

■ ZNOVUZRODENIE I SMRŤ

Náboženský rozmer hákového križa dokumentuje jeho použitie v jednom z najstarších indických náboženstiev – džinizme. Vyznávači tejto viery sú presvedčení o tom, že ich prvý učiteľ Ríšabhadeva žil pred miliónmi rokov a svastika je pre nich pradávny symbolom kruhu znovuzrodenia. Tesne nad džinistickou svastikou bývajú zobrazené tri body, ktoré symbolizujú tri základné piliere nauky: správne poznanie (t. j. poznanie vlastnej podstaty – vlastného Ja, prvotného vedomia), správnu vieru (t. j. pridržiavanie sa džinistickej nauky, vyvarovanie sa bludom) a správne správanie (t. j. dodržiavanie sľubov, ako napríklad zdržiavanie sa násilí voči iným bytostiam). Svastika sa bežne objavuje v ich posvätných knihách, zdobí dvere chrámov a používa sa počas rituálov.

Významným symbolom je aj pre hinduistov. Pravotočivá svastika reprezentuje znak večnosti, duchovnú podstatu bytosti. Hinduisti ju okrem toho spájajú s prítomnosťou dobra, so silou, s ochranou, so šťastím a s pohybom Slnka. Ľavotočivú svastiku hinduisti dávajú do súvislosti s nocou, magickými rituálmi a bohyňou smrti, času a zmeny Kali, ktorú uctievali ako matku vesmíru a víťaza nad egom. Hinduisti často používajú svastiku pri svadobných obradoch, aby novomanželom priniesla do života lásku a šťastie. Množenie bohatstva a úspechu v podnikaní majú zaručiť obrázky hákových križov v indických účtovných knihách.

■ OBRÁTENÁ VĽAVO A VPRAVO

Rôzne významy má svastika i v budhizme, kde odkazuje na budhistickú nauku, ako aj na osvieteného Budhu, a používa sa vo vzťahu k sansáre, čiže cyklu znovuzrodenia. Tento symbol zdobí napríklad monumentálnu sochu Budhu Amoghasiddhiho v Hongkongu a nachádza sa na zobrazeniach Budhu večného svetla a múdrosti Amitábu. Pridáva sa i na budhistické ružence, na rúcha budhistických mníchov, na obrazce mandál, ktorým budhisti pripisujú liečivé vlastnosti, a objavuje sa na štítoch kláštorov vo vrchnej časti fasád.

Japonci označujú svastiku termínom „manji“. Ak je obrátená doľava, predstavuje lásku a milosrdenstvo, pravotočivá zasa silu a inteligenciu. Pre zenbudhistov je znakom ideálneho súladu medzi láskavým srdcom a intelektom. Čínski budhisti nazývajú svastiku pojmom „wan“ a považujú ju za znamenie budhistického učenia a rovnováhy.

Šamani v severnej Európe používali bubny zdobené svastikami pri magických rituáloch a šamani v starovekom gréckom náboženstve pravdepodobne znázorňovali pohyb Slnka.

Hákový križ mal náboženský význam aj pre Kelty, o čom svedčí jeho vyobrazenie na rituálnom štíte, ktorý objavili v rieke Temža priamo

na území dnešného Londýna. Umiestnenie tohto symbolu na predmete slúžiacom na ochranu pravdepodobne naznačuje, že mal posilniť jeho bezpečnostnú funkciu a pomôcť zahnať

Svastiky zo začiatku 20. storočia pod novou plávajúcou podlahou svätyně dominikánskeho kláštora v Košiciach

potenciálnu hrozbu. V tradícii domorodých obyvateľov Panamy a Kolumbie je svastika symbolom chobotnice, ktorá stvorila svet, pričom jej štyri chápadlá predstavujú štyri svetové smery.

Množstvo variácií svastík nájdeme u starých Slovanov. Pri interpretácii ich významu si môžeme pomôcť napríklad knihou Škola slovanského symbolu od vydavateľstva Nitra alebo dielom Mágia slovanských bohov a symbolov z produkcie nakladateľstva Eugenika.

Hákový križ bol pre Slovanov symbolom ohňa, oltára i domáceho krbu. Mal funkciu ochranného symbolu vyšších svetlých bohov ochraňujúcich obydlia a chrámy. Predstavoval i múdrosť bohov.

Slovania mu pripisovali aj význam jednoty a používali ho tiež pri obetných rituáloch. Jedna z podob svastiky zosobňovala večnú silu a pomoc, ktorú bohovia poskytujú ľuďom.

■ NA HOLÍČSKOM RONDELI...

Zrejme ako znak slnka sa svastika objavila v spodnej časti jedného z kameňov, resp. menhirov holičského rondelu, vo svätyni boha hromu. Etnológ Rudolf Irša, ktorý sa našiel v Holiči dlhodobo zaoberá, predpokladá, že s najväčšou pravdepodobnosťou zobrazuje personifikované Slnko alebo bránu raja. Tento nález je datovaný do čias pred prijatím kresťanstva na našom území a pochádza prinajmenšom z polovice prvého tisícročia, keď sa v lokalite dnešného Slovenska rozvíjal indoeurópsky náboženský systém ovplyvnený tradíciami magicko-démonického obdobia.

Ďalšia z variácií slovanských symbolov pripomínajúcich svastiku valkýria je spojená s múdrosťou, so spravodlivosťou, s ušľachtilosťou a so ctou. Známý je tiež znak v tvare hákového križa, nazývaný kolovrat, symbolizujúci nesmrteľnosť duše. Svastiky v rôznych podobách zdobili odevy staroslovanských kňazov – žrecov, ktorí ich spájali s múdrosťou, duchovnou vyspelosťou, mravnou čistotou a so zachovávaním tradície a viery predkov.

■ ZNAK Z URIEN

V prostredí východného Anglicka sa svastika našla na pohanských urnách, a tak o nej britská folkloristka

Svastika na súčasných ukrajinských ľudových výšivkách

Hilda Ellis Davidsonová uvažovala okrem iného aj ako o starom pohrebnom symbole. Popritom mu priznala i funkciu symbolu kladiva boha hromu Thora a nevylučovala ani jej súvislosť so slnečným križom v podobe pravouhlého križa uprostred kruhu. Ten je jeden z najstarších symbolov civilizácií, pôvodne predstavujúci putovanie Slnka ročnými obdobiami, a zachoval sa na artefaktoch z rôznych častí sveta.

Svastiky dokonca používali Židia ako dekoračný prvok synagóg a v pozícii mystického symbolu sa objavuje v kabalistickom diele Parashat Eliezer. Svoje miesto však má tento znak i v kresťanstve, kde symbolizoval najmä víťazstvo Krista nad smrťou. Vyskytuje sa v kostoloch z obdobia gotiky i v stredovekých chrámoch v Arménsku a v oblasti sakrálneho stavebníctva bola populárna aj neskôr, o čom svedčí napríklad diažba s vyobrazeniami svastiky zo začiatku 20. storočia, ktorá sa nachádza pod novou plávajúcou podlahou vo svätyni dominikánskeho kláštora v Košiciach.

■ SVASTIKA A NACISTI

Hitler a jeho najbližší spolupracovníci sa doslova vyžívali v histórii, mytológii a okultizme.

Spájaním rôznych domnienok si krvičasný diktátor vytvoril predstavu o árijskom pôvode nemeckého ľudu a aj germánsku kultúru odvodzoval priamo od tohto prastarého indoeurópskeho spoločenstva, pričom Árijcov vykresľoval ako modrookých, svetlovlasých a mimoriadne kultivovaných ľudí. Pojem Árijec sa však v skutočnosti vzťahuje len na jednu vetvu Indoeurópanov, a to na dávnych predkov Indov, Iráncov, Nepálcov či Afgancov, ktorí z lingvistikého hľadiska patria do indoiránskej jazykovej rodiny. Ľudia hovoriaci týmto typom jazykov obývali rozsiahle územia od Iraku cez Bangladéš a Srí Lanku, a nie je veľmi pravdepodobné, že boli svetlovlasí a modrookí. Navyše sa počas kočovania spájali s príslušníkmi iných národov, a tak najskôr ani neboli „rasovo čisti“, ako sa to usilovala vykresliť nacistická propaganda. Realita však Hitlera a jeho príslušníkov nezaujímala. Oveľa dôležitejšia pre nich bola ideológia posilňujúca ducha v tom čase zbadačeného nemeckého národa, ktorý trpel následkami prehranej prvej svetovej vojny.

Svastika, prastarý symbol, ktorý poznali aj Árijci známi svojou vzdelanosťou a literatúrou, tak nadobudol význam znaku „árijskej identity“ Nemcov a nemeckej nacionalistickej hrdošti.

Nacisti odvodzovali pôvod svastiky väčšinou od starogermánskych ság a tvrdili, že v pohanskom náboženstve starých Germánov predstavovala silu hromového boha. Podľa niektorých teórií vznikla skrížením dvoch rún, ktoré v rokoch 1925 – 1945 označovali polovojenskú organizáciu SS.

Čierny hákový križ pootočený o 45 stupňov v bielom kruhu na červenom pozadí prijala nacistická NSDAP ako oficiálny symbol strany v roku 1920. V knihe Mein Kampf, vydanéj

o päť rokov neskôr, Hitler vysvetlil, že červená farba znázorňuje spoločenskú myšlienku hnutia, biela je znakom nacionalizmu a samotný hákový križ symbolizuje poslanie boja za víťazstvo árijského človeka. Použité farby tiež odkazovali na trikolóru rozľahlého nemeckého cisárstva, ktoré sa po rozpade v roku 1918 transformovalo na niekoľko nástupníckych štátov. Symbol svastiky však používali v Nemecku po prvej svetovej vojne na svojich prílbách napríklad aj príslušníci Námornej brigády Ehrhardt, ktorú založil kapitán Hermann Ehrhardt začiatkom roka 1919. Od roka 1907 bola svastika súčasťou loga rastitickej organizácie Rád nových templárov a v roku 1918 sa spolu so slobodomurárskymi symbolmi pyramídy a vševládaceho oka objavila na titulke novín Pravý Nemeck.

Keď v roku 1933 Hitler prevzal moc a stal sa ríšskym kancelárom, nahradil čierno-červeno-zlatú vlajku Weimarskej republiky starou cisárskou nemeckou zástavou a vlajkou NSDAP, pretože podľa neho tieto dve zástavy spájali slávnú minulosť Nemeckej ríše s mocným znovuzrodením nemeckého národa.

■ EMOTÍVNE PÔSOBENIE

Americký kultúrny historik a bývalý diplomat Frederic Spotts sa vo vzťahu k fúhrerovej voľbe svastiky vyjadril v knihe Hitler a sila estetiky (v origináli Hitler and the power of aesthetics, New York, Overlook press, 2003; vyšlo aj v českom preklade v r. 2007 vo vydavateľstve Epocha): „Vďaka svojej estetike citlivosti inštinktívne pochopil, akú majú symboly emotívnu moc... Jeho génus spočíva v tom, že vedel, ako symboly vybrať a ako ich prezentovať.“

Vzhľadom na to, že sa v prvej polovici 20. storočia svastika často vyskytovala na obaloch výrobkov nemeckého trhu vrátane kávy či cigariet, nacistická vláda zakázala, aby sa „... symboly nemeckých dejín, nemeckého štátu a národnej revolúcie verejne používali spôsobom, ktorý by mohol poškodiť pocit dôstojnosti týchto symbolov“.

Napokon v septembri 1935 nemecká vláda prijala zákon o ríšskej vlajke a zástava so svastikou sa stala oficiálnou národnou vlajkou nacistického Nemecka.

■ NOVODOBÉ POUŽITIE

Po druhej svetovej vojne sa akosi zabudlo na pôvodný predhitlerovský význam svastiky. Ešte pred rokom 1920, keď ju prijala nacistická strana za svoj oficiálny symbol, ste ju mohli nájsť na pohľadniciach, vankúšoch, bránach, športových dresoch a vyznamenaníach. Jedno také mal aj prvý prezident Česko-Slovenska Tomáš Garrigue Masaryk od skautskej organizácie Junák, ako pripomína český publicista a spisovateľ Radek Fiksa v knihe Svastika a její historie v Čechách (Žďár nad Sázavou, Bodyart Press, 2011).

Fuksa okrem toho upozorňuje na vyobrazenie svastiky na Muchovej maľbe Písahy omladiny, na použitie svastiky u maliara Mikoláša Aleša v cykle Život starých Slovanů, ako i na jej využitie v interiéri a exteriéri rôznych svetských budov v Českej republike.

Až do polovice tridsiatych rokov 20. storočia bola svastika na etiketách fliaš piva Carlsberg a v logu ju mala švédka elektrotechnická spoločnosť ASEA. To sa však zmenilo po tom, čo hákový križ prevzali nacisti.

V súčasnosti používajú symbol svastiky napríklad v Japonsku, kde sú bežnou súčasťou mon, čiže emblémov, resp. rodových erbov. Hákový križ obľubujú i neonacisti, členovia medzinárodnej Teozofickej spoločnosti, hľadajúci múdrosť himalájskych majstrov, a prívrženci sekty raeliánov, ktorí sa usilujú spojiť s mimozemskými entitami.

Legendárny detský časopis kedysi silne prezentoval sociálne a národné cítenie Za svetlom a Slniečkom do literárneho múzea

Text a foto: Igor VÁLEK

Slniečko v múzeu alebo ako dosiahnuť na slniečko – to je názov výstavy v Literárnom múzeu SNK v Martine. Symbolicky v historickej prvej budove Matice slovenskej v centre mesta. Pri jeho zrode stála Matica slovenská a dlhé roky jeho lúčmi presvetľovala najmä detský svet pod Tatrami. Názov výstavy – v nadväznosti na obsah aj na formu – je veselý a vysoko pozitívny. V zmysle obsiahnutých a ponúkaných hodnôt i cieľoch ich dosahu. Všetko overené časom a generáciami čitateľov.

Hneď na úvod pozvánky na výstavu treba pripomenúť, že Slniečko je náš najznámejší detský a najstarší časopis pre detských čitateľov. Jeho úplne prvé číslo vyšlo v septembri 1927, teda takmer pred sto rokmi! Keď slnečné lúče – ergo slniečko – svietia na svet z oblohy, prehrievajú nielen telo, ale aj dušu. Keď na pomyselnom nebi detských časopisov vyšlo Slniečko, pustilo sa úspešne prehrievať um, srdce i dušu mnohých slovenských detí. Neprerušiteľne vychádzalo až do júna 1950, potom tzv. „strážcovia kultúry“ nahnali naň mraky a skryli ho. Našťastie iba načas, lebo dobro – priam rozprávko! – zvíťazilo a v roku 1969 vyšlo opäť a odvtedy už nezapadlo. Je to vlastne jediné slniečko svietiace aj v noci. Ruku na srdce, kofíky sme ho najradšej čítali pri svetle nočnej lampy pod perinou?

SLOVÁ ZASVÄTENÉHO

Ako hovorí znalec detskej literatúry, jej tvorca a dlhé roky šéfredaktor časopisu Ondrej Sliacky: „Slniečko vychádzalo z kresťansko-humanistickej orientácie, pričom sa silne prezentovalo i národné a sociálne cítenie. Na rozdiel od iných časopisov bolo založené na názorovej tolerancii redakto-

Literárne múzeum v Martine presvetlí Slniečko i zvnútra aj vďaka unikátnym ilustráciám a jeho dávne mu tvorcovi Cigerovi Hronskému.

rov, preto bolo ideálnym miestom na tvorivé uplatnenie tak starších, ako i mladších autorov a nastupujúcej novej generácie spisovateľov pre deti a mládež... Pomáhalo rozvíjať literárne i publicistické žánre, no taktiež ilustračnú tvorbu pre deti, no tiež formovalo i umelecko-náučný žáner.“

OSVEDČENÍ TVORCOVIA

Časopis prechádzal premenami, ale od samého začiatku sa cielene

a úspešne profiloval ako vybraný umelecký časopis určený detskému čitateľovi. Slovo má kurátorka martinskej výstavy Jarmila Kováčová: „K ľudovým rozprávkam a povestiam postupne pribúdali v časopise ukážky zo slovenskej pôvodnej tvorby i z prekladovej literatúry.“ Prvým redaktorom časopisu sa stal jeho zakladateľ (spolu s ďalším mužom pera a organizačnej „múzy“ Štefanom Krčmárom) Rudolf Klačko. Už druhý ročník zre-

digoval spolu s legendárnym spisovateľom (tvorcom napríklad Smeleho Zajka a či prasiatok Budkáčika a Dubkáčika) Jozefom Cigerom Hronským. Ten redakčnú tvorbu časopisu prevzal v roku 1928 a pokračoval v nej bez prestávky až do roka 1941. Tu treba uviesť, že Matica do roka 1939 vydávala Slniečko v logickej spolupráci s Červeným krížom, neskôr ho „zažínala“ výhradne vlastnými silami, schopnosťami a prostriedkami.

MEDAILÓN

„Tie princípy, ktoré sú zavedené, treba porušiť... aj v umení. Keď neporušíte, tak zostanete stáť na jednom mieste,“ vyjadril sa raz slovami a potom neraz svojím umením Juraj BARTUSZ. Nedávno jubilujúci (23. 10. 1933 Kamenin) sochár, grafik, performer a neoavantgardný umelec v hĺbke duše aj sile prejavov. Jeho dielo je späté najmä s východom Slovenska. V šesťdesiatych rokoch vystavoval s výtvornou skupinou konkretistov. Nebál sa ani katedry,

Tvorca neprehliadnuteľných diel

ved' bol profesorom na VŠVU v Bratislave, neskôr založil a pedagogicky pôsobil na Katedre výtvarných umení a intermédií v Košiciach, na Akadémii výtvarných umení v Prahe ho vymenovali za profesora. Juraj Bartusz v búrlivých šesťdesiatych a na začiatku sedemdesiatych rokov minulého storočia úspešne rozvíjal princípy abstraktného geometrického umenia v priestorových realizáciách. Jeho tvorba odrážala tak „princípy“ svetových konštruktívnych tendencií, ako bola i odpoveďou na nové používanie nových sochárskych materiálov a ukazovala aj praktické možnosti ich spracovania. K atraktívnym patrili umelcove aluminiové ohýbané abstrakcie z plechu a priestorové plastiky inšpirované vesmírom aj kozmonautikou. Spomeňme aspoň Hlavu kozmonauta či časopriestorové plastiky z rezaného i liateho hliníka. V osemdesiatych rokoch sa Bartusz začal venovať performatívnym formám. Hoci v podobe hádzania tehliel do tuhnúcej sadry, vytváraní autorských techník akčnej podoby umenia a maľby i grafiky. Aktívne sa prejavil aj ako účastník a tiež spoluorganizátor Medzinárodného sochárskeho sympózia v kove, usporiadaného Východoslovenskými železničiarňami v Košiciach (1967, 1968). Tam sa zrodili veľkorozmerné verejné sochy, nápadito a účelne umiestnené tam, kde boli doslova na očiach mnohým. Taká je napríklad Vesmírna brána pri vchode do Technickej univerzity na Letnej ulici v Košiciach, Pamätník Krompašskej vzbury v rovnomennej obci a či bronzová socha – pocta maliarovi Júliusovi Jakobymu na Alžbetinej ulici v samotnom centre Košíc. Veľakrát vystavoval a určite ešte bude, vždy je to pre laika zážitok a pre odborníka výzva.

Igor VÁLEK

Nová kniha v obsiahlom autorskom portfóliu Danuše DRAGULOVEJ-FAKTOROVEJ Titul Za lesom odkazuje na obec pri Senci

PERIODIKÁ

V posledných dvadsiatich rokoch sa meno Danuše DRAGULOVEJ-FAKTOROVEJ objavuje v tlači často. Vydáva jednu knihu za druhou, doteraz sa jej to podarilo v štyridsiatich prípadoch. Jej záber je široký – napísala desiatky odborných článkov a vedeckých štúdií i tisícok novinárskych článkov.

Prevahu v jej autorskom portfóliu však má spisba pre detského čitateľa. Mnohé z kníh získali rôzne ocenenia, viaceré boli preložené do iných jazykov a vyšli v zahraničí. Vo vlastnom vydavateľstve DAXE, ktoré založila v roku 1999, vydáva okrem knižných publikácií pre deti a dospelých aj tri časopisy pre deti – Zvonček, Maxík a Enviráčik. Nedávno jej vyšla útlá knižkočka nazvaná Za lesom. Názov korešponduje s obcou, v ktorej roky žila a tvorila – so Zálesím. A keďže obec pri Senci neďaleko Malého Dunaja slávila sté výročie svojho založenia, PhDr. Danuša Dragulová-Faktorová jej chcela vzdať hold a básne venovala tejto obci. Ved' takmer vo všetkých veršoch je zobrazená príroda a život spomínaného regiónu. Roztomilé ilustrácie nerobil profesionálny výtvarník, ale obrázky zaradené v knižke nakreslili deti zo Zálesia. Vtipné aj poučné veršičky o škriatkovi, ktorý spočiatku škodil, no po preškolení občanmi sa natoľko zmenil, že im v záhradách pomáha, určite potešia malých i veľkých.

Keďže kniha je určená najmä deťom, práve deti sú hrdinami drobných veršovaných príbehov. O tom, ako si možno vytvoriť z gaštanov koníky či iné zvieratká, aj keď sa nemožno čudovať, že sa nehybu. Vystihla tiež zmyšľanie malých školákov, ktorí hľadajú spôsob, ako sa vyučovaniu vyhnúť. Ako milovníčka prírody nezabúda ani na zvieratká, najmä vtáčiky, ktoré treba v zimných mesiacoch prikrmovať. Knižka má okrem zábavnej funkcie aj poslanie morálno-výchovné. Pekne ilustrovaná kniha v pevnej väzbe isto zaujme všetky deti na Slovensku, nie iba tie zo Zálesia.

Anna SLÁVIKOVÁ

HUMORESKA

Loď sa začala potápať. Nečudo. Rozmnoženým potkanom v podpalubí sa podarilo prehryzť ešte aj plechy. Hlavný potkan zavelil na ústup a potkany začali opúšťať potápajúcu sa loď. Skákali do mora a plávali čím ďalej od lode. Za starých dobrých čias by sa úbohé zvieratká potopili. Biedne zahynuli v morských vodách. Zálahu mokrých potkanov si však všimli početné organizácie tretieho sektora. Nechceli vidieť skutočnosť, že potkany opustili loď dobrovoľne. Začali skučať. Zvieratká hynú! Musíme ich zachrániť! Novoprebudení ochrancovia zvierat z radov progresívno-pokrokovej

mládeže vyšli z kaviarní. Debaty na sociálnych sieťach nemali konca-kraja. Povzbudení dotáciami vlád a zahraničných dobrodincov vrhli sa do práce. Potkany sa stali

cie FrontRatEx. Začali sa záchranné akcie. Zistilo sa, že výskyt potkanov na Slovensku na rozdiel od západných vyspelých krajín je len na troch štvrtinách územia. Cen-

tejto odrody hlodavcov je potkan hnedý, hnedá farba sa stala najmä u političiek módnou. Pár historikov sa usilovalo verejnosť upozorniť, že hnedá farba už kedysi

na Nobelovu cenu mieru. Potkanofília sa zaradila medzi najodpornejšie úchytky. Aby sa zosúladiť zákonodarstvo so smernicami EÚ, parlament urýchlene schválil nový zákon. Deratizácia sa stala trestným činom so sadzbou pätnásť rokov natvrdo. Grassalkovičov palác a Bratislavský hrad boli obratom na oslavu vysvetlené na hnedo. Len nedostatočne osvietení ľud pri pohľade na hnedý hrad ho zlomyseľne začal prirovnávať k iným hnedým veciam. Takže všetko malo normálny priebeh, na aký sme zvyknutí. Okrem maličkosti. Podľa posledných správ v Stredozemnom mori sa začala potápať loď plne naložená bengálskymi ludožrútskymi tigrami.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Keď sa aj potkany stanú trendovými živočíchmi

„trendovými“ živočíchmi. Heslá „Do každej rodiny jedného potkana“, „Rats welcome“, „Rat Lives Matter“, skratky „RLM“ zaplavili ulice. Texty boli najmä v angličtine. Aby si zahraniční sponzori nemuseli prekladať heslá v slovenčine, keď vyhodnocovali efektívnosť vložených peňazí. Cez svojich ľudí vo vrcholných funkciách Únie potkanofili presadili vytvorenie organizá-

trálny areál pre hlodavcov v Malackách dostal za úlohu ich distribúciu do zvyšných oblastí. Zvlášť aktívne potkany boli pozvané na popredné univerzity v ďalekom zahraničí, aby prednášali o svojom utrpení v podpalubí. Ďalšie dostali granty na vedecký výskum. Napríklad na analýzu vplyvu dezinformácií, hoaxov a propagandy na politický život potkanov. Keďže odborný názov

v móde bola a nedopadlo to dobre. Boli označení za potkanofóbov a vyhodení z akadémií vied. Naproti tomu propotkaní historici začali vydávať vedecké diela ako „Nový pohľad na úlohu potkanov pri šírení moru v stredoveku“. Zistili, že len vďaka potkanom sa morová epidémia skončila. Ich tím dostal Goldmanovu environmentálnu cenu za životné prostredie a bol navrhnutý

Matica na slávnostnom sneme ocenila významné osobnosti Slovenska

Delegáti rokovali aj o nutnej zmene matičných stanov

Matej MINDÁR, Ján SEMAN – Foto: Maroš SMOLEC

Na póde Jesseniovej lekárskej fakulty UK v Martine v Aule Magna sa 21. októbra 2023 uskutočnil celoslovenský Snem Matice slovenskej. Zúčastnilo sa na ňom tristoosemdesiat tri matičných delegátov a päťdesiat vzácných hostí zo Slovenska a zahraničia. Hlavným dôvodom jeho zvolania bolo slávnostné pripomenutie stošesťdesiatich rokov od vzniku národnej ustanovizne, novelizácia stanov MS a schválenie Programu MS na nasledujúce obdobie.

Po zaspievaní štátnej hymny SR si v úvode prítomní matiční delegáti a vzácní hostia mohli pozrieť dokument o Matici slovenskej. Jeho cieľom bolo v krátkosti predstaviť bohatú 160-ročnú históriu najstaršej a doteraz jestvujúcej ustanovizne slovenského národa v oblasti kultúry, osvety a vedy.

SLÁVNOSTNÉ PRÍHOVORY

Oficiálny program pokračoval slávnostnými príhovormi. Ako prvý vystúpil predseda Matice slovenskej Marián Gešper. Uviedol, že je nevyhnutné bez meškania využiť priaznivejšie politické podmienky na podporu matičného hnutia, a to od členských aktivít až po matičnú vedu. Maďarský Csemadok si bude musieť zvyknúť na opätovné permanentné nasadenie matičiarov na južnom Slovensku. Rovnako štát by mal odstrániť zbytočnú byrokráciu pri podpore zahraničných Slovákov. Zdôraznil, že je neprípustné zasahovanie politikov do slobody a vnútornej samosprávy matičnej ustanovizne, čo bude ako predseda neustále strážiť, a to vrátane matičného zákona. Po jeho vystúpení nasledovali prejavy hostí. Generálny tajomník Spolku Slovákov v Poľsku Ľudomír Molitoris sa poďakoval Matici slovenskej za svoju doterajšiu činnosť. Takisto pripomenul fakt, že medzi jej zakladateľmi boli aj Slováci pochádzajúci z území, ktoré sa

V Martine sa stretlo takmer štyristo delegátov z celého Slovenska.

po roku 1920 stali súčasťou Poľského štátu.

Bývalý dlhoročný generálny tajomník Svetového kongresu Slovákov a blízky spolupracovník Štefana Boleslava Romana reverend Dušan Tóth pripomenul zase pôsobenie Zahraničnej Matice slovenskej, ktorej vtedajší predseda Mons. František Fuga navrhol oficiálnu exilovú slovenskú vlajku. Na jej základe bola vytvorená súčasná vlajka Slovenskej republiky.

Predseda Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov Viliam Longauer konštatoval, že mnohí členovia Matice sa zapojili do Slovenského národného povstania, čím sa pripojili na stranu víťazných štátov. So svojimi prejavmi vystúpili ešte predseda Združenia miest a obcí na Slovensku primátor mesta Par-

tizánske a člen Výboru MS Jozef Božik, členka správnej rady Spoločnosti Milana Rastislava Štefánika Jolana Prochotská, tajomníčka Živeny Radka Semancová a primátor mesta Martin Ján Danko.

VYSOKÉ POCTY

Po slávnostných príhovoroch vedenie MS udelilo niekoľko vysokých ocenení množstvu významných matičných osobností za ich prínos v prospech Matice slovenskej. Medzi ocenenými boli aj čerstvý poslanec Národnej rady SR a člen Výboru MS Roman Michelko (SNS), bývalý poslanec Národnej rady SR Miloš Svrček (SME RODINA), Jozef Božik, Svetozár Hikkel, Miroslav Holečko, Dalimír Hajko, Ladislav Bartko a ďalších vyše 50 ocenených matičných osobností.

ZMENA STANOV

V rámci pracovnej časti matičného snemu dostali delegáti návrhy na novelizácie stanov MS a Programu MS na roky 2023 až 2025 s výhľadom do roka 2027. Podľa vedenia MS sa novelizácia stanov MS týkala niekoľkých drobných zmien, ktoré vyplývali z doterajšej matičnej praxe a z poznania pomerov v Matici. Najzásadnejšou zmenou bol návrh vypustenia ustanovenia týkajúceho sa obmedzenia dvoch funkčných období predsedu MS a predsedu Dozor-

ného výboru MS. Uvedené ustanovenie nemalo oporu ani v stanovách MS z roka 1862 a nebolo ani zvyklosťou aplikované v matičnej tradícii počas celej existencie Matice slovenskej.

Na základe týchto argumentov veľká väčšina matičných delegátov schválila novelizáciu stanov MS. Podľa tajomníka MS P. Schvantnera pri voľbe predsedu MS má vždy konečné a rozhodujúce slovo členská základňa, ktorá ako jediná môže cez svojich delegátov na Valnom zhromaždení MS opakovane vyjadriť alebo aj nevyjadriť dôveru svojmu predsedovi.

NOVÝ PROGRAM

Matica slovenská prišla aj s aktualizovaným Programom MS, ktorý taktiež obsahoval zmeny vyplývajúce nielen z doterajšej matičnej činnosti, ale aj zo súčasnej spoločensko-politickej situácie. V jeho obsahu boli stanovené nové úlohy a ciele, ktoré sa bude matičné hnutie usilovať v najbližších rokoch naplňať. Týmto spôsobom by chcelo prispievať k plneniu matičných úloh, ktoré jej vyplývajú zo zákona o Matici slovenskej. Podobne ako stanovy MS aj tieto hlavné matičné dokumenty boli podľa vedenia Matice slovenskej po demokratickej a plodnej diskusii delegátov jednoznačne podporené a schválené.

V Lehote odhalili pamätnú tabuľu Ladislavovi Novomeskému

Aj v malej obci môže byť čulý kultúrny život

Lukáš PERNÝ – Foto: OcÚ Lehota

Pri príležitosti matičného dňa a výročia otvorenia meštianskej školy v Lehote pri Nitre matičiari na čele s mimoriadne čínorodým predsedom miestneho odboru MS a publicistom Danielom Pavelom v polovici októbra odhalili pamätnú tabuľu básnikovi, povereníkovi pre školstvo a osvetu, predsedovi Matice slovenskej a Zväzu slovenských spisovateľov, zakladateľovi celého radu kultúrnych inštitúcií a škôl vrátane Meštianskej školy v Lehote Ladislavovi NOVOMESKÉMU. Zároveň uviedli do života knihu Daniela Pavla Krvavé Šenky, mýty a reálny pohľad.

V úvode podujatia zaznela slovenská hymna Nad Tatrou sa blýska. Slávnosť otvoril predseda MO MS Daniel Pavel, ktorý potom dal slovo starostovi obce Radoslavovi Kriváčkovi. Ten v prejave priblížil výročie výstavby meštianskej školy v obci a vtedajšiu prítomnosť dvoch významných osobností Novomeského a Pavlíka na jej otvorení. Pripomenul tiež, že pamätná tabuľa bola vyhotovená aj s finančnou pomocou ústredia Matice slovenskej. Lukáš

Perný zo Slovenského literárneho ústavu Matice slovenskej, ktorý je zároveň predsedom Spoločnosti Ladislava Novomeského, vo vystúpení priblížil túto všestranne čínorodú osobnosť. Po prejave odznela Novomeského sociálno-kritická báseň Slúžka a hudobné vystúpenie miestnych matičiarov. Podujatie v zaplnenom kultúrnom dome rámcovalo uvedenie knihy D. Pavla o Krvavých Šenkoch a ukončila ho

Matičná delegácia spolu s miestnou samosprávou v Lehote odhalili tabuľu bývalému predsedovi Matice.

Matičné podujatie podporil svojou účasťou aj trenčiansky župan J. Baška

Pri príležitosti stošesťdesiateho výročia vzniku Matice slovenskej Oblastné pracovisko Matice slovenskej v Trenčíne v spolupráci s Trenčianskym osvetovým strediskom (TNOS) pripravilo v budove Trenčianskeho samosprávneho kraja (TSK) slávnostnú vernisáž pod záštitou predsedu TSK Jaroslava Bašku.

Jej cieľom bolo do 17. októbra 2023 na štrnástich paneloch predstaviť širokej verejnosti tematicky rozčlenené tri historické etapy pôsobenia najstaršej celonárodnej ustanovizne Slovákov.

Matica slovenská na paneloch

Janka POLÁKOVÁ, Žofia HRANČOVÁ, Kristína JURZOVÁ

Pred oficiálnym otvorením matičnej expozície predseda Matice slovenskej Marián Gešper a predsedníčka Krajskej rady Matice slovenskej TSK Žofia Hrančová (KR MS TSK) privítali študentov s pedagógmi. Nasledovalo pozvanie do kongresovej sály, kde prítomných pozdravila moderátorka Janka Poláková, členka KR MS TSK, slovami: „Pripomínam, že rok 2023 je aj Rokom odkazu štúrovcov – konkrétne dvostoročnice generácie štúrovcov. Dovolím si povedať pár viet týkajúcich sa Trenčína a rodiny

Štúrovej. Trenčín môžeme pokojne nazvať kolískou rodiny Štúrovcov. Miestny odbor MS v Trenčíne dal v roku 2015 (Rok Ľudovíta Štúra) s pomocou MS, TSK, sponzorov a zbierok obnoviť hrob Anny Štúro-

rov rozdáva radosť, čím spríjemňuje podujatia usporiadané Maticou slovenskou, Jednotou dôchodcov Slovenska a inými spoločenskými organizáciami. Súbor vedie Anka Petrová so sprievodom harmonikára Jaroslava Surovského, predsedu MO MS v Chocholnej-Velčiciach a dlhoročného člena Matice. Prijímnym bodom programu bolo odovzdávanie pamätných listov členom Matice slovenskej za aktivity s miestnou, krajskou, celoslovenskou pôsobnosťou a reprezentáciou matičnej činnosti a pri príležitosti životného jubilea. Pamätné listy odovzdával predseda MS Marián Gešper, Vlastimil Uhlár a Žofia Hrančová, predsedníčka KR MS TSK. Za ocenených poďakovala dlhoročná členka Miestneho odboru MS v Trenčíne a predsedníčka trenčianskej odbočky SSS Margita Ivančíková. Svojím vystúpením, krásnymi a úprimnými slovami zapôsobil na všetkých prítomných.

(krátené)

MATIČNÉ DEPEŠE

GALERIJNÁ PREZENTÁCIA

V krátkom čase pripravila Galéria Matice slovenskej v Dome MS na Grösslingovej 23 v Bratislave ďalšiu prezentáciu tvorby matičných výtvarníkov a jubilujúcich literárnych a matičných osobností. Pod kurátorským vedením L. Skraka a s organizátorským zabezpečením L. Perného sa 26. 10. popoludní uskutočnila vernisáž diel M. Erceg, S. Petrovej, J. Košťálovej, M. Medúza a beseda s vedcami D. Čaplovičom a P. Parničkom.

V MODROM SALÓNE

Na záver Dní slovenskej literatúry v nedeľu 22. októbra v Modrom salóne novej budovy SND ocenili cenami za celoživotné spisovateľské dielo prozaika a esejistu Antona Hykischu a básnika a prekladateľa Viliama Turčányho in memoriam. Organizátori poctili aj ďalších autorov z Asociácie spisovateľských organizácií Slovenska a Spolku slovenských spisovateľov. Po prvý raz sa spisovatelia zišli bez ohľadu na rozdielne názory a združenia.

PESTRO V DOME

Záver októbra v Slovenskom dome v Prahe priniesol pestrý program. Obec Slovákov v ČR tu 20. októbra pripravila XXII. ročník udeľovania Ceny Mateja Hrebendu, ktorej tohtoročnými laureátmi sa stali slovenská literátka Mgr. Olga Marčeková a český novinár JUDr. Pavel Kosatík. Jubilujúci slovenský básnik Milan Richter pripravil 24. októbra autorské čítanie svojich veršov, ktoré recenzne i vlastnou poéziou doplnila literárna vedkyňa, slavistka prof. Mária Bátorová. A k 105. výročiu vzniku ČSR Združenie Slovákov v Prahe pripravilo v pražskom Slovenskom dome 26. októbra prednášku Bratia legionári spojený s besedou a prezentáciou.

ČERNOVSKÝM MARTÝROM

V čase, keď si pripomíname tragické udalosti v Černovej z 27. októbra 1907, keď tu maďarskí žandári počas posviacky kostola spustili paľbu do davu miestnych obyvateľov, pričom pätnástich zabili, desiatich ťažko a šesťdesiatich ľahko zranili, pripravili Cyrilometodiada, o. z., Nadácia Pro Patria a Spolok Srbov na Slovensku tryznu obetiam národnostného útľaku pri Pamätníku černovských martýrov na tamjšom cintoríne.

INFERNO NA HOREHRONÍ

V Brezne sa 13. – 15. októbra konala najväčšia celoslovenská súťažná prehliadka v umeleckej tvorivosti učiteľov Chalupkovo Brezno. Súťažilo sa v umeleckom prednese, vo výtvarnej, literárnej a hudobnej tvorbe, v prednese poézie, prózy, v hre na hudobný nástroj, speve piesne. Súčasťou bolo viacero sprievodných podujatí. Medzi nimi bola aj beseda s maturantmi breznianskeho gymnázia a Hotelovej akadémie o príbehu Šípkovského inferna autora L. Pajtínku. Spoluorganizátorom bola aj Matica slovenská, Brezno.

OCENILI UMELCOV

Spolok výtvarníkov Slovenska oslavuje tridsať rokov vzniku a činnosti. Pri tejto príležitosti usporiadal členskú výstavu v Galérii Silencium v Bratislave a spoločne s Fondom výtvarných umení pripravil slávnostné odovzdávanie Ceny SVS. Jej držiteľmi sa stali akademický maliar Vladimír Petrík a sochár a medailér Ján Korkoš.

Pripravuje Emíl SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Je našou nepísanou povinnosťou udržiavať povedomie o svojich koreňoch a zachovávať kultúrne dedičstvo. Túto myšlienku predstavovalo podujatie MO MS v Železovciach pod názvom Poznáme svoje korene? Venované bolo najmä presídlencom a ich potomkom z Maďarska. Viani sme si totiž pripomenuli 75. výročie návratu slovenských evanjelických rodín do svojej starej vlasti. Okrem ľudí, ktorých sa táto problematika týka, sme na ňom privítali aj primátora mesta Ing. Ondreja Juhásza, farárku evanjelickej cirkvi a. v. Mgr. Zuzanu Moncollovú,

Dolnozemská epopeja

predsedníčku Spolku Slovákov z Maďarska RNDr. Evu Kmeťovú, predsedu MO MS v Galante Ing. Lubomíra Kmeťa, historika Jána Hovorku a predsedov spoločenských organizácií v meste. V programe sa striedalo hovorené slovo a scénky z dolnozemského prostredia v sarvašskom nárečí. Vystúpenia spestrila folklórna spevácka skupina Vrbovianka sarvašskými piesňami. Scenár doplnilo premietanie obrázkov historických reálií typických pre prostredie Dolnej zeme.

Súčasťou podujatia bolo vydanie maticnej publikácie Zo sarvašského slovníka s podtitulom Poznáme svoje korene? Autorkami sú Mgr. Mária Varkolyová a Mgr. Judita Mrázová. Po skončení programu si mohli prítomní pozrieť výstavu autentických historických predmetov zo Sarvaša a z okolia, ktoré naši predkovia používali v každodennom živote.

Z kultúrno-historického hľadiska zaujala najmä téma o vysťahovalectve z Horných Uhier na Dolnú zem. Naši predkovia si aj za takmer tri storočia trvajúcej dolnozemskej epopeje zachovali svoju slovenskú reč a evanjelickú vieru. Pri príležitosti 75. výročia ich návratu do vlasti sme umiestnili na budovu evanjelickej Modlitebne v Železovciach pamätnú tabuľu, ktorú nám nezištné zhotovil majster kamenár Milan Greguš.

Mária VARKOLYOVÁ

Výjav z programu Poznáme svoje korene? v Železovciach

V Liptovskom Mikuláši si pripomenuli 135. výročie narodenia Martina Rázusa

Mnohostranne aktuálny odkaz súčasnosti

Text a foto: Igor BREZINA

Zaujímavým programom si v Liptovskom Mikuláši 18. októbra pripomenuli 135. výročie narodenia Martina Rázusa. Podujatie sa uskutočnilo v Rodnom dome súrodencov Rázusovcov a navštívil ho rekordný počet návštevníkov.

Rodný dom Rázusovcov v Liptovskom Mikuláši sa vďaka zakladateľom Rázusovie klubu a jeho prevádzkovateľom stáva strediskom zaujímavých spoločensko-kultúrnych podujatí. Takým bol aj nedávno spomienkový program pri príležitosti 135. výročia narodenia Martina Rázusa, v ktorom účinkoval kulturológ Peter CABADAJ (stojí) aj spisovatelia Jozef Daník, Štefan Packa, Peter Vrlík a Michal Lehoczki.

V úvode programu zazneli poetické pozdravy zakladateľov Rázusovie klubu, spisovateľov Jozefa Daníka, Štefana Packu, Petra Vrlíka a víťaza medzinárodnej literárnej súťaže Pocta Rázusovcom Michala Lehoczkiho. Spisovateľ, publicista a literárny historik Peter Cabadaj vo svojej prednáške „Martin Rázus – svedomie národa“

priblížil život a dielo tejto významnej osobnosti slovenskej literatúry a politiky. Zdôraznil, že Rázusove dielo je mimoriadne aktuálne v súčasnosti, kedy vo svete prepukli nové vojnové ohniská. V literárnej koláži autora Štefana Packu zazneli myšlienky o hodnotách, akceptovanými Martinom Rázusom a absorbovanými Milanom

Rúfusom cez prizmu pozoruhodných textov v Rázusovej knihe eseji s názvom Argumenty.

Verše Martina Rázusa predniesli Kvetoslava Staroňová a Milan Stromko. O hudobný program sa postaral Metod Rakár zo Základnej umeleckej školy Jána Levoslava Bellu v Liptovskom Mikuláši.

V Matici a na Národnom cintoríne v Martine spomínali na Ambra Pietra

Opomínaný nestor slovenského novinárstva

Viliam KOMORA – Foto: autor

Matica slovenská usporiadala v polovici októbra podujatie, na ktorom si kultúrna verejnosť pripomenula stoosemdesiate výročie narodenia jedného zo zakladateľov slovenského novinárstva, významného právnika, novinára, redaktora, publicistu a národnokultúrneho pracovníka Ambra Pietra, ktorý pôsobil aj ako člen Výboru Matice slovenskej a spoločne s Viliamom Paulíny-Tóthom, Martinom Čulenom a Štefanom Ferienčíkom sa stal spoluzakladateľom spolku slovenských žien Živena.

Ambro Pietor sa narodil 15. októbra 1843 v liptovskej obci Bobrovec a do večnosti odišiel 3. decembra 1906 v Turčianskom Svätom Martine. Pracoval v martinskom centre kultúry Slovákov ako redaktor Národných novín, redigoval a editoval časopis Národný hlásnik, bránil práva slovenského národa a práve za tieto aktivity mal poťahovačky s uhorskými maďarizačnými úradmi, bol väznený, prenasledovaný a odsúdený na vysoké peňažné tresty.

Maticné kultúrne a odborné spomienkové podujatie sa začalo v preplnenej Výborovni Matice slovenskej v Martine hymnou Matice slovenskej Kto za pravdu horí. Prítomným sa prihovril predseda Matice slovenskej Marián Gešper, ktorý priblížil osobnosť Ambra Pietra, jeho pôsobenie, rodinné pomery, právnické, novinárske a národné pôsobenie a podiel na založení spolku Živena.

Osobnosť Ambra Pietra v zrkadle dejín a slovenskej kultúry predstavil literárny historik, kulturológ, biograf, univerzitný pedagóg a vedecký pracovník Slovenského literárneho ústavu MS doc. Pavol Parenička. Zamerl sa

Okrúhle výročie nestora slovenského novinárstva Ambra Pietra si vedenie Matice slovenskej uctilo aj položením venčov k jeho hrobu na Národnom cintoríne v Martine. Na snímke predseda MS Marián GEŠPER (uprostred) pri pietnom akte.

okrem iného aj na jeho biografické údaje, osobné a profesijné účinkovanie, a to najmä v oblasti novinárstva, redaktorskej práce, vydavateľskej činnosti, kultúrne a organizačné pôsobenie aj v širšom kontexte. Odznel referát Ambro Pietor v archívnych dokumentoch od historika a vedecského pracovníka Slovenského literárneho archívu Matice slovenskej Jaroslava Dureca, ktorý obohatil zau-

ímavý a hodnotný obrazový materiál z Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice.

Predseda Matice slovenskej Marián Gešper a RNDr. Ivan Halaša, CSc., potom za veľkého záujmu zúčastnenej kultúrnej verejnosti odhalili obraz tejto jubilujúcej osobnosti slovenského národa. Dodajme, že Dr. Ivan Halaša je prapotomkom A. Pietra, jeho prastarým otcom bol Andrej Halaša.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č.20/2023 sme sa pýtali na medzinárodné atletické športové podujatie, ktoré sa v metropole východu koná prvý októbrový víkend a v tomto roku dovŕšilo storočnú tradíciu. Správne odpovedali tí riešitelia nášho čitateľského kvízu, ktorí uviedli, že sme mali na mysli Medzinárodný maratón mieru v Košiciach. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: František Fújak, Turzovka, Jozef Miko, Michalovce a Ján Kubečko, Lučatin.

• Ako sa nazýva miesto, ktoré je ohniskom najnovšieho konfliktu a krvavých bojov medzi palestínskym hnutím Hamas a izraelskou armádou?

Svoje odpovede posielajte na známe redakčné kontakty aj elektronicky našej administrátorke Ľubke Rišianovej do vydienia ďalšieho čísla nášho maticného periodika.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

6. novembra

– pred päťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil hokejista Vlastimil Plavucha (1968), patrí medzi najlepších strelcov v histórii slovenskej extraligy; naposledy pôsobil v klube HKM Zvolen, kariéru uzavrel v roku 2007 a bol pri zisku striebra na MS 2000 v Petrohrade

– pred päťdesiatimi rokmi zomrel básnik Valentín Beniák (1894 – 1973), je výnimočnou osobnosťou slovenskej poézie; jeho poézia prekvapuje bohatou žánrovou členitosťou i poetickou rozmanitosťou, bol predsedom Spolku slovenských spisovateľov

8. novembra

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi zomrel hokejista Ladislav Troják (1914 – 1948), do histórie zapísal ako vôbec prvý slovenský hokejista, ktorý štartoval na ZOH, ďalej ako prvý, ktorý získal medailu, a aj ako prvý Slováč s titulom majstra sveta; zahynul pri páde lietadla nad kanálom La Manche

– pred tridsiatimi piatimi rokmi zomrel rímskokatolícky biskup Ján Pásztor (1912 – 1988), ako biskup bojoval za úctu k slovenským vierozvestom sv. Cyrilovi a Metodovi a patrónom Nitrianskej diecézy sv. Andrejovi-Svoradovi a Benediktovi; propagoval kresťanskú a národnú históriu Nitry

9. novembra

– pred stodvadsiatimi piatimi rokmi sa narodil maliar Zoltán Palugyay (1898 – 1935), venoval sa krajinným, figurálnym motívom a zátišiam, pričom prevládala najmä expresívny prejav a zvyčajné motívy; jeho vrcholná tvorba po roku 1925 je charakterizovaná najmä záujmom o zobrazenie hlbších zvrátaných zážitkov

– pred stopiatimi rokmi sa narodil evanjelický kňaz Samuel Velebný (1918 – 1991), bol prenasledovaný bývalým režimom, problémy sa ešte viac vystupňovali vzhľadom na vzniknutú skupinu KVAP, ktorú tvorili štyria farári z Gemera

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel politický väzeň stíhaný pre náboženstvo Cyril Bystrik Janík (1952 – 1998), bol tajným františkánom a jedným z posledných kňazov, rehoľníkov väzňov a obeť komunistického režimu

10. novembra

– pred desiatimi rokmi zomrel mineralóg Pavel Fejdi (1949 – 2013), autor viacerých vysokoškolských učebníc a skript; špecializoval sa na mineralógiu a kryštalografiu, ktorá v tom čase na univerzite dosahovala svetové kvality

– pred desiatimi rokmi zomrel maliar Milan Laluha (1930 – 2013), vynikajúci kresliar, grafik a maliar, založil svoj výtvarný program na redukcii tradičného námetu na jej tvarovú a farebnú podobu; jeho meno bude navždy spojené so založením a s činnosťou Skupiny Mikuláša Galandu

– pred piatimi rokmi zomrel herec a pesničkár Marián Geišberg (1953 – 2018),

11. novembra

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi obsadili maďarské horthyovské vojská Košice (1938), ich príchod bol sprevádzaný mohutnou manifestáciou maďarskej časti obyvateľstva; týždeň predtým opustili mesto tisíce Slovákov

13. novembra

– pred stopiatimi rokmi prijal Národný výbor v Česko-Slovensku Dočasnú ústavu, ktorú v roku 1920 nahradila Ústavná listina Československej republiky (1918); cieľom zákona bolo čo upraviť princípy fungovania najvyšších štátnych úradov v novej ČSR

Martin MITOŠINKA

vychovatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.